

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İSRAİL'İN BÖLGESEL VARLIĞININ POLİTİK VE STRATEJİK
ÖNEMİ: BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLERİN
ÇIKARLARI VE POLİTİKALARI ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan ÖZKAN

Düzce
Eylül, 2018

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İSRAİL'İN BÖLGESEL VARLIĞININ POLİTİK VE STRATEJİK
ÖNEMİ: BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLERİN
ÇIKARLARI VE POLİTİKALARI ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan ÖZKAN

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK

Düzce

Eylül, 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

İsrail'in Bölgesel Varlığının Politik ve Stratejik Önemi: Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Çıkarları ve Politikaları Üzerinde Bir İnceleme adlı çalışma jürimiz tarafından Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

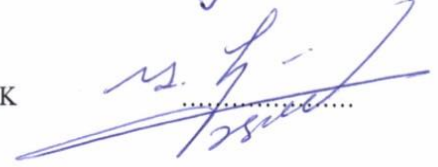
Başkan Doç. Dr. Gökhan TELATAR

Üye Doç. Dr. Zafer AKBAŞ

Üye Dr.Öğr.Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

28/09/2018

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

İTHAF

Bu çalışmayı, tüm süreçlerinde benimle usanmadan ilgilenen saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Zafer AKBAŞ'a, Dr. Ahmet Hüsrev ÇELİK'e, Dr. Şahin ÇAYLI'ya ve Ortadoğu'ya kalıcı barışı getirmesi umulan bağımsız bir Filistin Devleti uğruna canlarını feda eden tüm şehitlerin aziz ruhlarına saygıyla ithaf ediyorum.

Serkan ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İTHAF	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	xii

1. BÖLÜM

FİLİSTİN BÖLGESİNİN ÖNEMİ VE JEOPOLİTİĞİ

Giriş	1
1.1. Bölgenin Jeopolitik Önemi	5
1.2. Bölgenin Coğrafi Özellikleri	9
1.3. Semavi Dinlerin Ortak Değerleri	10
1.4. Filistin'in Siyasal Durumu	11

2. BÖLÜM

İSRAİL'İN KURULUŞU, DIŞ POLİTİKASI VE BÖLGESEL VARLIĞI

2.1. Musevilikten Siyonizm'e Açılan Yol	15
2.2. İsrail'in Kuruluşuna Giden Süreç	20
2.3. Manda Yönetiminin Sonuçları	22
2.3.1. Balfour deklarasyonu	23
2.3.2. Churchill beyaz bildirisi	25
2.3.3. Passfield beyaz bildirisi	25
2.3.4. Mac Donald bildirisi	26
2.4. Filistin Sorunu ve Filistin Mücadelesinin Doğuşu	26
2.5. İsrail'in Kuruluşu ve Sonrasında Yaşanan Egemenlik Mücadeleleri	28
2.5.1. 1948 Savaşı ve sonuçları	30
2.5.2. 1967 Savaşı ve sonuçları	31
2.5.3. 1973 Savaşı ve sonuçları	32
2.6. F.K.Ö'nün Filistin Davasına Etkisi	32
2.7. İsrail Dış Politikasının Ana Hatları	35
2.8. İsrail'in Ulusal Güvenlik Politikası	40
2.9. İsrail'in Beka Stratejisi	43
2.10.İsrail'in Çevre Stratejisi	46
2.11.İsrail İçin Yeni Strateji	46
2.12.İsrail'in Ekonomisi	47

3. BÖLÜM

BÖLGESELVE KÜRESEL AKTÖRLERİN ÇIKARLARI VE İSRAİL İLİŞKİLERİ

3.1. ABD'nin Ortadoğu Politikası ve İsrail'in Önemi	53
3.2. Avrupa Birliği İçin İsrail'in Önemi	57
3.3. Çin İçin İsrail'in Önemi	61
3.4. Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşü ve İsrail'in Önemi	63
3.5. Türkiye Dış Politikasında İsrail'in Önemi	65
3.6. İran İçin İsrail'in Önemi	70
3.7. Suudi Arabistan İçin İsrail'in Önemi	73
3.8. Mısır İçin İsrail'in Önemi	76
3.9. Irak İçin İsrail'in Önemi	79
3.10.Suriye İçin İsrail'in Önemi	81
3.11.Ürdün İçin İsrail'in Önemi	85
3.12.Lübnan İçin İsrail'in Önemi	86
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	95
EK – 1	104
EK – 2	105

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AVİM	:	Avrasya Araştırmaları Merkezi
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMGK	:	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BİLGESAM	:	Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
CIA	:	Amerikan Merkezi Haber Alma Servisi
FETÖ	:	Fetullahçı Terör Örgütü
FKÖ	:	Filistin Kurtuluş Örgütü
GCA	:	The Government Corporations Authority / İsrail Devlet Şirketleri Kuruluşu
HAMAS	:	Hareket El Mukaveme El İslamiyye (<i>İslami Direniş Hareketi</i>)
IKBY	:	Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İKÖ	:	İslam Konferansı Örgütü
İŞİD / DEAŞ	:	Irak – Şam İslam Devleti / Devlet-i Irak ve Şam
MOSSAD	:	Ha – Mossad le-Modiin ule – Tafkidim Meyuhadim İsrail İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
OAS	:	Organization de L'Armee Secrete / Gizli Ordu Örgütü
OPEC	:	Organization of Patroleum Exporting Countries / Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ORDAF	:	Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği
PYD	:	Partiya Yekitiya Demokrat / Demokratik Birlik Partisi
SAVAK	:	Sazmani – Amniyat ve Kisvar / Devlet İstihbarat ve Güvenlik Örgütü
SETA	:	Siyaset, Ekonomi, Toplum Araştırmaları Vakfı
TUİÇ	:	Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği
UAEK	:	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
UNIFIL	:	Lübnan Birleşmiş Milletler Barış Gücü
UNRWA	:	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (<i>Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mülteciler için Yardım ve Çalışma Örgütü</i>)
UNSCOP	:	United Nations Special Committee on Palestine (<i>Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu</i>)
YPG	:	Yekineyen Parastina Gel / Halk Koruma Birlikleri

ÖZET

İSRAİL'İN BÖLGESEL VARLIĞININ POLİTİK VE STRATEJİK ÖNEMİ:
BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLERİN ÇIKARLARI VE POLİTİKALARI
ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

ÖZKAN, Serkan

Yüksek Lisans, Toplam Kalite Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hüsrev ÇELİK

Eylül 2018, 105 sayfa

Filistin Bölgesi tarihten beri etnik ve dini olarak farklı birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kudüs merkezli Filistin, M.Ö. 2000'de Arap, M.Ö. 1800'de Hitit, M.Ö. 1286'da Mısır hakimiyetine girmiştir. Bu dönemde Hz. Musa öncülüğündeki İsrailoğulları buraya yerleştiler. Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın yönetimlerine sahne olan bölgede M.Ö. 64'te Roma egemenliği başladı. Bu dönemde Hz. İsa'nın gelmesiyle 637 yılına kadar Hristiyan hâkimiyetinde kalmış sonrasında tümüyle İslam devletlerinin egemenliğine girmiş sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Fatımiler, Selçuklu ve Osmanlı tarafından yönetilen bu bölge 20.yy a kadar barış içinde gelmiştir.

Yahudilerin Filistin hayali tarihin hiçbir döneminde bitmedi. Kendilerine vaat edildiğine inandıkları topraklara kavuşma hayali kuran Yahudiler Osmanlı Devleti'nin dolayısıyla Müslümanların güç kaybetmesiyle bölgede tekrar şiddeti tırmandırmışlardır.

Günümüzde bölge Müslüman Araplar, Hristiyan Araplar ve Yahudiler' in egemenlik mücadelesine şahit olmaktadır. Bölgede aktif politika izleyen Küresel ve Bölgesel Aktörler de bundan yararlanmak istemektedirler.

Yahudiliğin temelini oluşturan Muharref Tevrat ve Yahudilerin kendilerine vaat edildiğine inandıkları Fırat nehrinin doğusundan Nil nehrine kadar bölgeye hâkim olma düşünceleri ve gayretleri nedeniyle Ortadoğu bölgesinde yıllardır akan kan hiç durmamıştır.

Çalışma, İsrail tehdidi altında olan Ortadoğu'nun her alanda dengeye oturması ve barışın bölgeye hakim olması için gerekli adımların seyrine ilişkin bir araştırma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası İlişkiler, Dış Politika, Ortadoğu, Filistin, İsrail.

Abstract

Israel's Regional Presence's Political Importance: Analyzing On The Interest's and Politics of Regional and Global Agents

Thesis Advisor: Dr. Ahmet Hüsrev ÇELİK

September 2018, 105 pages.

Since the history of the Palestinian Territory, many ethnic and religiously different civilizations have been hosted. Jerusalem-based Palestine, In BC 2000 the Arabs, In BC 1800 Hittite In BC 1286 Egypt entered domination. In this period the children of Israel, which Moses prevailed, settled here. At the region that was the scene of the administrations of David and Süleyman In BC 64 Roman domination began. In this period ,b y the time of Christ's coming, this Christianity was dominated by Christian until the end of the seventh century. It was completely ruled by the Islamic states, and this region, which was ruled by Umayyad, Abbasi, Fatimids, Seljuks and Ottomans in peace until the 20th century.

The Jewish Palestinian imagination did not end at any time in history. The Jews who dreamed of reaching the lands they believed promised, escalated violence in the region by the loss of power of the Ottoman State and Muslims.

Today, the region is witnessing the struggle for Muslim Arabs, Christian Arabs and the Jews' sovereignty. The Global and Regional Actors who follow the active policy in the region also want to take advantage of it.

The blood that has flowed for years in the region of the Middle East has never ceased because of the thoughts and efforts to dominate the region from the east of the Euphrates River to the Nile River, which the corrupt Torah and the Jews, which are the basis of Judaism, believed were promised to them.

The study is a research study of the Middle East, under the Israeli threat, on the balance of every field and the necessary steps for peace to dominate the region.

Key Words: International Relations, Foreign Policy, Middle East, Palestine, Israel.

Giriş

Yüz yıl öncesine kadar Filistin bölgesinin Müslüman Filistinlilere ait olduğu bilinmektedir. Ancak birkaç binyıl gerilere gidildiğinde ataları ve kültürleri kucaklaşan Müslüman Arap ve Yahudi İbrani kavimlerinin art arda bu bölgeye yerleştikleri ortaya çıkmaktadır. Şu kadar var ki Filistinlilerin, İsraililer' den yaklaşık bin yıl kadar daha evvel gelip bölgeye yerleşmiş oldukları dikkate değerdir. Bu hususun özellikle irdelenmesinin amacı, İsraililerin tüm bölgeye sahip olma hevesinin fütursuzca bir tutum olduğuna dikkatleri çekmektir. Zira evvelce de bölgeye birçok kez ve yüzyıllar boyu sahip olan Müslümanların acımasızca bir tutumda olmadıkları aşikardır. Zira İslam inancına göre, her ne kadar muharref olduğuna inandıkları bir din ile karşı karşıya da olsalar, Osmanlı kültüründen gelen Filistinlilerin, kendi dininden olmayanlara kucak açacağı, hiç kimseyi dışlamadıkları gibi onları da dışlamayacağı en azından onları Musa peygamberin bir emaneti olarak görüp, bölgede belli ölçüde hak ve söz sahibi olmalarına ses çıkarmayacağı her iki tarafça da dikkate değer bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Ne var ki tarihin seyri bu kadar duygusal ve manevi değerlerin hassasiyetlerine uygun seyretmemiştir.

Filistin, uzun zamandan bu yana birçok göçler almış bir yerleşim yeridir. Bunun en büyük etkenlerinden biri bulunduğu jeopolitik ve coğrafi konumunun etkisi büyüktür. Musevi kaynaklarında ilk yerleşimlerin Kenan İlleri olarak bilinen coğrafyaya Irak'ın da dahil edilmesiyle hatta Fırat Nehri'ni de kapsayan bir tanıma ulaşmak mümkündür.¹ Bilindiği gibi Ortadoğu bölge olarak çok farklı zamanlarda çok farklı medeniyetlerin merkezi olmuştur. Bu kritik öneme sahip bölgenin ise adeta göz bebeği konumunda olan mevkiî Kudüs'tür. Günümüzde yönetsel açıdan dünyanın merkezi olmasa dahi, diğer birçok faktör nedeniyle en amansız mücadelelerin verildiği yer olması bakımından da önemini hala korumaktadır. Küresel güçlerin hakimiyet mücadelesini halen sürdürdüğü bir sahne olan bu yerin önemi bugün olduğu gibi yarın da vazgeçilemez olacağı kanısına varmamızı sağlamaktadır. Bu, öylesine bir vazgeçilmezliktir ki içinde birçok faktörü barındırmaktadır. Başta ekonomik olmak

¹ Ali Uğur, *Küresel Tehlike Siyonizm ve İsrail*, 1. Basım, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2014, s 21

üzere, sosyolojik, politik, teolojik ve etnik nedenlerin güvenlik, stratejik, demografik ve politik dinamizmin canlılığını korumasına neden olmaktadır.

Bölgede aktif politika izleyen Küresel ve Bölgesel Aktörlerin faaliyetlerinin bir sonucu olarak sergilenen mücadeleler coğrafyada kitlesel göçlere sebebiyet vermektedir. 1991 Körfez Krizinde olduğu gibi; 2003 yılında ABD'nin Irak' a müdahalesiyle süreklilik kazanan ve Arap Baharı ile zirveye ulaşan göçler Türkiye'yi de zora sokmuştur. Ortadoğu, kendi haline bırakılacak olsaydı belki de insanlık tarihinin derinlerinden bugüne kadar aziz hatıraların yaşandığı ve üç semavi dinin kucaklaşarak bir kültür mozaığı sergilediği önemli bir merkez olabileceği rüyasından, 'insanoğlu' eliyle yine 'insanlık' kavramının yok edilmeye devam edildiği, acının ve vahşetin kıyasıya yarıştığı bir gerçeğe uyanmamızı sağlamaktadır.

Çalışmamızda, Filistin Bölgesi' nin Osmanlı' dan ayrılmasını takiben, yaklaşık yarım asır sonrasında bölgede kurulan İsrail Devleti'nin politik ve stratejik önemine değinilerek, küresel ve bölgesel aktörlerle ilişkileri ele alınacaktır. Bölgedeki İsrail varlığının büyük güçler tarafından bir denge unsuru olarak görülmesi ve değerlendirilmeye çalışılması, İsrail'in etnik ve kültürel farklılığını avantaj ve dezavantaj olarak görülen yönleri ele alınmaya çalışılacaktır.

Osmanlı'nın yıkılışının ardından bölgede kurulan İsrail devleti olumlu ya da olumsuz karşılansın; yine de bir denge unsuru olarak karşımızda durmaktadır. Şurası muhakkak ki İsrail, kuruluşundan bu yana, batılı destekçilerinin himayesinde, bölge siyasetinde söz sahibi olmuş, bir denge unsuru haline gelmiştir. Bölgeye yüzyıllardır hakim olan halklar ise kendi vatanlarında yine küresel güçler eliyle ötekileştirilmişlerdir.

Günümüze gelindiğinde, Birleşmiş Milletlerde karar mekanizmasını oluşturan ve bölge üzerinde söz söyleme yetkisi bulunan küresel ölçekte büyük güçler, başta ABD olmak üzere birçok devletin can alıcı noktalarına yerleşerek ekonomik gücü elinde bulunduran Yahudi lobileri ile vicdanları arasına sıkışıp kalmaktadırlar. Acımasızca alınan kararlar kitlesel katliamlara dönüşmüş, 1948' de İsrail devletinin kurulmasının ardından başlayan çatışmalar, 1966 yılında Arap – İsrail savaşı ile

kırılma yaşamış ve tesis edilmesi hiç planlanmamış olan kardeşlik köprüsünün kurulma umudu giderek azaltmış ve neredeyse yok olmasına sebep olmuştur.

Küresel güçlerin İsrail üzerinden bölgeyi kontrol etme çabası, İsrail'in küresel bir kabul görmesine ve uluslararası arenada desteksiz kalmamasına neden olmaktadır. Bu nedenle çalışmamızın hipotezi sayılabilecek üç ana başlık şöyle sıralanmalıdır:

- Küresel güçler, bölgede bağımsız ve egemen bir İsrail devletini Müslüman coğrafyanın dengeleyicisi olması bakımından desteklemektedir.
- Bölgesel Güçlerin çıkarları, İsrail'in yayılmacı ve aşırı güvenlikçi saldırgan politikaları dolayısıyla istikrarın sağlanamıyor olmasından olumsuz etkilenmektedir.
- İsrail, bölgede kendisinin olmadığı bir politik denklemin oluşabileceği algısının önüne geçmek istemektedir.

Çalışma, bölgede etnik, dini, kültürel, sosyal ve daha pek çok açıdan komşularına göre farklılık arz eden İsrail'in bu farklılığının bölgesel varlığını nasıl etkilediği üzerine bir araştırma niteliği taşımaktadır. Etkilediği komşu devletler, halklar ve kültürler tarafından bir tehdit olarak algılanan İsrail'in de bu kültür mirasından, hak ettiği kadarıyla, payını alması gerektiği gerçeği vurgulanmalıdır.

Çalışmamızın çerçevesi Ortadoğu Bölgesi'ni bütün olarak gösterse de büyük resimdeki küçük ama önemli ayrıntı olarak İsrail'i merkeze alan bir çalışma olacaktır. Zira İsrail geçtiğimiz yüzyılda bölgenin siyasi, politik ve askeri olarak yaşadığı tüm değişimlerde etkin rol oynamıştır. Araştırmamız Ortadoğu'nun önemli bir gücü haline gelen İsrail Devleti ve Dış Politikasının etki alanları ile sınırlıdır. Örneğin Amerika'nın Irak'a müdahalesi araştırmamızın doğrudan konusu olmamakla birlikte İsrail ilişkileri yönünden bilimsel perspektiften İsrail'i ilgilendiren bir gelişmedir. Çünkü eğer devrilmeseydi, Saddam Rejimi, Ortadoğu'da toprak ve nüfuz kazanmak isteyen bir İsrail için doğrudan bir tehdit unsuru oluşturacaktır. Son yıllarda İsrail'in Filistin'e dönük saldırıları da İsrail'in Filistin'de ezici politikalar uyguladığı inkar edilemez bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Çalışmamız üç ana başlık altında planlanmıştır. Birinci bölümde Filistin bölgesi için önemli sayılacak genel özelliklere değinilmiş, İkinci bölümde Filistin bölgesinde İsrail devletinin kuruluşu ve kuruluşuna giden süreç, kuruluştan sonraki önemli kırılma noktalarına vurgu yapılmıştır. Yine bu bölümde İsrail'in dış politikası, bölgesel varlığı ve İsrail için öne çıkan stratejiler ele alınmıştır. Çalışmamızın ana amacı olan üçüncü bölümde ise küresel ve bölgesel aktörler açısından İsrail'in önemi, küresel aktörlerin bölgede İsrail'e karşı tutumları, İsrail'in bölge politikasına etkileri ve bölgesel güçlerin İsrail politikaları üzerinden küresel güçlerle olan etkileşimi ele alınmıştır.

1. BÖLÜM

FİLİSTİN BÖLGESİNİN JEOPOLİTİĞİ VE STRATEJİK DİNAMİKLERİ

1.1. Bölgenin jeopolitik önemi

“Dünyanın yedi harikası” olarak bilinen ve son zamanlarda batı dünyası tarafından alternatifleri aranan Antik Dönem harikalarının, Atina’daki Zeus Heykelini de dahil edersek, tamamı Ortadoğu’dadır. Bölgenin tarihi dokusu incelendiğinde görülecektir ki tarihin seyri genel hatlarıyla Ortadoğu olarak tanımlanan, üzerinde yaşamakta olduğumuz coğrafyada yaşanmış olması dolayısıyla dünya devletlerinin ve halklarının geleceği de yine bölgeye hakim olan güç marifetiyle şekilleneceği kanaatini oluşturmaktadır. Davutoğlu, Ortadoğu’yu tarif ederken: “Kendi içinde kültürel, dini ve etnik çeşitlilik barındıran bu jeopolitik kültürel havza bütünlüğü, sömürgeciliğin yayılması ve Osmanlı sisteminin dağılması ile birlikte etnik ve dini farklılıkların katı siyasi kimlikler haline dönüştüğü bir jeokültürel parçalanma alanı olmuştur.”² demiştir. Bölgenin çok çeşitli etnik ve inanç folklorunu içinde barındıran bir bölge olmasından dolayı da Ortadoğulu olmak ayrıca bir değerler bütünü ifade etmektedir. İleride değinileceği üzere, Ortadoğu’da dünyanın hiçbir yerinde olmadığı kadar çok bileşen ve kültürel çeşitlilik bir arada binlerce yıldır bir arada yaşamayı başardığı gibi halen bu çeşitliliği devam eden bir örüntüdedir. Önemli olan bu örüntüyü okuyabilmek ve toplumların kendi içinde evrilişlerine devletlerin tahammül edebilmeleri, kıyasıya bir nefretle müdahale etmemeleridir.

² Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik – Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s.329

Ortadoğu, üç kıtanın ortasında olmakla bir merkezi andırması ile de dünya siyasetinin göz bebeği konumdadır.³ Bölge, yer altı kaynakları bakımından zengin olmasından dolayı da büyük devletlerin iştahını kabartan çekiciliktir. Şüphe götürmez bir gerçektir ki, son yüzyıl hariç, dünyanın kaderine yön veren bütün büyük devletler bu bölgede kurulmuştur. Son yüzyılda gücün Batı lehine olumlu olacak şekilde el değiştirmesi ile bölge birçok çatışmaya sahne olmuştur.

Bölgeye dışarıdan müdahil olabilen ABD, AB, NATO, BM gibi ulus ötesi ittifakların bölge barışı için önemli ve etkili girişimlerde bulunabilecekleri gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu ittifakların çözüm odaklı ve tarafsız yaklaşımlarla alacakları kararlar bölgede kalıcı barışın tesisinde etkili olacaktır. Ne var ki birden fazla bilinmeyişi olan denklemler birden fazla aşamalarla çözülebilmektedir.

Osmanlı devletinin çöküşüyle bölge karşıtlığın ve karışıklığın merkezi haline gelmiştir. Muhtemelen dünyanın hiçbir yerinde bu bölgede olduğundan daha fazla aktör ve faktör çeşitliği ve çatışması yaşanmamıştır. Ortadoğu'da jeopolitik konumu ve çatışma sebepleri birlikte göz önüne alındığında neredeyse alternatifinin olmadığı görülecektir. Semavi dinlerin tezahürünün bu bölgede olması, yine bu nedenlere bağlı olarak bölgede birçok medeniyete beşiklik etmesi ile de adeta bir açık hava müzesi olması, deniz yollarına yakın olması, insan nüfusunun genç olması, ticaret yollarının merkezi olması, yeraltı ve su kaynakları bakımından zengin bir bölge olması, iklim yönünden de ılıman bir bölge olması nedenleri ile küresel ve bölgesel güçlerin hakimiyet kurma isteği adına her şey açısından cazibe uyandırmaktadır.

Esasen eski devirlerden bu yana hakimiyet mücadelelerinin odağı olan bölge, istikrarı elinde bulunduran Osmanlı'nın çöküşüyle apayrı bir boyut kazanarak başlayacak olan yeni bir sürecin aktörlerinin oluşmasına sahne olmuştur. Hakimiyet mücadelesinin özeti olarak iki yargıya varmamız mümkündür: Birincisi, Araplar'ın hiçe sayılmalarına rağmen var olma mücadelesini sürdürmeleri; İkincisi, Yahudiler'in İngiltere tarafından kendilerine altın tepside sunulan bu armağanı (Filistin'i yurt edinme armağanını) kabul etme ve devletleşme girişiminde bulunmalarıdır. Bu mücadele hemen hemen İkinci Dünya Savaşı yıllarına değin devam etmiş ve sonu

³ Oral Sander, *Siyasi Tarih, 1918-1994*, İmge Kitapevi, İstanbul, 2000, s.67.

malum olan savaşın akabinde İsrail kurulmuştur. Armaoğlu bu durumu şöyle izah etmektedir: Esasında Filistin meselesi denilen mesele, Balfour Deklarasyonundan yola çıkarak, Yahudiler açısından bir yurt kurmaktan ziyade, devletleşmeye çalışmaları; Arapların ise deklarasyonun sonuçlarını ve tesirini yok sayma, bu durumu kabul etmeme gayretlerinden doğmaktadır.⁴ Burada yurt kurma ile devletleşme birbirinde ayrı iki politika gibi vurgulanmaktadır. Çünkü tarihte de birçok örneği olduğu gibi toplumlar bir yerden başka bir yere ekonomik, güvenlik ya da başka bir nedenle göç etmişlerdir. Hatta Filistin bölgesine dini inançlarının getirdiği bir anlayışla göç etmek isteyen Musevilerin durumu anlaşılabilir. Ama hiç devletleşme kapasitesi olmadığı halde zoraki bir küresel politika eliyle dayatılarak bu bölgenin yurt edinilmesinin ve devletleşmenin önü açılmış bulunmaktadır. Bölgeye dünyanın çeşitli yerlerinden göçmeleri için teşvik edilen Musevilerin durumu ayrı bir çalışmanın konusu olmalıdır. Ama burada vurgulanması gereken önemli nokta Filistin bölgesinde devlet kurma emeli için binlerce Musevi, bu bölgeye göç etmeleri için yönlendirilmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşının sonuna doğru oluşturulan Manda yönetimi ile birlikte bölgede yeni bir süreç başlamış, Filistin, İngiliz egemenliğine girmiştir. Bu sürecin sonunda da Filistin toprakları başta İsrail olmak üzere, Ürdün, Lübnan ve Mısır ülkelerinin sınırları içerisinde kaybolma durumuna gelmiş, tarihi geçmişi olan bir ülke olarak karşımızda durmaktadır. Esasen, Kasımiye Irmağı ve Gazze Vadisi arasındaki 26.350 kilometre karelik bir alandan bahsedilmektedir.⁵ İşte bu alan bölge ülkelerinin sınırları arasında bırakılmakla bir anlamda da İsrail işgalinin önü açılmış, aradan geçen yüz yıla yakın bir süreç bu toprakların paylaşılmasıyla yaşanagelmektedir. İsrail'in bölgede yetmiş yıllık süre zarfında elde ettiği topraklara değinilecektir. Bu toprakların bir kısmı kuruluşun evvel İngilizlerin yurt edindirme politikalarıyla, bir kısmı kuruluşu takip eden yıllar boyunca yapılan savaşlarla alınmıştır. Ama en çok toprak da İsrail'in tahammülsüz politikasına Batılı müttefiklerinin teşvikleriyle yürüttüğü işgal politikasının sonuçları olarak elde etmiştir. Hatta elde etmekten ziyade işgal etme yoluyla, on yıllarca boyunca yüzbinlerce insanı yurtlarından atmakla gasp ettiği

⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.38.

⁵ Sander, a.g.e. s.75.

bölgelerdir. Bu bölgelerde esasen uluslararası hukuk bağlamında Filistin halkının hakları aranma zemini oluşmadığı için herhangi bir gelişme yaşanmamaktadır.

Akka ve Şaron ovaları ile Esdraltın Ovalarının arasında yaşayan Filistinliler, Osmanlı himayesinde 1517'den 1917'ye dört asır çatışmasız ve savaşız yaşamışlardır.⁶ Bu süre içerisinde bölgede huzur ve sükun hakim olmuş ve verimli ovalarda yetiştirilen hububat ve turunçgil dünyaya taşınarak bölge ekonomik refaha erişmiştir.

Filistin Bölgesi, her şeyden evvel İslam kültürüyle özdeşleşmiş durumdadır. Bölgeyi anlamak için İslami gerçeklikleri ve öncelikleri göz önünde bulundurarak hareket etmek zorunludur. Yine Ortadoğu'yu oluşturan bileşenler arasında Arap olmadığı halde Ortadoğulu sayılan Türkiye ile İran'ın da sayılması, onların da öncelik arz etmeleri bakımından önemlidir. Dünya'ya hakim olabilmek adına, Ortadoğu'ya hakim olmak oldukça önem arz etmektedir.⁷ Kıtalararası bir geçiş güzergahında bulunan bu bölgede istikrarın ve güvenliğin sağlanamaması halinde ise ticaret, turizm, sanayi üretimi de baltalanmaktadır.

Filistin, Osmanlı idaresinde iken Arap halkı ve Türk halkı birlikte yaşamışlardır. Osmanlı'nın son yüzyılına girilirken Filistin bölgesinde binden fazla köyde tarımla uğraşan Arap halkı ve Türk halkı birlikte yaşamışlardır. Filistin şehirlerinden Kudüs, Gazze, Nablus, Nasıra, Hebron, Eriha, Hayfa, Yafa, Akre ve Ramle gibi şehirler yeni yeni büyüyorlar, şehirlerin her bir yanı su kanalları ile çevrilmiş durumdadır. Yine o dönemde bölgede hububat, turunçgil ve zeytincilik gibi tarımsal faaliyetler dış pazarlara ihraç edilmiştir.⁸ Görülüyor ki Yahudi toplumuna göre bölgenin önem kazanmasının nedenlerinden biri de tarıma elverişli topraklar ve su kaynaklarıdır. Özellikle bölgenin Akdeniz'e komşu olması buradaki çevre ülkelerdeki ticari ve ekonomik ilişkilerin de odağında olması sonucunu doğurmaktadır. Bölge bu sebeple tek bir yönüyle değil; doğusuyla, batısıyla, güneyiyle

⁶ Ramazan Özey, *Dünya Denkleminde Ortadoğu*, Öz Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 136

⁷ Guy Feuer, *Çağdaş Ortadoğu Araştırma Klavuzu*, Çev. Davut Dursun, İşaret Yayınları, İstanbul, 1990, s. 85.

⁸ Ralph Schoenman, *Siyonizmin Gizli Tarihi*, Kardelen Yayınları, İstanbul, 1992, s. 19.

ve kuzeyiyle ayrı ayrı dinamikleri içinde barındırmaktadır. Bu nedenle her kesim için vazgeçilmesi zor özelliğini sürdüreceği düşünülmektedir.

1.2. Bölgenin coğrafi özellikleri

Bir Akdeniz ülkesi olarak kabul edilen İsrail, Akdeniz'in doğusunda, Lübnan ve Ürdün'ün güneyinde, Sina yarımadası ve Gazze Şehrinin ise kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Güneyde Necef Çölü vardır. Kuzeydoğu Şeria Hendeğine bakmaktadır. Şaran Ovası denen ve Yafa Şehrinden Karmel Dağı'na kadar olan kısım kuzeyde yer almaktadır. Taberiye Gölü, Kişon Irmağı ve Esdradelon Ovası bir aradadır. Ürdün Nehri, Deniz seviyesinden yaklaşık 400 metre kadar aşağılarda yer alan ve sadece güneybatı sahili İsrail'e ait olan Lut Gölüne akmaktadır. Dağlık doğu, Kudüs'ü barındıran yaylalar Şamiriye tepesi ve Yahudiye tepesinde bulunmaktadır. Bu tepeler doğuda Necef Dağı ile birleşmektedir. En yüksek nokta yaklaşık 1200 metre rakımlı Nyron Dağı olarak kabul edilmektedir. Kuzeydoğuda yer alan ve oldukça tartışmalı bir durumda olan Golan Tepeleri bu bölgededir.⁹

İsrail, bölgede coğrafi olarak küçük ama jeopolitik önemi büyük olan bir yere sahiptir. Ülkenin Akdeniz'e dönük yüzü ileride değinileceği üzere, Avrupa, Amerika ve dünyanın birçok ülkesi ile ticaret yapmasının önünü açmıştır. Coğrafi yapısının ulusal güvenliğine katkısı da Akdeniz'e yakın olması ile uluslararası bağlantısını sağlıyor olması olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle İsrail sahip olduğu konum itibariyle büyük öneme sahiptir.

İsrail'in su kaynaklarının üçte birine yakın kısmını Golan Tepeleri'nden ve Şeria Nehri'nden elde ediyor olması da bu bölgenin İsrail için ne denli önemli olduğuna işaret etmektedir.¹⁰ Bu nedenle İsrail buralardaki hakimiyetini sürdürmek istemektedir.

⁹ Murat Eliçalışkan, Coğrafya Dünyası, (2007 – 2014).

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/israil.htm> adresinden 10 Ağustos 2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁰ Timetürk, 28.04.2016, "Golan Tepeleri İsrail için neden önemli?" <https://www.timeturk.com/golan-tepeleri-israil-icin-neden-onemli/haber-141636> adresinden 15 Ağustos 2018 tarihinde alınmıştır.

1.3. Semavi dinlerin ortak değerleri

Kudüs, semavi dinlerin hepsi için oldukça önemli bir yerdir. Uğruna amansız mücadelelerin verildiği bu şehre hakim olmak için bölgede etnik, dini ve diğer bakımlarından farklılık barındıran birçok devlet kurulmuş ve yıkılmıştır. Bu süreç halen devam ederken süreci dizayn eden aktörlerin bir tek amaca hizmet ettikleri görülecektir ki o da ‘Büyük İsrail Hayali’dir.

Hz Süleyman’ın üç duasından biri olan, Mescid-i Aksa’da namaz kılma niyetiyle gelen kimsenin annesinden doğduğu günkü gibi günahsız olarak oradan ayrılması talebi İslam dünyasının Mescid-i Aksa’ya olan rağbetini anlamamıza yardımcı olmaktadır.¹¹ İslam inancında peygamberler tevhit inancına davet etme noktasında birbirlerinin devamı niteliğindedirler. Bu inanca sahip Müslümanlar, Hz Süleyman’a dayanan bu kutsiyet inancını halen yaşatmaktadırlar.

Yahudiliğin kutsal kitabı Tevrat’ ta Nil nehri ile Fırat nehri arasında kalan bölge vaat edilmiş topraklar olarak anılmaktadır. Hz Süleyman tarafından inşa edilen Süleyman Mabedinden kalan Ağlama Duvarı olarak bilinen bir tek duvar Yahudiliğin en kutsal mekanlarından. Hristiyanlar ise Hz İsa’nın doğum yeri olan Beytullahim ve göğe yükseldiği Zeytin Dağı bölgesi’nin Kudüs’te bulunmasıyla bu şehre önem atfetmektedirler. Yine Zeytin Dağı’nda Kıyame Kilisesi olarak bilinen mekanlar Hristiyan hacıların ziyaret mekanlarından. İslam itikadında Mirac Hadisesi olarak anılan ve Hz Muhammed’in göğe yükseldiği yer olan Kubbetüssahra Camii bölgeye Müslümanlar tarafından ne denli önem verildiğinin ana sebeplerindendir. Üç semavi dinin Kudüs anlayışı kutsiyetle yoğrulmuştur.¹² Kronolojik sıra ile üç dine göre Kudüs’e verilen önem ve kutsiyetini atfedilmesi günümüzde yaşanan birçok çıkmaz durumun nedenini anlamamızın önünü açacaktır.

Hz. İbrahim soyundan gelen Yahudilerin bölgeye ilk göçleri milattan önce 2000 li yıllara dayanmaktadır. Hz. Musa döneminde de bu bölgede bulunmuşlar, Hz.

¹¹ İbn Mace, İkamet, 196. Nesai, Mesacit, 6. Hadislerle İslam, (2. Basım) c 6. D.İ.B. Yayınları, Ankara, s 85. <http://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/?p=kitap&h=Hz.+S%C3%BCleyman&i=6.1.85&t=0> adresinden 19.062018 tarihinde alınmıştır.

¹² Berna Süer ve Ayşe Ömür Atmaca, *Arap – İsrail Uyuşmazlığı*, 1. Basım, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2007, s 6-7

Davut ve Hz. Süleyman zamanlarında ise güçlü bir devlete ulaşmışlardır.¹³ Yahudilerin ve İsrail Devleti'nin kendilerini bölgenin yegâne varisi ve sahibi olarak görmelerinin nedeni burada yatmaktadır. İsrail'in devlet politikası haline getirdiği tüm doktrinler kaynağını tam da burada almaktadır.

1.4. Filistin'in siyasal durumu

“Palishtin”, İbrani bir ifade olarak kullanılan ve bölge insanını tarif eden bir tanımlamadır.¹⁴ Eskiden beri göçler nedeniyle bölgede çeşitli yerleşimler olmuştur. Buna gerekçe olarak üç semavi din için bölgenin önem arz etmesi gösterilebilir. Ayrıca biraz daha geriye gittiğimizde Milattan önce yirincinci yüzyıllara gidildiğinde bölgenin Kenanlılar denilen bir kavme ev sahipliği yaptığı görülebilecektir.¹⁵ Bu bilgi de Yahudilerin bu toprakların ilk sahibi olmadıkları kanısına varmamızı sağlamaktadır.

Yahudiler bu bölgeyi ele geçirip birkaç yüzyıl elde tuttuktan sonra çeşitli istilalara uğrayarak bölgeyi tamamen terk etmek zorunda kalmışlardır.¹⁶ M.Ö.722'lerde Yahudi Krallığı'nın yıkılmasından sonraki tarihe bakıldığında, bu topraklar sırasıyla; Asurî, Babil, Fars, Makedonya, Roma İmparatorluklarının egemenliklerinde bulunmuştur.¹⁷ Her ne kadar Yahudiler, Romenler'e karşı ayaklanma başlatmışlarsa da bunda başarılı olamamışlar ve bu ayaklanma onların 1948'e kadar bu topraklarda bir daha hâkim olmalarını engellemiştir.¹⁸ Bölge organize bir devlet politikasının dışında da tarihin seyri içerisinde doğal göçlerin yapıldığı bir cazibe merkezi olma özelliğini korumaktadır.

Milattan sonra Hristiyan egemenliği, Hz. Ömer döneminde de Müslüman egemenliği altında olan bölge daha sonra Haçlı Seferleri'nin de etkisiyle Hristiyanlara ve Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim'in 1517 tarihindeki Mısır seferi ile Türk hakimiyetine girmiş; Birinci Dünya Savaşı sonuna doğru da Türklerin bölgeden

¹³ Nurşah Aksoy, *Tarihe Yön Veren Olaylar*, (1. Basım) Karma Yayınları, İstanbul, 2008, s.143.

¹⁴ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1989, s.3.

¹⁵ Mohamamad ARAFAT, *Yahudi ve Siyonistlerin Filistin'de Devlet Kurma Politikasına karşı Osmanlı ve Batı Devletlerinin Tutumu*. Yayımlanmamış Doçentlik Çalışması, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1998, s.4

¹⁶ C. Tefvik Karasaban, *Filistin ve Sarkü'l-Ürdün*, C.I, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1942, s.34-86.

¹⁷ Arafat, a.g.e., s.10-14.

¹⁸ Armaoğlu, a.g.e., s.9.

çekilmeleri söz konusu olmuştur.¹⁹ Türklerin bölgeyi terk etmek zorunda kalmaları ile İngiliz Manda yönetimi bölgeye hakim olmuştur.

Bölge üzerinde Filistinlilerin de en az İsraililer kadar hak iddia etmeleri elbette ki söz konusu olmalıdır. Esasında çalışmamız, bölgenin bir Filistin toprağı olduğu anlayışını temel almak yerine tarafsız bir açıdan bakarak; Uluslararası Hukukun ve Evrensel İnsani Değerlerin ışığı altında incelemeyi öngörmektedir.

Filistin, 2012 yılı Kasım'ında BMGK'da ABD ve İsrail'in karşı oy kullanmasına rağmen, 138 "evet" oyu ile Birleşmiş Milletler bünyesinde "Gözlemci Devlet" olarak kabul edilmiştir. Filistin'in talebi ile gerçekleştirilen oylamada "Hayır" oyu kullananlar genellikle Pasifik ülkeleri olmuştur. BM' ye üye olmaksızın, "gözlemci kuruluş" iken "gözlemci devlet" statüsü kazanan Filistin, BM' de temsil hakkı kazanma yolunda önemli bir adım atmıştır. Böylece İsrail'in işgaline direnme, İsrail'in "haksız olarak" kurduğuna inandığı yerleşimleri ve müdahaleleri karşısında Uluslararası platformlarda destekçi bulma ve kendini ifade etme yolunda önemli bir adım atmıştır. Ayrıca İsrail için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanma yolu açılmıştır.²⁰ Bu son derece önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Hiç şüphesiz, Türkiye Hükümeti ve halkının, Filistin'in bağımsızlık mücadelesinin Filistin halkının yanında olduğu ve en büyük destekçisi olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak, yine de mücadelenin asıl aktörleri Filistin halkının kendisi ve bağımsızlık mücadelesi veren meşru örgütlerdir. İleride bu örgütlerin yapılanma şekilleri, mücadele yöntemleri ve hangi kaynaklardan beslendiklerine değinilecektir.

İsrail'in "güvenlik politikası" olarak benimsediği saldırgan tutumu, kurulduğu 1948 yılından bu yana, çevresindeki Arap Devletleri'yle mücadele yaşamasına sebep olmuştur. Kuruluşundan daha evvel başlayan üstünlük mücadelesi İsrail Devletinin kurulmasıyla diplomatik ve askeri yönü ağırlık kazanan bir seyir almıştır. Filistin halkı toprak, can ve mal kayıpları yaşarken; İsrail, batılı hamilerinin de desteğiyle yeni

¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 10.

²⁰ Mustafa Karakuş, Filistin'e Devlet Statüsü, Ntv Haber, 29.11.2012, https://www.ntv.com.tr/dunya/filistine-devlet-statusu,Et6eZvTUvUm_dMjS8rQAzg adresinden 22.11.2017 tarihinde alınmıştır.

yerleşim bölgeleri elde etmiştir. Uluslararası kamuoyunun, dolayısıyla da Birleşmiş Milletler' in, tarafsız kalamadığı İsrail' in bu tutumuna karşılık, ABD' nin de baskılarına rağmen Birleşmiş Milletler tarafından Filistin “gözlemci devlet” statüsüne alınmıştır.

2. BÖLÜM

İSRAİL'İN KURULUŞU, DIŞ POLİTİKA BİLEŞENLERİ VE FİLİSTİN DİRENİŞİNİN TARİHİ SEYRİ

İsrail'in bölge için varlığı çevre devletler tarafından her zaman bir tehdit olarak algılansa da bölgede yüzlerce yıldır varlığı, Museviliğin anavatanının da bu bölge olması ve Hz. Süleyman döneminde zirvesini yaşayan bir devletin kalıntısı olarak sayılabilecek tüm değerler göz önünde bulundurulduğunda bölgede hak sahibi olmadıklarını savunmak hiç de adil olmayan bir tutum olacaktır. Semavi dinlerin atası olarak bilinen Musevilik, İsrailoğulları tarafından tahrif edilirken, dışarıdan bir müdahale ve Musevilik dinine sonradan katılım gibi bir duruma meydan vermemesi ile kendine kesin bir çerçeve çizmiştir. Bu çerçevenin dışına içeriden çıkış olmadığı gibi; dışarıdan da müdahale olamamaktadır. Yani sonradan Yahudiliği kabul etmek isteyen biri İsrail ırkından gelmiyorsa kesinlikle böyle bir katılımı kabul görmemektedir. Bu sadece itikatta kalan bir durum olmadığından sosyal ve kültürel yansımaları da oldukça marjinal sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin bugün İsraili Yahudilerin, Yahudi olmayan İsrail vatandaşlarıyla birlikte yaşaması mümkün olmamaktadır. Yahudi olmayan İsrail vatandaşları ayrı bir çalışma konusu olmakla birlikte Filistin sorunu bağlamında değerlendirildiğinde, Filistinlilerin, İsraililerle aynı devlet çatısı altında yaşamaları da teoride mümkün olarak kabul edilse de yukarıda da bahsedildiği üzere Yahudi inanç sisteminin böyle bir birlikteliğe müsaade etmemesi sebebiyle mümkün görünmemektedir. Birleşmiş Milletler'in konuyu gündemde tutarak sürekli tartışmaya açık bırakması İsrail'in yıllar boyu uyguladığı işgal politikasının önünü açtığı, bu nedenle Filistin sorununun Birleşmiş Milletler gündeminden hiç düşmediği ve uzunca bir süre daha gündemi işgal edeceği düşünülmektedir.

Hristiyanlığın çoğu kutsalının bu bölgede doğduğu da bilinmektedir. Böylece bu kültür mirasını tek başına sahiplenen bir İsrail, Hristiyanlarca da geçmişte olduğu gibi günümüzde de meşru kabul edilmeyecektir.²¹ Bilindiği gibi medeniyetler kaynağını toplumların kültürlerinden almaktadır. Kültürün oluşumunda dinin önemi de büyüktür. Hristiyan Batı için bölgede bağımsız bir İsrail, Ortadoğulu Müslüman devletler için bir denge unsuru olmaktadır.

İslam toplumu için elbette ki tartışma götürmez Mirac hadisesinin cereyan ettiği mekan olan kudüs ve kurana konu peygamberlerin çoğunun hayatlarını bu bölgede geçirmiş olmaları da kutsiyet arz etmekte, bölgede kurulan islam devletleri ve son olarak da Osmanlı toprağı olan filistin bölgesi halen Türkiye tarafından manevi bir bağ ile yakınlık arz etmektedir.

2.1. Musevilikten Siyonizm'e uzanan yol

“Siyonizm” kelimesinin kökü olan “Siyon” kelimesi Yahudiler için eskiden beri Kudüs kelimesinin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Nathan Birbaum (1864 – 1937) yılları arasında Rusya’da yaşayan bir Yahudi olarak Siyonizm kelimesini ilk kez politik bir düşünce tarzını yansıtan bir ifade olarak ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru kullanmaya başlamıştır.²² Günümüze gelindiğinde bu öyle bir hal almıştır ki adeta bağımsız ve egemen bir Yahudi devletinin Filistin bölgesinde tesisini amaçlayan ve bu uğurda meşru / gayri meşru her şeyi mübah kılan bir düşüncenin temsilidir.

Napolyon, Yahudilerin Filistin’e yerleştirilmesini fikrini politik bir tutum olarak algılamış ve böyle bir strateji geliştirmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın iki önemli ismi Lord Shaftesburg ile Henri Dunant ise bu politik bir tutum olmaktan çok ötede bir “hayırseverlik” olarak algılanmıştır. Bundan daha da ileri giden Macar Yahudisi olan gazeteci Dr. Teodor Herzl ise bu fikri “Yahudi Devleti” isimli kitabı ve diğer tüm çalışmaları ile etnik ve dinsel bir ırkçılık konumuna yükseltmiştir.²³ Yani Yahudilik,

²¹ Aram Ekin Duran, *İstanbul’ da Kudüs Zirvesi*, Deutche Welle / Gündem / Türkiye (12.12.2017), <http://www.dw.com/tr/istanbulda-kud%C3%BCs-zirvesi/a-41764463>. adresinden 19.03.2018 tarihinde alınmıştır.

²² Öke, *Osmanlı imparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, s.32.

²³ İhsan Işık, *Uluslararası Sorunlar: İslam Dünyası ve Türkiye*, Girişim Yayınları, İstanbul, 1987, s.107.

Siyonizm fikri ile birlikte bir ideal düşünce haline gelmiş, adeta devletleşmenin ön koşulu olarak addedilmiştir.

İsrailliler sürgünler ve göçlerle geçmiş iki bin yılı aşkın bir geçmişe sahiptirler. Bu durum literatürde “Yahudi Nörozu”²⁴ olarak bilinen durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ezilen bir toplum olarak kendi içlerinde sürekli mükemmel oldukları inancı Yahudiler tarafından benimsenerek, bir akide halini almıştır. Sürekli daha iyi ve en iyi arzulanmıştır. “Ezilmemek için ezmek”, “var olmak için yok etmek” anlayışı egemen olmuştur. Kendilerine karşı hoşgörülü ve yardımsever; diğerlerine (diğer birey, toplum, kültür, millet, din, hatta tüm insanlığa) karşı son derece toleranssız ve tahammülsüz bir toplum olagelmışlerdir. Bu perspektiften bakıldığında, bugün Ortadoğu’da ezerek büyümeye çalışan bir İsrail daha iyi anlaşılmalıdır.

Osmanlı’nın dağılmasına yakın bölgeye yönelik başlatılan ve halen devam eden İsrail göçü hukuksuz yerleşimleri ve birçok insan hakları ihlalini beraberinde getirmiştir. Bölgede manda hakimiyetini ele alan İngiliz yönetimi, Yahudi akınlarına ön ayak olarak Filistin halkının yüz yılı aşkın süredir devam eden ve görünmeyen bir sonuca doğru ilerleyen çilesinin başlamasına da ön ayak olmuştur.

Osmanlı’nın mali yönden yardıma muhtaç olması bölgeyi gözüne kestiren Yahudi ileri gelenlerinden Theodor Herzl 19 Mayıs 1901’de Sultan II. Abdülhamid ile görüşerek; Osmanlı ekonomisinin mali bataklıktan ve batının vesayetinden kurtulmasını öngören bir plan karşılığında Filistin’de özerk bir yapılanma için kendilerine hak tanınmasını istemiş ve Padişahın kesin bir reddiyle karşılaşmıştır.²⁵

Birinci Dünya Savaşının başlaması ile birlikte Filistin Osmanlı hakimiyetinden çıkarak savaşın sonuna doğru fiilen İngiliz hakimiyetine girmiştir. Böylece daha önce değindiğimiz Balfour Deklarasyonu olarak bilinen Yahudi yerleşimlerine ön ayak olan İngiliz dışişleri bildirisi yayınlanmıştır.²⁶ Böylece, bölgede ileriye dönük bir hareketlenmenin fitilinin çoktan ateşlenmiş olduğu anlaşılmalıdır.

²⁴ Arthur Koestler, *Promise and Fulfillment: Palestine 1917-1949*, Macmillan, Londra, 1949, s. 3.

²⁵ Yaşar Kutluay, *Siyonizm ve Türkiye*, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1973, s. 108-109.

²⁶ Arthur James Balfour, (1917), Balfour Declaration of 1917, http://en.wikipedia.org/wiki/Balfour_Declaration_of_1917 adresinden 20.11.2016 tarihinde alınmıştır.

Kudüs ve Ramallah'ta bulunan Avrupa Birliği Misyonları tarafından 1995 yılında İsrail – Filistin ilişkileri üzerine on altı sayfalık bir rapor hazırlanmıştır. Raporda, Batı Şeria'nın yarından fazlasının İsrail'in eline geçtiği gösterilmiş; "Eğer mevcut eğilim durdurulmazsa 1967 öncesi sınırlarda bir Filistin devletinin kurulması her zamankinden daha uzak görünüyor" denilmiştir.²⁷ Buradan çıkan sonuç biraz gerçekçi bir bakış açısıyla ifade etmek gerekirse, böyle kısa zamanda Filistin açısından bu kadar fazla toprak kaybının olması demek, ortada devlet kuracak bir Filistin kalmadığında küresel sistem bu bölgede devlet kurmaya izin vereceği anlaşılmaktadır. O zaman hem çatışacak bir Filistin de kalmayacağından, devlet kurmaya da gerek kalmayacaktır. Buradan çıkan sonucun bu olduğunu ifade etmek, haksız ya da suçlayıcı bir tutum değil; aksine daha gerçekçi bir bakış açısıdır. Zaten İsrail siyasi hayatı boyunca varlığını bu belirtilen seviyelere kadar getirmeyi başarabilirse arz-ı mev'ud bölgesinde yeni yerler işgal etmenin uğraşı içerisinde olmayı planladığından Filistin bölgesi için bir vali atamış olmayı da çoktan planlamış olacaktır. Tabi ki bu bakış açısı İsrail açısından yapılan değerlendirmenin bir sonucudur. Yoksa böylesine çevresinden tecrit edilmiş ve Ortadoğu halklarının hatta devletlerinin nefretini göğüsleyerek, bu milliyetçi yapısı ve yedi buçuk milyonluk nüfusuyla sadece dünya gündemini bir müddet daha işgal edebileceği siyaset teorisi gerçeklerine daha uygundur.

Oslo Barış Anlaşması ile Filistin'de bir kısım idareyi Filistin'e bırakan İsrail A-B-C bölgeleri oluşturarak, Filistin'i özerkleştirmeye kendine bağlı hale getirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken ekonomik, hukuki ve güvenlik gibi öneme sahip alanlarda kendi otoritesinden taviz vermemek istemiştir. Böylece Filistinlileri Filistinlilere kontrol ettirerek kontrol ve yönetim maliyetlerini düşürmeyi ve kendi işgalinin de üzerini örtmeyi planlamıştır.²⁸ Esasen aşırı saldırgan politik tutumu ile İsrail, daha önce de değinildiği üzere, bölgede yaşayan insan varlığını hiç önemsemeyen İngiliz

²⁷ Kudüs Raporu 2016, YAİDER, Yeryüzü Adalet ve İnsan Hakları Derneği, Kudüs, 2016, s. 35. <https://www.yaider.org/wp-content/uploads/2016/05/kokookokok22222222.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

²⁸ Esra Çavuşoğlu, Filistin'de işgalin boyutları, ORDAF – Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği, (30.05.2015). <http://ordaf.org/filistinde-ısgalin-boyutlari/> adresinden 03.06.2018 tarihinde alınmıştır.

himayesinde iken İngilizlerden teslim aldıkları toprakları savurganca parsellemeye çalışmakta oldukları vurgulanmalıdır.

Osmanlı Devleti'nin dağılmasına yakın küresel bloklaşmanın tetiklenmesi ve Osmanlının idari yapısının sarsılması için Panslavizm gibi esin kaynağını Fransız ihtilalinin bir sonucu olan ulusallıktan alan küresel bloklaşma için çaba harcanmış, Osmanlı'nın iç savaşlarla boğuşarak zayıflamasının önü açılmıştır.²⁹ İç savaşlarla boğuşan Osmanlı Devleti askeri ve ekonomik kayıplar vererek yıpranmış, Birinci Dünya Savaşına yorgun argın girmek zorunda kalmıştır.

Kurulmasıyla birlikte çıkan çatışma ve savaşlarda Arapları yenen İsrail, Filistin bölgesini neredeyse tamamen kontrol altına almayı kısa sürede başarmış, kendi yurtlarında mülteci durumuna gelen Filistin halkı vatansız kalarak Batı Şeria ve Gazze Şeridinde kamp benzeri abluka altında yaşamaya çalışmışlar, yine önemli bir kısmı da çevrede bulunan Arap ülkelerine göç etmişlerdir. 4 buçuk milyona yakın Filistin nüfusunun % 40'lık kısmı kendi vatanlarında yaşamaya çalışırken % 60'lık kısım da komşu ülkelere göçmüşlerdir.³⁰ Bu zoraki göçler bölgedeki dengeyi adaletten yoksun bir duruma getirmiştir. Bölgenin kendi doğal seramiğini bozarak yeni bir düzen kurmaya çalışmak, sürekli yeni sorunların doğmasına neden olmuş, insanlar göçe ve göçle gelen yoksulluğa sürüklenmişlerdir. Örneğin kavimler göçü ile Orta Asya'dan göç eden Türklerin gittikleri yerlerde devlet kurmaları zaman almıştır. Bunun gibi günümüzde yurtlarından karışıklıklar nedeniyle Türkiye'ye ya da Avrupa ülkelerine giden mültecilerin, yaşadıkları ülkelerin hukukuna uyum sağlamaları, oradaki yapı ile kaynaşmalarının doğal bir süreci olacaktır. Bu süreç tamamlanmadan bir toplumun siyasi ve kültürel yapısı bozularak kurulmaya çalışılan bir düzen her iki kesimi de olumsuz etkileyecektir. Hem göç eden için hem de bu göçleri kabul eden toplum için beklenmeyen gelişmelerin yaşanması her iki kesim için de kavranması güç bir durum olacak, adaptasyon sorunu olacak ve daha da önemlisi hukuksuzlukların önü açılmış olacaktır. İşte Filistin'de yüzyıldır yapılan tam da bu olduğu düşünülmektedir.

²⁹ Harun Bodur, *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (2. Basım). Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 30-31.

³⁰ Mim Kemal Öke, *Osmanlı imparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1982, s.14.

Modern Siyonizm, tümüyle Musevi kaynaklı bir girişim olmuştur. Bu girişimin temel doktrinleri dinsel olması, ırkçı olması, komünist olması ve Yahudi karşıtlığı üzerine kurulu olması ile ön plana çıkmaktadır. Yani Siyonizm'in temeli Yahudilerin kendi örfünden gelen bir kültür ile de örülü olduğu söylenebilir. Siyonizm'in temel doktrinleri kaynağını Muharref Tevrat'tan da almaktadır. Çünkü Filistin topraklarında müstakil bir İsrail'in kurulması fikri Muharref Tevrat'ın temelini oluşturmaktadır. Bütün saldırılarını muharref Tevrat'a dayandırmaktadırlar. Öyleye buradan çıkan sonuç Yahudiler için inanç sistemiyle bütünleşen bir milliyetçilik fikridir.³¹ Milliyetçiliklerini dinlerine dayandırmaktan ziyade, dinlerini milliyetleri üzerine dayandırmaları dolayısıyla herhangi bir kişinin Yahudi soyundan gelmiyorsa Yahudiliği seçmesi ve dini gerekliliklerini yerine getirirse de Yahudilerce bu nedenden dolayı kabul görmemektedir.

Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nü kuran kişi olarak da bilinen Henri Dunant, Yahudileri Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılabileceğini ve "Batılılaşma" fikrinin bu yolda kullanılabilecek bir etken olarak ön planda tutulacağı tezini ortaya atmıştır. Bu mücadelenin temelini ise Avrupa'nın çıkarlarını uluslararası arenada koruyacak bir oluşumun Filistin Bölgesinde tesisi yer almıştır.³² Burada dikkat edilmesi gereken nokta batı medeniyetinin islam dünyasında eskiden olduğu gibi savaşlarla değil; barış yoluyla adeta bir kültür emperyalizmine sebep olacak şekilde benimsenmesinin sağlanması için çalışmalar yapmak ve organize hareket etmek fikri benimsenmiştir.

Siyonist düşünceye sahip politikacılar, Filistin'in yurt edinilmesi ve burada müstakil bir İsrail'in tesisinin içeriği noktasında, coğrafik yerleşim seçilmesi noktasında ve bölgeye Yahudiliğin nasıl tekrardan yerleştirileceği noktasında uyuşmazlığa düşmüşlerdir. Sonuç olarak yerleşimin Yahudileri için yüzyıllar hatta binyılları aşan bir sevda olan Filistin'i merkez olarak alması için fikir birliği sağlanmıştır. Ayrıca burada dikkat edilmesi gereken bir de taktik ön plana çıkmaktadır. Filistin'de bir koloni durumundaki yerleşimlere sahip çıkmak isteyen Avrupalılar, Siyonizm'e daha sıcak bakacaklar, bu fikri benimseyebileceklerdir.³³ Siyonizm'in batı

³¹ Işık, *a.g.e.*, s.108.

³² Öke, *Osmanlı imparatorluğu, Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, s.33.

³³ Mim Kemal Öke, *II. Abdülhamit, Siyonistler ve Filistin Meselesi*, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1981, s.29.

toplumlarında benimsenmesi politikacılar eliyle desteklenmiş, büyük Yahudi zenginleri bu yolda tüm mal varlıklarıyla mücadele göstermişlerdir. Bu mücadele günümüzde de kıyasıyla devam etmekte ve adeta küresel sistem bu uğura adanmış bulunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında İngiltere ve Fransa bölgede hâkimiyet mücadelesi sürdürürlerken 16 Mayıs 1916'da Sykes – Picot antlaşmasını imzalanmışlar, bu anlaşma ile Filistin için açık bir madde ortaya koymamışlardır.³⁴ Esasen Rusya da bu anlaşmanın bir tarafı olarak konuya dahildir. Ancak burada önemli olan bu bölge üzerinde bir anlaşma imzalanırken Filistin bölgesinin anlaşmaya dahil edilmemesi, daha önceden planlanmış bazı hususların olduğu kanısına varmamızı sağlamaktadır. Yahudilere ayrıldığı tezini kabul edersek, Sykes – Picot'ın da daha önceden yürürlüğe konan bir planın devamı olabileceği gerçeği karşımızda durmaktadır.

2.2. İsrail'in kuruluşuna giden süreç

Macar gazeteci Teodor Herzl, uluslararası arenada bir Yahudi sorunu olduğu tezini ortaya atmış, 1894 yılında Paris'te yargılanan ve haksız bir idam cezasına çarptırılan Yüzbaşı Alfred Greyfus'un davasını, Neu Freie Presse gazetesinin çalışanı olarak izlemiş ve hazin sonucu gözlemleyerek; bir daha asla Yahudilerin böylesine sahipsiz kalacakları bir durumun olmayacağını irdlemiştir.³⁵ Herzl, hiçbir Yahudi'nin hiçbir yerde ezilmemesini, tüm Yahudilerin haklarının sistematik bir şekilde korunması fikrini savunmuştur.

Osmanlı devletinde yabancıların Hicaz dışındaki yerler için mülk edinme hakkının verilmesi 1897 yılında karşılıklılık esasına göre uygun görülmüş, 1875 yılında ise buna Osmanlı tebaasından birine varis olunabileceği de eklenmiştir. Daha sonra 1908 yılında bir irade-i seniyye vesikası (özel izin yazısı) ile bu hakkın verildiği teyit edilmiştir.³⁶

³⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.3.

³⁵ Öke, *Osmanlı İmparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, s.32.

³⁶ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, 1. Basım, Arı Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 498.

Uluslararası siyaset arenasında Siyonizm'in itibarını dernek veya vakıf kategorisinden çok üst bir seviyeye yükselterek politik bir güç kategorisine çıkaran Teodor Herzl, Batılı devletlerin politik tutum olarak Filistin topraklarında bağımsız bir İsrail kurulmasının benimsenmesi ve desteklenmesi noktasında da önemli diplomatik girişimlerin öncüsü olmuştur. Çünkü Batılı devletler için bu politikanın benimsenmesi Osmanlı Devleti'nin zayıflatılması teorisinden geçmektedir. Bölgede güçlü bir Osmanlı istemeyen batılı devletlerin bu politikayı benimsemesi bu anlamda güç olmamıştır. Böylece kendi fikrine yandaş bulma uğraşında olan Dr Herzl, Londra, Berlin, Viyana, Petrograd ve Roma başta olacak şekilde pek çok Avrupa şehrine seyahatler yapmıştır.³⁷ Sonuç olarak Batı bu fikre kani gelmiş, hem zayıflamakta olan Osmanlı Devleti'nin çöküşünün hızlandırılması için bir cephe daha açılmış, hem de bu çöküşün ve dağılmanın hızlanması için Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün hedef alınmış olması sağlanmıştır.

Araplar, Birinci Dünya Savaşı'nın başından itibaren Yahudiler ile İngilizler'in Filistin'de kurulacak müstakil bir İsrail için, yani ortak bir hedef için savaştıklarını bilmelerine rağmen, İngilizler ile bu konuyu uyuşmazlık nedeni olarak ön plana çıkarmamışlardır. İngiliz tarafı ise bu konuda karşı taraftan gelen aşırı bir tepki olduğunu görmediklerinden İsrail göçlerinin önü açılmıştır. Bu türden mücadelelerle geçen Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda politika malzemesi olarak kullanıldığını bilmeyen Şerif Hüseyin'le Faysal isimli oğlu, İngilizlerin onlara devlet kurma izni vereceği düşüncesiyle hareket etmişler ve savaştan yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin mirası Filistin toprakları üzerinde bağımsız İsrail'in kurulmasının önünü açmışlardır.³⁸ Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Osmanlı, bölgede herhangi bir hakimiyet ve hak iddia edemeyecek, etse bile bu hakkı alabilecek gücünün kalmamış olması nedeniyle zorunlu olarak bölgeden çekilmiştir. Aşağıda, İngiliz Manda Yönetimi ile Filistin topraklarındaki bölünme ile birlikte Filistin toplum yapısındaki tahribatın boyutlarının anlaşılması için Manda Yönetimine kısaca değinilmiştir.

³⁷ Öke, *Osmanlı İmparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, s. 36.

³⁸ Ömer Osman Umar, "Osmanlı döneminde Yahudiler'in Filistin'e yerleşme faaliyetleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002, Elazığ, Cilt: 12 Sayı: 2, s. 421 - 438.

2.3. Manda yönetiminin sonuçları

Filistin Bölgesi, Osmanlı toprağı iken, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı egemenliğinden hızla çıkmış ve İsrail'in o dönemdeki hamisi İngiltere'nin mandasına girmiştir. Önce bölgeyi kendi himayesine alarak, buralara yapılacak Yahudi yerleşimlerinin önünü açan İngiltere'nin yanlı politikaları sonucu aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere bölgenin demografik yapısı zamanla Filistinliler aleyhine olacak şekilde değişim göstermiştir. Dünya'nın çeşitli yerlerinden bölgeye göç eden Yahudilerin sayısı arttıkça İngiltere'nin manda yönetimi meyvelerini vermiş, bölgenin nüfus yapısı Filistinlilerin aleyhine olacak şekilde değişmeye başlamıştır.

Tablo 1 İngiliz Manda Yönetimi altında bulunan Filistin'in nüfus verilerini göstermektedir:

Tablo 1: Manda Yönetimindeki Filistin'de Yaklaşık Nüfus Verileri

Y I L	Toplam	Müslüman Araplar		Yahudiler		Hıristiyanlar		Diğer	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
1922	752.048	589.177	8,34	83.790	1,14	71.464	9,50	7.617	1,01
1931	1.033.314	759.700	3,52	174.606	6,90	88.907	8,60	10.101	0,98
1937	1.383.320	875.947	3,32	386.084	7,91	109.769	7,94	11.520	0,83
1945	1.845.560	1.076.780	8,35	608.230	2,96	145.060	7,86	15.490	0,84
1947	1.955.260	1.135.269	8,06	650.000	3,24	153.621	7,86	16.370	0,84

Tablodan da anlaşıldığı üzere İngiliz Mandası altında hızlı bir Yahudi göçü yaşanmış ve Yahudi nüfus sekiz katına çıkmıştır. Manda Yönetimi altındaki Filistin toprakları Yahudilere adeta bağışlanmıştır. Bu durum zamanla yerli halkın fakir düşmesine neden olmuştur.³⁹ Yine tablo yorumlanacak olursa, bölgede Hristiyan nüfusun Yahudilerle hemen hemen aynıken yıllar içinde sürdürülen politikaların etkisiyle bölgenin tabii yapısının bozulduğu anlaşılmaktadır. Bölgedeki nüfus değişimi kendiliğinden olan bir doğal örüntü içerisinde olmamış, suni bir müdahale ile adeta bölgeye istikrarsızlık pazarlanmıştır. Her türlü müdahaleye rağmen bölgenin ezici bir Müslüman nüfus yapısının olduğu da gözlerden kaçmamalıdır. Tablo Manda Yönetimi altındaki bölgenin İsrail'in kuruluşuna kadarki sürece tanıklık etmesi bakımından önemlidir.

Manda yönetimi Filistin'deki ekonomik imtiyazların yüzde doksanı, ayrıcalıklı olarak gördüğü Yahudilere vererek, Filistin ekonomik altyapısının Yahudilerin eline geçmesini sağlamıştır.⁴⁰ Aşağıda Manda Yönetimi altındaki bölge için uluslararası diplomasi çerçevesinde gelişmelere göre yayınlanan deklarasyon ve bildiri niteliğindeki belgelerin bölgeyi illegal bir İsrail varlığına götürmesine değinilecektir.

2.3.1. Balfour deklarasyonu

Bu deklarasyonun yayınlanmasındaki temel amaç ABD'de nüfuzu olan Yahudi Diasporasının desteğini almak olarak anlaşılmaktadır. Çünkü sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde Osmanlı'nın Sevr sürecini etkilemesi bakımından ve Filistin'de İngiliz Manda Yönetimi'nin kurulmasını da etkilemesi bakımından bu deklarasyon İngiltere'nin önünü açmıştır.⁴¹

İngilizler, 1914 yılında Mısır'da görevli Büyükelçileri Henri Mahan'ı aracı kılarak Mekke Şerifi Hüseyin'e ulaşımlar, bazı diplomatik girişimler kurmuşlardır.

³⁹ "The Population of Palestine Prior to 1948", Population of Ottoman and Mandate Palestine, <http://www.middleeastweb.org/palpop.htm> adresinden 20.11.2016 tarihinde alınmıştır.

⁴⁰ Ralph Schoenman, *Filistin'in Sömürgeleştirilmesi*, Derleyen ve Çeviren: Garbis Altınoğlu, 2005, *Filistin – İsrail Dosyası*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 1988, s.324.

⁴¹ Türkiye, 06.11.2017, Balfour Deklarasyonu ne demek ve nelere yol açtı (Filistin'e Yahudi göçü ve İsrail işgali) <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/editorunsectikleri/517354.aspx> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Bu temaslar Şerif Hüseyin'in Osmanlı Devleti'ne isyan etmesi ve savaş açması halinde kendileri tarafından sınırsız bir destekle destekleneceğini, bu sürecin sonunda da Şerif Hüseyin'in İslam Halifesi olabileceğini kabullendirmişlerdir. Diğer taraftan Şerif Hüseyin'in Halife olması durumunda Filistin'de Yahudi yerleşimlerine izin vereceğinin anlaşmasını sağlamışlardır. Bu anlaşmanın sağlanması sonucu Haziran 1918'de Şerif Hüseyin öncülüğünde Osmanlı'ya karşı Arap isyanı başlamıştır.⁴²

Şerif Hüseyin'in Osmanlı'ya isyanının sonucu olarak İngilizler verdikleri herhangi bir sözü tutmamışlar, sonunda Filistin Şerif Hüseyin liderliğinde bir Arap Devleti'nin olmamıştır. Ayrıca, Filistin bölgesini Yahudi yurdu haline getirmenin önünü açan ve Balfour Deklarasyonu olarak bilinen bildirinin yayınlanmasını sağlamışlardır. Balfour Deklarasyonu, 2 Kasım 1917 tarihli, İngiltere'nin Dışişleri Bakanlığını yürüten Arthur Balfour'un yazdığı Siyonist lider Lord Rothschild'e yönelik bir mektup olduğu halde, bu isimle literatüre girmiştir. Ancak, mektupta Filistin'de kurulması planlanan bir Yahudi Devleti'nin desteklenmesi dolayısıyla literatüre böyle geçmiştir. Yine Arthur Balfour tarafından 1926 yılında yayınlanan ve İngiliz sömürgelerini kapsayan ikinci Deklarasyonla karıştırılmamalıdır. 2 Kasım 1917 tarihli bu mektupta, Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour, "Balfour Bildirisi" olarak bilinen mektupta Siyonistlerin ileri gelenlerinden Lord Rothschild'e: "Saygıdeğer Lord Rothschild, Majestelerinin Hükümeti adına kabineye sunulan ve kabul edilen Yahudi Siyonist isteklerini sempati ile karşılayan müteakip deklarasyonu iletmekten memnuniyet duyarım. Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Museviler için bir "Milli Yurt" kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleşmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır. Filistin'deki mevcut Musevi olmayan toplumların sivil ve dini haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Musevilerin sahip oldukları hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça anlaşılmalıdır."⁴³ derken; bir taraftan da Şerif Hüseyin ile temaslarını sürdürmüşlerdir.

⁴² Ramazan Özey, *Dünya Denkleminde Ortadoğu*, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1997, s.310.

⁴³ Ribhi, Halloum, (Abu Firas), *Belgelerle Filistin*, Alan Yayınları, İstanbul, 1989, s. 160

2.3.2. Churchill beyaz bildirisi

Filistin bölgesinde 1921 ve 1922 yıllarında bazı ayaklanmalar çıkmıştır. Çıkan ayaklanmalar neticesinde İngiliz Parlamentosunda İngiliz Hükümetinin bazı politikaları ve Filistin’de yerleşen Yahudilerin bu ayaklanmalara neden olmakla suçlanmaları gündeme gelmiştir. Akabinde 1922 Yılına kadar süren birçok ayaklanma neticesinde Churchill Beyaz Bildirisi yayımlanmıştır. Bu bildiri ile Balfour Deklarasyonu’ndan taviz verilemeyeceği bildirilmiştir.⁴⁴ İngiliz hükümeti Manda Yönetimi altındaki Filistin topraklarındaki illegal Yahudi yerleşimlerine destek vererek, göstermiş olduğu kararlı tutum, sürecin daha etkili sonuçlar doğurmasını sağlamıştır. Yani Yahudi yerleşimleri kesintiye uğramaksızın sürmüştür. Bildiride de söylendiği üzere daha önce yayımlanan Balfour Deklarasyonu’ndan geri adım atılmamış, taviz verilmemiştir. Bu konuda taviz vermeyen İngilizlerin, otoritelerinin sorgulanıp, sarsılmaması için bu adımları atmak zorunda oldukları düşünülmektedir. Ancak bölgede ayaklanmalar hiç durulmamıştır.

2.3.3. Passfield beyaz bildirisi

Yahudiler’in Ağlama Duvarı önünde yapmış oldukları bir eylemin ertesi günü Müslümanların da bölgede tepki eylemi yapmaları neticesinde karışıklıklar baş göstermiştir. Bu karışıklıkların önüne geçilmesi adına İngilizler tarafından bölgeye gönderilen bir hukukçu heyeti ve ekonomistler heyeti bölgede üç aylık bir çalışma yapmıştır. Hukukçu heyetinin başında Walter Shaw, ekonomistler heyetinin başında Sir John Hope Simpson görev yapmıştır. Yaklaşık üç aylık çalışmanın sonucunda İngiltere’ye bir sonuç raporu gönderilmiştir. Bu çalışma raporu sonucuna göre İngiltere Sömürge Bakanlığı görevini yürüten Lord Passfield tarafından tarihe ‘Passfield Beyaz Bildirisi’ olarak geçen ve Arap halkı ile Yahudi halkının ortak bir yönetim teşkilatı altında birleşmesini öngören bir rapor yayınlanmıştır.⁴⁵ Raporun Müslüman Arapları ve Yahudileri aynı çatı altında toplayacak bir tezi savunuyor

⁴⁴ Kadir Kasalak, “İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2016/3, Sayı: 25, s. 65-78. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/276248> adresinden 21.05.2018 tarihinde alınmıştır.

⁴⁵ Kadir Kasalak, İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2016/3, Sayı: 25, s. 65-78. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/276248> adresinden 21.05.2018 tarihinde alınmıştır.

olması Araplar tarafından olumlu karşılanmış olsa da Siyonist camianın ileri gelenlerince gösterilen aşırı tepkiler sonucu böyle bir tezin uygulanmasının imkansızlığı bir yanda dursun; teori olarak düşünülmesinin bile adeta yadırganması ile sonuçlanan bir süreç bağımsız İsrail'in kuruluşuna gidildiğinin en önemli sinyallerini vermiştir.

2.3.4. Mac Donald beyaz bildirisi

1936 ve 1939 yılları arasında zaman zaman yaşanan ayaklanmaların sonucunda 1939 yılında yayınlanmıştır. 1939 ayaklanması yaklaşık altı ay sürmüş ve Filistin genelinde bir greve neden olmuştur.⁴⁶ Grev adeta İngiliz işgaline karşı aleyhte bir ayaklanma niteliğinde olmuştur. İngiltere bu bildiri ile zorunlu olarak, en azından Filistinlilerin tepkilerinin yatışmasına kadar yumuşak bir politik tutum izleme yoluna giderek, gelecek on yıla kadar bağımsız Filistin'in kurulmasına müsaade edileceğini öngörmüştür. Ayaklanmaların sonunda diplomatik süreç gereği İngiliz Hükümeti Filistin'e bir araştırma komisyonu görevlendirerek komisyon toplantılarından politik kararların çıkarılması sağlanmıştır.

Manda Yönetiminin bölgede tesisi ile adeta bölgenin tapusunu geçici vekaletle üzerine almış gibi İngiltere bölgeyi tasarlanmış bir plan dahilinde İsrail'in kuruluşu için hazırlamıştır. Yukarıdaki bildirilerden anlaşılan, tam da budur. Küresel sistemin İngiltere'ye ihale edildiği düşünülen bu iş devrin süper gücü İngiltere tarafından başarıyla gerçekleştirilerek bölge, İsrail'in kuruluşu için hazır hale getirilmiştir. Zaman zaman bölge halkının yaşanan haksızlıklar dolayısıyla politikacıların yanlış karar almalarını önleyici nitelikteki bu bildiriler Manda Yönetiminin görevlerini eksiksiz yerine getirdiğinin bir göstergesidir.

2.4. Filistin sorunu ve Filistin mücadelesinin doğuşu

Siyonizm'in uluslararası siyaset arenasına çıkmasından sonra Filistin sorunu bu durumun zorunlu bir tepkisi olmuştur. Geçtiğimiz yüzyıl adına anti – semitizm, yani Sami Irkları Karşıtlığı, daha Türkçe bir ifadeyle Yahudi aleyhtarlığı denilen bir akımın dünyanın her yerinde Yahudileri dışlaması, sosyal hayattan uzaklaştırması

⁴⁶ Halloum (Abu Firas), a.g.e., s.163.

hatta zulüm ve baskı ile göçe zorlanmaları sonucunu doğurmuştur. Bölgeye birçok Avrupa ülkesinden hatta Rusya'dan bile Yahudi göçleri olmuş, bu süreçte de bir sürü Yahudi hayatını kaybetmiştir. Musevi aydınlarının birçoğu bu göç furyasına hak vermişler, Yahudilerin başka milletlerle aynı çatı altında yaşamaktansa bağımsız bir İsrail Devleti'nin kurulmasına hak vermelerine ikna olmuşlardır. Musevi aydınlar, "Yahudi Sorunu" nu Filistin bölgesinde bağımsız bir İsrail Devleti'nin kurulması ile çözülebileceği konusunda Siyonistlerle hemfikir olarak ortak bir hedef etrafında birleşmişlerdir.⁴⁷ Bu sürecin sonunda uluslararası toplumun huzur ve refahı ile oynanmış, hatta bunun için bir dünya savaşları bile planlanmıştır. Yahudilerin bölge ile bağları sadece Türklerin Orta Asya ile olduğu gibi tarihsel bir geçmişten ziyade; dini bir öğreti, hatta emir olduğu (arz-ı mevud) dayanağıyla ilintilidir. Hem tarihi bir geçmiş, hem de dini bir öğreti olan arz – ı mevuda sahip olmak adına Yahudilerin bölgede başlatmış oldukları ele geçirmek için meşru / gayri meşru her türlü yöntemlere başvurma tutumları Filistin mücadelesinin doğmasına neden olmuştur. Filistin halkı da kendi geleceğini tayin edebilmek için örgütlenme yolunu tercih etmiştir.

Filistin Bölgesi'nde 1922 yılından itibaren İngiltere himayesine girmesiyle giderek tırmanan çatışmalar iyice artmış, bölgedeki sorun İkinci dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası bir boyut kazanmıştır. Savaş sonunda, İsrail'in kurulmasına birkaç yıl kalmışken, artan Yahudi göçleri ve bunun tetiklediği şiddet eylemleri sorunların çözümü için bir Soruşturma Komitesinin kurulmasını zorunlu kılmıştır. 1946 yılında bir Soruşturma Komitesi oluşturularak Filistin Sorununun uluslararası boyut kazanması resmileşmiştir.⁴⁸ Bunlar göstermektedir ki İsrail Devleti'nin ilanı yaklaşıkça uluslararası arenada tepki toplamak istemeyen İngiltere, sessizce bölgeden çekilme girişiminde bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nin varlığı müddetince bir İsrail Devleti'nin hayalden öteye geçmesinin önüne geçmiştir. Yüzyıllar boyunca Yahudiler dünyanın çeşitli yerlerinde birbirlerinden bağımlı ya da bağımsız yaşamaya devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla hareketlenen Siyonist camia, bu türlü bir örgütlenmeyle sonuç odaklı bir çalışmaya yönelmiş ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün

⁴⁷ Öke, a.g.e., s.17.

⁴⁸ Bülent Aras, *Filistin -İsrail Barış Süreci ve Türkiye*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.15.

bozulmasını da İsrail'in kuruluşu için bir aracı kılmayı başarmışlardır. Filistin sorununun Sultan Abdülhamit devrinden sonra daha da hareketlenerek uluslararası bir sorun haline gelmesi ikinci dünya savaşına kadar adeta pişmiş ve İsrail'in kurulmasıyla da artık ayyuka çıkmıştır.

Dr. Herzl'in yazılarında 1897 yılında tutulan şu yazı dikkate değerdir: “Bugün Basel’de Yahudi Devleti’ni kurdum. Eğer bugün bunu (dünya kamuoyuna) açıklarsam herkes beni alaya alır. Oysa ki belki beş, fakat hiç şüphesiz elli sene içinde herkes bu gerçeği görecektir. Yahudi devletinin mevcudiyeti manevi temellere oturtulmuştur. Bu devlet Yahudi halkının bu husustaki arzu ve azmi ile kurulmuştur.” Hakikaten de onun tespit ettiği gibi yaklaşık elli yıllık bir sürecin sonunda, 1948’de İsrail’in kuruluşu ilan edilmiştir. Tüm yaşananlar Siyonizm’in son olarak Filistin bölgesini tümüyle kapsayan bir egemenliğin peşinde olduğunu kanıtlamıştır. Ağustos 1898 tarihinde Basel’de yapılan bir kongre ile bir araya gelmişlerdir. Bu ikinci büyük kongreleri olan bu kongrede mali meselelerini tartışmak üzere toplanmışlardır. Bu toplantıda örgütün ekonomi politikalarına yön verecek bir banka kurulması kararlaştırılmış, Londra merkezli şirket kurularak iki milyon sterlik para toplanmıştır. Bu para ile kurulan banka “Yahudi Müstemleke Vakfı” adını almıştır.⁴⁹ Bu finansal yapılanma Filistin Bölgesinde çeşitli faaliyetlerde bulunmak üzere örgütlenmiş, tarihin seyri içerisinde görülmüştür ki Filistin halkının ellerindeki topraklar çeşitli yasal düzenlemelerle ellerinden alınmıştır. Bölgede bağımsız İsrail devletinin kurulabileceği zemin böylece hazırlanmış olmaktadır.

2.5. İsrail’in kuruluşu sonrasında yaşanan egemenlik mücadeleleri

Filistin Bölgesi’nde Musevi yerleşkelerinin artmasına Osmanlı’nın hiçbir politikası engel olamamıştır. Birinci Dünya Savaşının başlangıcında 46 adet Musevi kolonisinin nüfusları 85.000 olarak gözlenmiştir. Ancak Osmanlı’dan kat’i bir ret ile izin çıkmadığı halde, Devletin yasaklama ve kısıtlamalarına rağmen Filistin’e sürekli Yahudiler göçmüşler ve savaşın bitimine kadar nüfusu 85 bin sınırına getirmişlerdir. Ancak savaşın sonunda Osmanlı Devleti’nin yenilmesi ile bölgede

⁴⁹ Öke, *II. Abdülhamit Siyonistler ve Filistin Meselesi*, s.30.

İngiliz Manda Rejimi'nin kurulması nedeniyle göçler alabildiğine artmıştır.⁵⁰ Bu politika ile ileride değinileceği üzere çeyrek asır gibi bir zaman sonra İsrail'in kuruluşunu hızlandırmıştır. Yahudilerin bölgeye planlı ve organize bir şekilde yerleşmelerinin önünün açılması bölgedeki yerleşik Filistin halkını mağdur ederken birçok da hak ihlalinin oluşmasının önünü açmıştır.

Filistin'in İngiliz Mandası'na girişinden 2. Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte Bölge'ye yoğun bir Yahudi göçü yaşanmış; beraberinde batılı güçlerden alınan büyük siyasi ve ekonomik destekle de devletleşmenin önü açılmıştır. Göçler sonrasında Yahudilerin bölgedeki nüfusun 1/3'ünü oluşturması, Yahudi göçü sorununun boyut değiştirmesine neden olmuş, 1000 yıldır bölgede yaşayan Araplar için bölgede yeni bir devletin kurulması tehdidi ortaya çıkmıştır.⁵¹ Bölgede bin yılı aşkın süredir görülmedik bir şekilde Yahudi istilası yaşanmış, bunun sonucunda hiç de adil olduğu düşünülmeyen bir şekilde bir devletleşme yoluna gidilmiştir. Uluslararası sistemin İsrail'in devletleşmesinin yolunu açtığı, Birleşmiş Milletler kurullarında İsrail'in güvenlik ihtiyacı anlayışla karşılanırken; Filistin'de yaşanan insanlık dramı sadece seyredilmektedir.

Küçük bir toprak parçası olan Filistin'de Arap ve Yahudi milliyetçiliği çatışması günümüzde hala yatışmış değildir. İsrail'in kuruluşunun ardından da Filistinlilerle egemenlik mücadelesi giderek artmış ve silahlı bir mücadeleye dönüşmüştür.⁵² Silahlı mücadele giderek tırmanan bir şiddet barındıran haliyle kaos bölgeye yerleştirmiş, saldırılar, sıcak çatışmalar ve savaşlara zemin hazırlanmıştır.

Siyonizm son hedef olarak, bağımsız bir Yahudi Devleti'nden çok ötede olan ve Kudüs'ü Yahudi Dünya Devleti'nin başkenti olarak kabul ederek, bir dünya hakimiyetini amaçlamış, buna da muharref Tevrat'ı dayanak göstermiştir.⁵³ İsrail'in kuruluşunda din eksenli bir devletleşme esas alınması aslında radikalizm barındıran kesimlerin devlet yönetiminde yer almasıyla toleranssız bir yönetim anlayışının politik kararlara yansması ile de sonuçlanmıştır. Böylesine inanç eksenli bir devlet örgütünün

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, 1. Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1989 s.29.

⁵¹ Oral Sander, (2004), *Siyasi Tarih*, İmge Yayınları, Ankara, 2004, s. 297.

⁵² Sander, a.g.e., s. 297.

⁵³ Ali Uğur, a.g.e, s. 209.

sert politik tutumları çevre ülkeleri için açık bir tehdit niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda İsrail Yahudi Devleti'nin bölge ülkeleri için uzlaşmadan uzak ve uzun vadede tehdit olarak algılanması kaçınılmaz olacağı düşünülmektedir.

2.5.1. 1948 Savaşı ve sonuçları

Filistin'deki İngiliz mandasının sona ermesi tam tarih olarak 14 Mayıs 1948'e rastlarken, bundan hemen birkaç saat önce, Yahudi Ulusal Konseyi İsrail devletinin kurulduğunu açıklamış, Chaim Weizmann Cumhurbaşkanı, Ben Gorion da başbakan olarak göreve gelmişlerdir.⁵⁴ İngiltere'nin hamilik görevi İsrail devletinin kurulması ile son bulmuş, Uluslararası arenada Bağımsız İsrail kendi başına yol almaya başlamıştır. Sonrası malumdur ki küresel sermayenin batılı güçler eliyle İsrail'e parasal, politik ve siyasi desteği günümüze kadar devam etmiştir.

İngiltere'nin bölgeden çekilmesinin ardından çıkan savaş İsrail'in kurulması üzerine Arap Birliğinin önemli üyeleri olan Mısır'ın, Ürdün'ün, Suriye'nin ve Irak'ın üç yönlü cepheden mücadele etmeleri savaşı İsrail aleyhine bir müddet döndürmüştür. Ancak, İsrail'in organize bir savunma yapan İsrail, savaşı Araplar aleyhine dönmüştür. İsrail'in 1947 yılında taksim planı dahilinde Filistin topraklarında % 56'lık bir işgal oranı var iken, 1949 yılında savaşın sona ermesiyle Filistin topraklarının % 78'ine sahip olmuştur. Yaklaşık 700 bin Filistinli evlerini terk etmek zorunda kalmış, böylece Filistinli Mülteciler sorunu ortaya çıkmıştır.⁵⁵ Günümüzdeki mülteci krizleri ile karşılaştığında 700 bin mülteci yadsınamayacak bir rakam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan daha da vahimi yaklaşık iki yılda % 20'lik bir toprak kaybının bölgede Filistin açısından insani yaşamın oldukça kötü etkilendiğinin ve bağımsız bir Filistin'in hayal bile edilemeyeceğini göstermektedir.

⁵⁴ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Cilt: 1, 6. Basım, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014, s. 278-279.

⁵⁵ 1948 Arap – İsrail Savaşı, Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, <http://www.wiki-zero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvMTk0OF9BcmFwLSVDNCVCMHNyYWlsX1NhdmElQzUIOUY1QzQlQjE> sitesinden 06.05.2018 tarihinde alınmıştır.

2.5.2. 1967 Savaşı ve sonuçları

1967 yılı Haziran ayında Mısır, Ürdün ve Suriye'nin İsrail'e karşı vermiş oldukları altı günlük bir savaş olduğu için aynı zamanda "altı gün savaşları" olarak bilinmektedir. İsrail'e karşı Irak'ın, Cezayir'in, Suudi Arabistan'ın, Fas'ın, Sudan'ın ve Tunus'un ordu ve mühimmat noktasında yardımı olmuştur.⁵⁶ Her şeye rağmen İsrail zaferi ile sona eren bu savaşa yukarıda sayıldığı üzere birçok Arap Devleti'nin katılım göstermeleri, ancak savaşın sonucunda İsrail'in ezici üstünlük ile elini güçlendirmesi, işgalci ve şiddet yanlısı tutumunu daha da güçlendirmesi sonucunu doğurmuştur.

Savaşın bitiminde Birleşmiş Milletler, Türkiye'yi arabulucu göreviyle çağırarak, Türkiye Güvenlik Konseyinde İsrail'i desteklemiştir. Yine İslam Konferansı Örgütü'nün İsrail'e yaptırımını öngören karar teklifini veto yaparak,⁵⁷ o dönemde müttefiki olarak kabul ettiği ülkelerin yanında olduğuna dair bazı işaretler vermek istemiştir. Çünkü Ortadoğu bölgesinde aktif dış politika vizyonu hassas dengeleri gözetlemeyi gerektirmektedir. Türkiye'nin de o dönemde dış sorunları olduğundan yalnız kalmak istememiş olduğundan bu adımı atmıştır. Türkiye'nin batıya dönük yüzünü yansıtan Avrupa Birliği'ne giriş taleplerinin de oluşum yıllarına denk gelmesi eşzamanlı seyretmiştir. Kendisine dış politikasında destekçi arayan Türkiye bu kararları ile yıllar boyu ABD'nin bölgedeki en büyük müttefiki konumuna gelebilmiştir.

1967 Savaşının bitiminde İsrail Gazze Şeridini, Sina Yarımadasını ve Golan Tepeleri'nin hakimiyetini sağlamıştır. Bu başarı elbette ki moral bütünlüğü yüksek ve Batı Ülkelerin yüksek teknoloji silahlarıyla bu başarıya ulaşmış, Süveyş Kanalı'ndan Golan Tepeleri'ne kadar uzanan, toprak tutkunu bir ülke haline gelmiştir.⁵⁸

⁵⁶ Charles Krauthammer, (2007-05-18). "Prelude to the Six Days". *The Washington Post*: ss. A23. ISSN 0740-5421. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/17/AR2007051701976.html?noredirect=on> adresinden 20.11.2017 tarihinde alınmıştır.

⁵⁷ Charles Krauthammer, (2007-05-18). "Prelude to the Six Days". *The Washington Post*: ss. A23. ISSN 0740-5421. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/17/AR2007051701976.html?noredirect=on> adresinden 20.11.2017 tarihinde alınmıştır.

⁵⁸ Ilan Pappé, *Modern Filistin Tarihi*. (Çeviren: Nuri Plümer). Phoenix Yayınları, Ankara, 2007, s. 263.

2.5.3. 1973 Savaşı ve sonuçları

İsrail, 1967 savaşının üzerinden birkaç yıl geçmişken, yukarıda da değinildiği üzere topraklarını genişletmek istemektedir. Kutsal kabul edilen bir Yahudi bayramında Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldırması ile başlayan savaş 1967 ve 1973 savaşlarında atılan sınır sürtüşmesi sorununun günümüze kadar gelerek, her platformda sürtüşme meselesi haline gelmesine neden olmuştur. Bu savaşın izlerinden olarak İsrail'in Mısır'la mevcut sürtüşmelerinin birçoğunun dayanağı aslında bu savaşla paralellik arz etmektedir.

Eylül 1978 tarihinde Mısır ile İsrail, Camp David denilen antlaşmasına imza atmışlar, böylelikle savaştığı halde Sina'yı alamayan Mısır'a Sina bırakılmış, İsrail in varlığı da resmi olarak bir Arap ülkesi tarafından ilk kez tanınmıştır. Esasen 1967'den sonra Arap ülkelerinin politikaları değişmeye başlamıştır. Ancak Camp David fikirdeki bu değişimin anlaşılır bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁹

2.6. FKÖ'nün Filistin davasına etkisi

Filistin Kurtuluş Örgütü, İsrail'in 1956'daki Gazze işgaline tepki olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Önceleri medyayı araç olarak kullanan bu organizasyon, zamanla kendine bir misyon edinerek, sadece Gazze için değil tüm Filistin için bir kurtuluş umuda haline gelmiştir. Örgütün lideri Yaser Arafat'ın yıllarca mücadele ettiği bilinmektedir. Örgütün kuruluşunu takip eden on yıl içerisinde bir silahlı güç oluşturulmuş, Tunus ve Cezayir topraklarında karargah tesis edilerek, Suriye idaresindeki Bekaa Vadisi'nde eğitim amaçlı kamp kurulmuştur.⁶⁰ İsrail'in kuruluşunun ilanını ile Filistin ve diğer Müslüman Arap ülkeler karşısında ezici üstünlüğe kavuşması kaçınılmaz olmuştur. Organize bir düşman karşısında organize bir savunma yapmak Filistinliler ve tüm bölge ülkeleri için optimum faydayı sağlayacağı anlaşılmaktadır. Biraz daha derinlemesine düşünmek gerekirse bölgede silahlı mücadele yürüten bir FKÖ, ileride de değinileceği üzere İsrail'in aşırı güvenlikçi, saldırgan savunmayı ön planda tutan ve yayılmayı amaçlayan dış politikası

⁵⁹ Tayyar arı, a.g.e. s. 327-328

⁶⁰ Ramazan Özey, *Günümüz Dünya Sorunları*, Aktif Yayınları, İstanbul, 2001, s.107-108.

için biçilmiş kaftan niteliğindedir. FKÖ'nün İsrail – Filistin mücadelesi tarihindeki yerini bu perspektiften de incelemek gerekmektedir.

Günümüzden geriye doğru değerlendirildiğinde, tarihsel misyonunu tamamlayan FKÖ, direnişin simge ismi Yaser Arafat'ın hastalanması ve ölümü ile toplumsal desteğini ve popülerliğini kaybetmesi üzerine, mücadele sürecinde etkisi azalmıştır. Mücadele sürecinde teori olarak karşı tarafın beklenti ve hedeflerini dönüştürerek kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak asıl hedef olarak benimsenmelidir. Hiçbir politik tecrübesi ve siyasi derinliği olmayan İsrail'in bunları Tel Aviv'den yapacağı düşünülmemektedir. Batılı hamileri tarafından sağlam bir zemine yerleşmesi ve gerekli dayanaklarla desteklenmesi sağlanarak; İsraili politikacılara servis edilmiştir. FKÖ'nün süreçten tasfiyesiyle İsmail Haniyye liderliğindeki HAMAS grubu Filistin'in yönetimini ele almıştır.

Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Türkiye'nin tanınması 1974 yıllarına kadar sarkmıştır. Bundan tam dört yıl sonra 1978 yılında İsrail tarafından Lübnan'ın Güney kısmının işgal edilmesi ile Türkiye – İsrail ilişkileri farklı bir sürece girmiş, FKÖ'nün Ankara temsilciliğinin açılıp açılmaması tartışılmaya başlanmıştır. Akabinde 1980 yılında iki büyük gelişme olmuş, İsrail, başkent olarak Kudüs'ü kabul etmiş, Türkiye bunu reddetmiştir. Aynı yıl kabul edilen ihracatı teşvik yasaları ile Ortadoğu pazarında Müslüman ülkelerin tarafını kazanmak isteyen Türkiye, İsrail taraftarı olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır.⁶¹ Uzun yıllardan beri İsrail'in Kudüs'ü başkent kabul etme ve bunu uluslararası çevrelerde kabul ettirme çabaları sürmüştür.

İsrail işgallerine karşı FKÖ, ılımlı politikalar izlemiş, ancak FKÖ'nün İsrail ile yakınlaşmaları hiçbir zaman Filistin halkı nezdinde karşılık bulamamıştır. Arafat'ın yanında toplanan insanlar genelde örgütün önemli isimleriyken; HAMAS'ın Eylül 1993'te Gazze – Eriha planına karşı yaptığı eyleme büyük bir katılımın olması HAMAS'ın FKÖ'den daha ziyade kabul gördüğü kanaatini oluşturmaktadır.⁶² İki örgüt arasındaki bu fark Filistin'de HAMAS'ın halk nezdinde daha çok benimsenmesinin ve yıllar sonra iktidara gelmesinin yolunu açmıştır. Filistin

⁶¹ Özey, a.g.e., s. 107-108.

⁶² Ahmet Varol, F.K.Ö. – İsrail Barışı ve Filistin Davasının Geleceği, www.vahdet.info.tr/filistin/dosya1/0014.htm. adresinden 07.08.2018 tarihinde alınmıştır.

yönetiminde iki örgütün mücadelesi ve dış politika anlayışları ayrı bir tartışma konusu olması bir yana, HAMAS'ın, FKÖ yerine Filistin'in yönetimini tek başına devralması, başlı başına bir devrim niteliği taşımaktadır. Çünkü daha önce İsrail işgallerine karşı nispeten sessiz kalan FKÖ yönetimi dönemlerinde İsrail pek çok toprak işgal etmiştir. Filistinli direniş gruplarının FKÖ içindeki en büyük güce sahip örgüt Yaser Arafat'ın başını çektiği EL-FETİH örgütü olduğu bilinmektedir. EL-FETİH kuruluşundan itibaren FKÖ'nün ana yönetim kademelerinde bulunmuş, FKÖ büyük ölçüde bu örgütün politikaları üzerinden Filistin direnişi yürütmüştür. Yani EL-FETİH, FKÖ içerisinde yapılanmasını sürdürerek örgütü dönüştürmüş olabileceği düşünülmektedir.

İsrail, Filistin coğrafyasının büyük bölümünü eline geçirdikten sonra, Filistin tarafından kendisine yönelecek en aşırı politikayı görmek istercesine, HAMAS'ın iktidara gelmesini beklemiştir. Bunun sebebi Filistin'in iki devletli çözüm hayali bir yana; tamamının İsrail toprağı olarak ilan edilmesinin önündeki tek engelin Filistin nüfusu olduğu düşünülmektedir. Çünkü böyle bir durumda İsrail zaten mücadele edemeyerek, tecrit etmeye çalıştığı Filistin halkını, kendi bünyesine katmış ve önünü alamayacağı sorunların doğmasına kendi eliyle sebebiyet vermiş olacaktır.

İsrail'in mevcut tutumu Siyonizm üzerine kurulu bir değerler ve politikalar bütünü içerisinde olduğunu göstermektedir. Zira halen "Büyük İsrail" hayalinden vaz geçmiş değildirler. Gazze – Eriha Planını kabul etmekle, bu hayallerinden geri durmuş gibi görünerek maliyeti yüksek olan “intifada ile uğraşma” görevini Filistin Kurtuluş Örgütü'ne devretmeyi seçmişlerdir. Zira bu maliyeti yüksek güvenlik politikalarını nispeten azaltarak ekonomik kayıplarının önüne geçmesini sağlamıştır. Esasında bu oldukça uzun bir vadeye yayılmıştır. Böylece, İsrail için de belirsizliğe bağlı problemler ortadan kalkmış, güvenlik konusundaki sorumluluğunu azaltarak, zaman kazanmasına yardımcı olmuşlardır.⁶³ İsrail yönetimi bu türlü bir politikayla zaman kazanmak istemiş olabilir. İşleyen süreç ve gelinen nokta bunu göstermektedir. Ancak bu durum Filistinlilerin kendi içlerinde siyasi kutuplaşmalarının ve politik mücadelelerinin doğmasının önünü açmıştır. Sürecin Filistin'de yönetim değişikliğine gitmesi ve HAMAS'ın iktidara gelmesiyle sonuçlandığı bilinmektedir. Bu meyanda

⁶³ Ahmet Varol, F.K.Ö. – İsrail Barışı ve Filistin Davasının Geleceği, www.vahdet.info.tr/filistin/dosya1/0014.htm. adresinden 07.05.2018 tarihinde alınmıştır.

kendi önlemini alan Filistin halkı bölgedeki egemenlik haklarından vazgeçecek gibi görünmemektedir. Yüz yılı aşkın süredir devam eden Filistin mücadelesi, uluslararası arenada kendini masum gösteren bir İsrail'in beka sorunu olmaktan çıkmış, adeta kendi anayurtlarında etnik ve dini eksende soykırıma uğrayan Filistin halkının ölüm – kalım savaşı olmuştur.

2.7. İsrail dış politikasının ana hatları

İsrail kurulmadan önce 1947 tarihli Birleşmiş Milletler Taksim Planı devreye sokularak İsrail'e karşı duran her kesim ve unsur için düşman tanımı yapılmıştır. Böylece silah zoruyla toprak elde etmenin önü açılmıştır. Tüm komşu devletlere karşı saldırgan bir tutum temel strateji olarak benimsenmiş, güvenlik perspektifinin çıkış noktasına çatışmaya açık bir bakış ve beka sorununun çözümlenmesi oturtulmuştur. Komşularıyla uzlaşa yerine her zaman savaşa hazır olmanın daha caydırıcı olduğu, İsrail'in beka sorununun sadece bu perspektif üzere olunursa hallolacağı, kendini kabul ettirebilmek için olabildiğince saldırgan olmanın İsrail'i daha güçlü yapacağı temel güvenlik politikası olarak benimsenmiştir.⁶⁴ Aşağıda değinileceği üzere İsrail ilerleyen yıllarda bu tutumunu oldukça ilerletmiş, bölgedeki varlığını sağlamlaştırdıkça daha ileri düzeyde güç kullanma eğilimi göstermiştir.

İsrail, Gazze ve Batı Şeria'yı 1967 yılında işgal etmesi ile bazı sorunları da satın almıştır. Bu ele geçirdiği yerlerin güvenliğini sağlamak zorunda kalmış, demografik yetersizlikleri nedeniyle bunu sağlamakta zorlanmış, bunun yerine İsraili yerleşimcilerle Filistin halkını birbirinden ayıran ve 'utanç duvarı' olarak adlandırılan duvarı inşa etmeye başlamıştır. Bir yandan Filistin halkı ile İsraili yerleşimcileri ayırma politikasını uygulamaya çalışırken diğer taraftan da Filistinlilerin özerklik talebine yeşil ışık yakmıştır. Ancak İsrail ordusunun çevrelediği bu alanlarda özerk bir Filistin'den bahsetmek ütöpik bir düşünce olarak kalmaktadır.⁶⁵ Çünkü bağımsız bir Filistin'in İsrail için en büyük tehdit olacağı, dış politikasında hiçbir tavizi kabul etmeyen İsrail'in böyle bir politikayı en azından kısa ve orta vadede kabul etmeyeceği

⁶⁴ Ofira Seliktar, *New Zionism and The Foreign Policy of Israel*, Croom Helm, London, 1986, s. 62.

⁶⁵ "İsrail Utanç Duvarını Bitiriyor" *Dünya Bülteni, Haber Merkezi, Dünya, Ortadoğu*, 08.08.2012. <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=222126>. adresinden 21.10.2017 tarihinde alınmıştır.

düşünülmektedir. İsrail'den bunun aksi bir tutumu beklemek, bu zamana kadar kazandığı bütün dış politika bileşenleriyle ve kazanımlarıyla çelişen bir sonuçla karşı karşıya gelmesine neden olması muhtemeldir. Ayrıca İsrail'in dış politika tutumlarında bölgesel denklemler göz önünde bulundurulduğunda komşuları gibi hata payı olduğu düşünülmemektedir. Aksi durum kendi bekası için kaçınılmaz sonuçlara sürüklenmesine yol açabilecektir.

Tablo 2 Ortadoğu Devletlerinin 1950 yılından 2010 yılına kadarki demografik değişikliklerini göstermektedir:

Tablo 2: Bazı Ortadoğu Devletlerinin Nüfusları 1950 ve 2010 yılları arasındaki demografik değişiklikleri. (U.S. Census Bureau).

Yıllar	Mısır *	İsrail **	Ürdün ***	Suriye	Lübnan	Ortalama
1950	21.443.066	1.286.131	1.332.419	3.495.000	1.364.030	5.784.129
1955	24.121.286	1.772.032	1.474.997	3.938.446	1.560.985	6.573.549
1960	27.154.768	2.141.495	1.653.803	4.532.557	1.786.235	7.453.772
1965	30.614.891	2.578.184	1.922.680	5.325.878	2.057.945	8.499.916
1970	33.574.026	2.903.434	1.502.959	6.258.053	2.383.029	9.324.300
1975	36.952.499	3.354.242	1.802.960	7.406.595	2.691.447	10.441.549
1980	42.634.215	3.737.473	2.162.780	8.752.410	2.898.696	12.037.115
1985	50.052.381	4.068.470	2.630.359	10.466.137	3.170.960	14.077.661
1990	54.907.377	4.477.808	3.266.558	12.500.003	3.440.179	15.718.385
1995	58.945.029	5.352.901	4.176.432	14.448.565	3.653.899	17.315.365
2000	65.158.549	6.114.570	4.687.620	16.471.243	3.791.495	19.244.695
2005	72.543.509	6.742.915	5.245.404	18.562.670	3.892.388	21.397.377
2010	80.471.869	7.353.985	6.407.085	22.198.110	4.125.247	24.111.259

* 1967' ye kadar Gazze dahil. * Gazze ve Batı Şeria hariç. *** 1967'ye kadar Batı Şeria dahil.

Tablodan anlaşılacağı üzere, Ortadoğu ülkelerinin bazılarının nüfus verileri görülmektedir. Bu ülkeler İsrail'i çevreleyen, bir İsrail varlığıyla iç içe olan ülkelerdir.

Bu ülkelerin 1950 yılından 2010 yılına kadarki nüfus verileri görülmektedir.⁶⁶ Esasen İsrail, nüfus bakımından Ürdün veya Lübnan gibi bir şehir devleti kategorisindedir. Dikkat edilirse İsrail öncelikle bölgede nüfus açısından ileriki zamanlarda kendisine sorun çıkarmayacak ülkeleri ikinci plana atarak, nüfusu kendisinden daha büyük ülkelerin ekonomik yapılarını müdahalelerle ve istikrarsızlıklarla çökertmeye çalışarak, güçlenmelerini önlemekte olduğu düşünülmektedir. Çünkü kendi nüfusu yeterince artmadığı için, nüfusu kendisinden çok olan ülkelerle ileride mücadele etme imkanı bulamayabilecektir.

İsrail dış politikasının temeli ele geçirdiği topraklara Yahudi nüfusu yerleştirmek ve Yahudilerin tüm yerleşim birimlerinde çoğunluğu yakalayarak, korumalarını sağlamaktır. Aksi takdirde İsrail'in demografik özellikleri bozulacak, bölgesel varlığı zedelenecek ve beka sorunu ortaya çıkacaktır.⁶⁷ Bu yüzden İsrail'in yayılmacı politikası nüfusu ile doğru orantılı olarak ilerlemek zorundadır. Nüfusu arttıkça çevresel genişlemeye gitmeyi planlamaktadır. Yeterli nüfusu elde etmemesi halinde bölgesel genişlemeye gitmeyeceği İsrail için rasyonel bir dış politik tutumdur. Ancak hem etnik olarak hem de inanç örüntüsü içinde kendine has bir milliyetçilik anlayış İsrail'in uzun vadede nüfus planlaması yapabilmesinin önüne geçecek gibi görünmektedir.

Dış politikasındaki bir başka bileşen, arz – 1 mev'ud üzerine yayılmasının meşru olduğuna çevre ülkeleri ikna etmek ve tüm uluslararası arenada varlığını kabul ettirmektir. Eğer bu istekleri onaylanırsa çevresiyle barış imzalamaya yaklaşacağı düşünülmektedir. İsrail için kabule esas olan iki madde:

- 1- Bölgesinde egemenliği kabul edilmiş bir İsrail;
- 2- Bölge ülkeleri tarafından uygulanan ekonomik ambargonun kaldırılmasıdır.

⁶⁶ Nuri Yeşiyurt, "Ürdün'ün Bölgesel Konumu: Küçük Devlet Kavramı Çerçevesinde Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2015, Ankara, cilt:70, No:2, s 377 – 401. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/38576> adresinden 17.06.2018 tarihinde alınmıştır.

⁶⁷ Barry Buzan, *People States Fear, The National Security Problems in International Relations*, Sussex Wheats Books Ltd. 1983. <http://press.ecpr.eu/documents/sampleChapters/9780955248818.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

Ambargonun kaldırılmasıyla İsrail karşılıklı bağımlılık teorisine göre normal ilişkilerini sürdürme amacındadır. Ancak, unutulmamalıdır ki; buradaki normale dönüşün kapsamı İsrail için ayrı, Araplar için ayrı muhtevaya sahiptir. İsrail kendisine beslenen düşmanlığına son verilerek, kendi çıkarlarına saygı gösterilen bir normalleşme isterken; Araplar için ise İsrail otoritesinin tanınması anlamına geleceği için sürekli kabul görmemektedir.⁶⁸

Saldırıcı en iyi savunma mekanizması olarak kabul eden İsrail, saldırgan bir askeri strateji olarak benimsemiştir. Ancak herhangi bir saldırıyı kendi alanında kontrol edebilecek bir stratejik vizyonu olmadığından, düşmanlarının topraklarında yaptığı veya yapacağı işgaller sonucu oluşturduğu tampon bölgelerde operasyon yapmak durumundadır. Bu nedenle her şekilde bir dış desteğe bu zamana kadar ihtiyaç duymuştur. Askeri lojistik, teknoloji kullanımı, askeri / nakdi yardım ve siyasi alanlarda Amerikan desteğini her zaman arkasında bulmuştur. Aksi halde İsrail'in bugünkü siyasi ve askeri konumunda olması zor görünmektedir.⁶⁹

EK – 1 ve EK – 2 numaralı haritalarda İsrail'in 70 yıla yakın sürede geldiği durumun anlaşılması daha açık olarak görülmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda Ortadoğu'ya damgasını vuran yayılcı, genişlemeci, işgalci ve saldırgan politikası sayesinde İsrail'in geldiği noktayı göstermesi adına oldukça önemlidir. EK – 1 numaralı harita yıllara göre değişen durumu göstermekteyken; EK – 2'de bulunan harita İsrail adına kazanım, Filistin adına da kayıp olarak nitelendirilebilecek toprak sahipliği durumu gözler önüne serilmektedir.⁷⁰ Siyasal varlığıyla henüz bir asırlık bir örgüt tecrübesine bile sahip olamamış bir yapı olan İsrail'in ve bu duruma sessiz kalan Küresel Sistem'in, bölgedeki istikrarsızlığın ve güvensizliğin asıl failleri olduğu düşünülmektedir.

⁶⁸ Chaim Herzog ve Shlomo Gazit The Arab-Israeli Wars War and Peace in the Middle East, Random House, Newyork, 2005, s. 21-48.

⁶⁹ Musa Alami, "The Lesson of Palestine", The Middle East Journal, Cilt 3, Sayı 4, Ekim 1949, Middle East Institute, Washington D.C. s. 374.

⁷⁰ TRT Haber, Türkiye, 'İT'den Kudüs için tarihi karar: 'Doğu Kudüs, Filistin Devleti'nin Başkenti ilan edilmiştir.' 13.12.2017. <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/iitden-kudus-icin-tarihi-karar-dogu-kudus-filistin-devletinin-baskenti-ilan-edilmistir-343360.html> adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.

İsrail'in saldırgan politikaları sonucu hayatını kaybeden, yaralanan ve maddi kayıpları olan, mülteci durumuna düşen milyonlarca insan için İsrail hükümetine en ağır eleştiri Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından “terör devleti” nitelenmesi yapılmış⁷¹ ve bu eleştiri, İsrail'e uluslararası platformlarda yapılan en ağır eleştiri olarak tarihe geçmiştir. Böylelikle İsrail'in bölgedeki politikalarının kabul edilemez olduğu Türkiye tarafından net bir şekilde nitelendirilmiştir.

ABD ile bölgesel müttefik olarak hareket eden İsrail, 1970'li yıllardan itibaren bu konumunu sürdürmüştür. Bu ortaklık İsrail'e yılda yaklaşık 3 milyar dolarlık bir getiri sağlamıştır. Nükleer yatırımları ve saldırgan askeri tutumuyla kısa zamanda bölge ülkelerinin antipatisini kazanmıştır. İsrail'i Türkiye, Mısır ve Ürdün tanımış, diğer bölge ülkeleri ambargolar ve yalnızlaştırma politikaları uygulamışlardır. İsrail ise bu baskılara ve politik tutumlara karşı kendini ABD'nin bölgedeki baş ortağı olarak yansıtmaya çalışmış, kendini ABD'nin Ortadoğu'daki uzantısı olarak göstermek istemiştir. Bu meyanda bölgedeki Sovyet baskısı ve artan Arap milliyetçiliğine karşı ABD'nin desteğini kazanmak zorunda kalmıştır. Ta ki Madrid Barış Görüşmeleri başlayınca bölge ülkelerinin bölünmüş tutumlarını avantaja çeviren İsrail, kendisine uygulanan ambargonun giderek azalmasını sağlamıştır. Soğuk Savaşın bitmesi İsrail dış politikasına yeni alanlar açmış, 2011'e kadar barışa önem vermiş, bir nebze de olsa saldırgan dış politikasından uzaklaşmıştır. Kuveyt işgali İsrail aleyhtarı Saddam'ın zayıflamasına yol açmış, Ürdün ile barış imzalamış, Suriye ile görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca, Filistin ile iyi ilişkiler hedeflenmiş, Körfez ve Kuzey Afrika ülkeleriyle temaslar kurulmuştur.⁷²

⁷¹ Genç Öncüler, “Filistin'in işgal tarihi”, https://www.google.com.tr/search?q=F%C4%B0L%C4%B0ST%C4%B0N+%C4%B0C5%9EGAL+HAR%C4%B0TASI&safe=active&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=YMCsBcACKteFEM%253A%252CtJx3R1rqp60_nM%252C_&usg=__DAGGcPF-ey2zKd8hbKwuS8SHtaA%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjlrUu0t3bAhXEZlAKHd_KCycQ9QEIKjAA#imgc=GZ5jKQhRKVlavM:

⁷² Ertan Efeğil, İsrail'in Dış Politikasının Belirleyicileri, *Ortadoğu Analiz*, Ocak 2013, Cilt, 5, Sayı 49, ORSAM Yayınları, Ankara, s.59-60. <http://www.orsam.org.tr/files/OA/49/6ertanefegil.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

2.8. İsrail'in ulusal güvenlik politikası

Devletler dış tehditlere karşı bazı önlemler almaktadırlar. Öncelikle tehdidin ortadan kaldırılması ilk hedeftir. Bu tehdidin kaynağının ortadan kaldırılması ve buna göre bir milli güvenlik perspektifi oluşturmak hedeflenmektedir. Devletler bazen daha doğrusu güçlerine göre bu hedeflerin birini ya da ikisini birden benimseyebilecekleri gibi her ikisini birden de tercih edebilmektedirler.⁷³ İsrail, İkinci Dünya Savaşı ile uluslararası kamuoyunun desteğini alacağı şekilde, kendi lehine oluşan ezilmişlik politikası ve oynamakta olduğu 'mazlum azınlık' rolü ile Batı'nın bölgedeki önemli işbirlikçisi konumunu kapmıştır. Batı da bölgede böyle bir azınlık devletini kontrol ederek, tüm bölgeyi kontrol etmiş olacağından İsrail'in saldırgan politikasına sessiz kalmayı tercih etmektedir.

Devletler gerçekçi bir yaklaşımla kendi ulusal güvenlik perspektiflerini oluşturmaya çalışırken, liberal görüşlere sahip güçler de dünyanın çeşitli yerlerine daha çok demokrasi götürme eğilimi ile hareket edebilmektedirler.⁷⁴ İsrail'in liberal bir bakış açısına sahip olmaktan uzak, realizmin de ötesinde bir politik tutumu benimsediği görülmektedir.

Büyük Ortadoğu Projesi adı altında Amerika Birleşik Devletleri eliyle bölge için düşünülen ve uzun yıllardır uygulamaya çalışılan proje, grand strateji olarak adlandırılmakta ve uluslararası hukuka uygun olarak bölgede tesis edilen devlet örgütlerinin uygulama becerilerini aksattığı varsayılmaktadır. Bu görüş günümüz siyaset teorisinin bir gerçeği olmuştur. Grand stratejiler küresel sistemin meşru hükümetler eliyle kurulduğu varsayımına dayanmaktadır.⁷⁵ Ortadoğu bölgesinde bu stratejik bakış açısının yansımaları görüldükçe mesele daha net anlaşılmaktadır. Küresel sistemin ülkelerin sınırlarını baz almadan sınırlar üstü bir bakış açısıyla yönetim olgusunu değerlendirdiği görülmektedir. Büyük Ortadoğu Projesi ile kabul

⁷³ Kingston Conference on International Security 2016, Nestor Arellano, 11.04.2016, <http://www.vanguardcanada.com/TyingtheKnotThatcher> adresinden 05.05.2016 tarihinde alınmıştır.

⁷⁴ Francis Fukuyama, *Neo-Conların Sonu, Yol Ayrımındaki Amerika*, Çev: Hasan Kaya, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 99.

⁷⁵ Ömer Göksel İşyar, "Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Ankara - Bursa, 2008, s. 1-42. <file:///C:/Users/BA%20C5%9EKANIN%20C3%87OCU%20C4%9EU-2/Downloads/39-64-1-SM.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

ettirilmek istenen yönetim algısı, bu türden bir vizyona sahip, sınırları baz almayan, bölgesinde etkin ve daha otoriter bir İsrail'in bölgede var olması anlamına gelmektedir.

Oldukça saldırgan bir dış politikası olan İsrail komşuları için de tehdit unsuru olmakta öteye geçememiştir. Kalkınmanın ve endüstrileşmenin ikinci plana itildiği bir ekonomi daha az esnek ve daha fazla hassas olacaktır. İstikrar politikalarının ve uzun vadeli yatırımların böyle bir ekonomide izlenmesi daha güç hale gelmesinin önünü açacaktır. İsrail'in sürekli artan askeri yatırımlarının gerekçesi böyle saldırgan bir politikaya daha çok faktörü kazandırmaktır. Çünkü daha çok saldırmak için daha çok silah üretmek zorundadır. Daha çok toprak elde etmesi için daha çok saldırması, daha çok saldırması için de daha çok silaha gereksinim duymaktadır. Bu nedenle sürekli daha çok toprak elde etmek için izlediği saldırgan tutumu doğru orantılı olarak izlenmektedir.

İsrail, güvenlik politikası olarak “ileriden savunma” yöntemine başvurmuş, Haganah, Stren ve Irgun gibi terör örgütleri eliyle yerli halkı ötelemeye “saldırgan savunma” politikası güderek mevcut kazanımlarını korumaya ve yeni yerleşim yerleri kazanmaya çalışmıştır. Bu tutum devletleşmeye kadar devam etmiş, devletleşmeden sonra ‘çevrilmişlik sendromunu’ yenmek için etrafındaki devletlere savaşa hazır olduğu izlenimi verirken, kendi toplumunu da beka sorunu eksenli yayılcı politikasına ikna etmeye çalışmıştır. Devletleşmeyle birlikte edinilen bu politik tutum, milis anlayıştaki ordu taktiği olarak sürdürülmektedir. Kuruluştan sonra Filistin’li örgütleri hedefine alan misilleme taktiği, 1956 savaşıyla kendini ispatlayan İsrail, 1965 yılında askeri literatürüne, Filistinli örgütlerin faaliyetlerini, ‘gerilla faaliyeti’ kategorisinden ‘terör örgütü faaliyetine’; yapılan saldırıların tanımını da ‘taciz’ olarak değil, ‘düşman terörist faaliyetler’ olarak tanımlamıştır. 1967 yılında yapılan savaşa buraya kadarki tecrübeleriyle katılan İsrail, Birleşmiş Milletler kararlarını hiçe sayarak kendine bu alanda bir sınırlama koymamıştır. Güvenlik politikalarında her zaman olduğu gibi kendi kararlarını verme eğiliminde olmuştur.⁷⁶

⁷⁶ Zafer Balpınar, “İsrail’in Güç Kullanımı Esaslı Güvenlik Anlayışının Thomas Hobbes’un “Doğa Hâli” Kavramıyla Analizi,” *Güvenlik Stratejileri* Yıl: 9 Sayı: 17, İstanbul, s. 100. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/84491> adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.

Güvensizlik algısı, 1973 Savaşı ile İsrail ulusal güvenliğine adeta damga vurmuştur. İsrail bu savaşla yenilmeye her zamankinden daha fazla yaklaşmış, Filistinli örgütlerin kesin ve büyük bir tehdit olarak algılanmaları kaçınılmaz olmuştur. Filistinli örgütlerle savaştan başka bir seçeneğin olmadığı algısı yerleşmiştir. Bu durum Filistin halkına yapılan baskıları da artırmıştır. Bu tutum 1991 Körfez Savaşına kadar sürmüş ve uluslararası kamuoyuna Irak'ın Kuveyt'teki işgali ile İsrail'in Filistin topraklarındaki işgali arasında paralellik kurma yolunu açmıştır. Bu durum İsrail için dış politikada bir zorunluluğu getirmiş ve İşçi Partili Siyonist solcular, bölünmüş bir Filistin fikrini benimseyerek aynı yıl Madrid Barış Konferansına katılmışlardır.⁷⁷

Oslo Barış Görüşmelerinin 1993 yılında yapılması ile İsrail için ulusal güvenliğin bir taraftan çatışmayla, diğer taraftan da görüşmeyle sürdürülmeye çalışıldığı bir döneme girilmiştir. FKÖ İsrail'i tanımış, İsrail de buna kayıtsız kalmayarak görüşmelerde bulunmuştur. Ancak Filistin halkının mücadelesi bu görüşmelere hapsolmemiş, eylemler artarak devam etmiştir. Eylemler devam ettikçe İsrail'in tutumu da sertleşmiştir. Bu dönemde yapılan anlaşmalar Filistinlilerin, İsrail'in ulusal güvenliğine saygı göstermeleri ve onu korumaya yönelik bir tutum geliştirmeleri sürecini geliştirmiştir. Bir taraftan görüşmeler sürmüş, diğer taraftan şiddet artarak devam etmiştir.

HAMAS, FKÖ'den farklı ve bağımsız olarak intihar saldırıları başta olmak üzere eylemlerini giderek artırmış, güvensizlik ortamı giderek genişlemiştir. 1995 yılında Beilin - Abbas Anlaşım Protokolü imzalanarak Filistinliler kontrol altında belli bölgelerde tutulmaya çalışılmıştır. İsrail güvenlik algısını üst seviyeye çıkarmaya çalışmış, güvenlik anlayışı silah kullanımına entegre edilmiştir. Böylece İsrail her saldırıya saldırı ile karşılık vermiş, bu şekilde belirli yerleri hedef almıştır. İsrail her daim Ortadoğu için bir çatışma alanı muamelesi yaparak, Gazze'yi "serbest terör bölgesi" haline getirmiştir. Güvensizlik şiddeti artırmıştır. Yaser Arafat sağlık sorunları bahanesiyle tasfiye edilerek 2004 yılında yerine Mahmud Abbas gelmiş, şiddetin ve güvensizliğin ekseninde herhangi bir kayma olmamıştır. Filistin bölgelerinin tümünde askeri operasyonlar ve şiddet artmıştır.⁷⁸ Şiddetin bu denli arttığı

⁷⁷ Ilan Pappé, *Modern Filistin Tarihi*. (Çeviren: Nuri Plümer). Ankara: Phoenix Yayınları, 2007, s. 344.

⁷⁸ Balpınar, a.g.m. s. 108.

bir düzlemde FKÖ benzeri bir yapılanma aşırı şiddet ile mücadelede Filistin halkının beklentilerine yanıt veremeyerek tarih sahnesinden çekilmiştir. Çünkü 2000’li yıllar ile birlikte mobil internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla FKÖ liderlerinin yapacağı birkaç satır açıklama veya kınama kamuoyunun hıncını almaya yeterli gelmediği düşünülmektedir.

Mahmud Abbas liderliğindeki FKÖ, 2006 seçimleriyle yönetimi HAMAS’a kaptırmış, her iki toplum giderek kutuplaşmış, misilleme politikası devam etmiştir. 2007 yılına gelindiğinde Gazze “düşman toprak” ilan edilmiştir.⁷⁹ Gerçekçi bir gözlemlerle dış politika yapan bakış açıları, İsrail’in halen Ortadoğu için istikrarsızlık öngörmekte, kendilerini de bu istikrarsız ortamda dış tehditlere karşı savunmasız görmekteyiz. Dolayısıyla İsrail, soğuk savaş anlayışı olarak önyargılı bir tutum içerisinde, kendini nükleer silah edinme ve diğer silahların da yeteri kadarına sahip olma taktiğini benimsemiştir. Sonuç olarak; İsrail’in kendini savunması demek, kendisi için başka bir devletin sınırları içerisinde oluşan herhangi bir tehdidin, henüz oluşum aşamasında yok edilmesi demektir. Hiçbir zaman kendini, askeri personel, stratejik derinlik ve bölgesel müttefikler konusunda yeterli görmeyen İsrail için bu tutum bir zorunluluk olarak kabul edilmiştir.⁸⁰

Ulusal güvenlik perspektifinden taviz vermemek adına, istikrarlı bir dış politika edinemeyen İsrail, müttefikleri ABD ile ilişkilerini iyi tutmayı daha çok önemsemektedir. Askeri olarak kendilerini yeterli görmemeleri sürekli bu alana yatırım yapılmasına, nüfus olarak kendilerini yeterli görmemeleri ile de sürekli Yahudi göçlerinin bu topraklara sürmesini istemektedirler.⁸¹

2.9. İsrail’in bekâ stratejisi

İsrail’in varlık mücadelesinde “Hittin Korkusu” hep olmuştur. Hesap edilemeyen bu türden durumlar için de strateji geliştirmesi bir beka sıkıntısının olduğu anlamını içermektedir. Beka stratejilerini, içinde buldukları politik durum ve

⁷⁹ Balpınar, a.g.m. s. 110-111.

⁸⁰ Yoash Tsiddon-Chatto, “Israel-Arabia: Eye to Eye with the Future,” *Ariel Center for Research, Policy Paper*, No: 112, Ocak 2001, s.29. <http://www.acpr.org.il/pp/pp112-YTC-E.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

⁸¹ Ertan Efeğil, a.g.m. s.53-61.

koşullara göre belirlemişler, ancak stratejinin hedefinde sürekli olarak, bölgeyi Hristiyan ve Müslüman egemenliğinden tamamen ari hale getirerek, çevre ülkeler ile görünüşte dengede ama aslında kendi güvenliğini artırabilmek ve yayılmacı amaçları için uygun hale getirme planları olmuştur.⁸² Böylece etrafındaki devletlerin nüfus yapısına, etnik durumuna, politik şartlarına, ekonomik dengelerine, iç ve dış politikalarına müdahil olabilmeyi, başka bir ifadeyle bölgesel dinamiklere her zaman etki ederek kendi varlığına karşı oluşabilecek en küçük tehdidi daha doğmadan yok etme güçlerini ellerinde tutmak istemişlerdir.

Korku kültüründe yetişen insanlar için dost ve düşman kavramları birbirine geçmiş şekilde olduğundan böyle insanların oluşturduğu bir toplum da büyük hatalara gark olmuştur.⁸³ Korkunun insanı daha çok hata yapmaya sevk ettiği kanısı her zaman kabul görmüştür. İsrail için korku devlet örgütünün bir korkusu olmasının yanı sıra, güvenlikçi politikasına kendi toplumunun desteğini almak için de bir taraftan organize bir şekilde desteklenmiş, tümden yok edilmek yerine, beslenerek yönlendirilmiş ve değinildiği üzere bir devlet politikası haline getirilmiştir.

Kuruluş yıllarında bölgedeki Fransız ve İngiliz emperyalizmini kendi bekası için olmazsa olmaz gören İsrail, bu düzenin en azından bir müddet daha devam etmesini istiyordu. Başbakan David Ben – Gurion, 1956 yılı Ekim ayında Fransız ve İsraili yöneticilerin katıldığı Sevr Konferansı esnasında bir “Ortadoğu Yerleşim Planı” tezi sunmuştur. Bu teze göre, Ürdün’ün tamamen lağvedilerek Doğu kısmının Irak’a verilmesini ve Filistin’den sürgün edilen ve göçmek zorunda kalan mültecilerin buralarda konuşlandırılmasını, Batı Şeria’ya özerklik verilerek İsrail yönetimine bağlanmasını, Lübnan’ın Hristiyan – Müslüman dengesini korumak için bu bölgedeki Müslümanların tehcirini, Irak’ın, Doğu Şeria’nın ve Arap Yarımadasının Güneyinin İngilizlere bırakılarak, Süveyş’in milletlerarası bir idarede olması suretiyle Kızıldeniz’deki boğazların kontrolünün İsrail’e bırakılmasını teklif etmiştir.⁸⁴

⁸² İsrail Shahak, “The Zionist Plan for the Middle East”, *Association of Arab – American University Graduates*, Belmont, Massachusetts, 1982, s. 5.

⁸³ Nevzat Tarhan, *Psikolojik Savaş Gri Propaganda*, (10. Basım) Timaş Yayınları, İstanbul, 2008, s. 203.

⁸⁴ İsrail Shahak, a.g.e., s. 5.

Başbakan Ben – Gurion, bölgenin İsrail için güvenli bir bölge olması için İsrail ve İngiltere başta olmak üzere bir sömürge düzeni kurulmasını arzulamıştır. Bu sömürge faaliyetlerinin sürmesi, İsrail için çok önemli olmuştur. Çünkü bölgede yükselecek bir Arap Milliyetçiliği ya da sömürü düzenine karşı herhangi bir faaliyet, İsrail için doğrudan bir tehdit olarak algılanmıştır. İsrail her zaman Müslüman ülkelere antipati ile yaklaşmış, batılı ülkeleri ise müttefik olarak görmüştür. Bu fikir, İsrail'in kuruluşundan önce de Siyonizm'in temeli atılırken kabul gören bir fikir olmuştur.⁸⁵

İsrail'in Batı ülkelerini, komşularına tercih etmesi ile yoğun çıkar ilişkisine dayanmayan bölgesel ittifaklar kurması olasılığı azalmış, hatta imkansız hale gelmiştir. Böylece İslam ülkelerinin bölgede kurulacak müstakil bir İsrail devletine her durumda karşı çıkacaklarını bilen İsraili yöneticiler, Amerikalı ve İngiliz dostlarının da müntesibi buldukları Avrupa'yı kendilerine daha yakın görmüşlerdir. Ancak Müslüman Ortadoğulu devletlerle günümüze ve bilinmeyen bir geleceğe doğru süren seyirdeki hiçbir sorunun halli için bir adım atılmasına yardımcı olamamıştır.

Mısır lideri Nasır 1956'da Süveyş Kanalı ile kamulaştırmaya kalkıştığında, bölgede emperyalist ilişkileri olan İngilizler ve Fransızlar buna karşı koyarken yanlarında İsrail'in büyük desteğini görmüşlerdir. Bölgede yalnız kalmamak için İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket etmiştir. Yine 1954'te Fransızlara karşı ayaklanan Cezayirlilerin bu isyanlarının bastırılması yıllarında MOSSAD, gelişmeleri öncesinde ve esnasında bölgeyi dikkatle izleyerek Fransız ordusuna helikopter pilotluğu ve diğer gerilla savaşı konusunda taktik vermişlerdir. Ayrıca Fransızlarca kurulan OAS Gizli Ordu Örgütü (Organization de L'Armee Secrete) hareketini desteklemişlerdir. Nihayet, 1962 yılına kadar süren çatışmalarda 1,5 milyondan fazla Müslüman hayatını kaybetmiştir. Tüm bu gelişmeler bölgede, hatta Hindi Çin'e uzanan coğrafyada "Avrupa hegemonyasını" kendi bekasını sağlamak adına daim kılmak için çabalayan İsrail'in benimsediği stratejinin uygulamaya konmuş hali olarak

⁸⁵ Lenni Brenner, *The Iron Wall – Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir*, Zed Books, London, 1984, s.75-77

karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶ İsrail'in Avrupa ülkeleriyle iç içe geçmiş politik dengelerine ve ekonomik ilişkilerine ileride değinilecektir.

2.10. İsrail'in çevre stratejisi

İsrail kuruluşundan itibaren uyguladığı beka stratejisi için sömürgeci ülkelerle ittifaklar kurma taktiğini bir müddet devam ettirmiştir. Daha sonra sömürge düzeni için oluşturulan monarşik yönetimlerin düşmesiyle tutunmak için etrafını saran Arap dünyasının dışına uzanmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Mısır lideri Nasır'ın başını çektiği milliyetçi bir akım da bölgede İsrail karşıtlığını doruğa ulaştırmıştır. Böylece Ortadoğu'nun Arap olmayan kesimine yönelmiş, yeni ittifaklar kurma planları yapmıştır. Bu strateji literatürde "çevre stratejisi" olarak adlandırılmış, İsrail bu süreçte, İran, Türkiye ve Etiyopya gibi ülkelerle dostluklar geliştirmeye çalışmıştır. Ben – Gurion ile İran Şahı Rıza Pehlevi dostluğu sayesinde İran – İsrail arasında askeri bağlantılar pekiştirilmiş, MOSSAD (İsrail gizli servisi) ile SAVAK (İran gizli servisi) eğitim ve taktik konularda ortak çalışmalar yapmışlardır. Şah, Batı basınındaki imajının düzelmesi için çalışmalar yapan Amerikan Yahudilerine ve İsrail dostluğuna sadık kalmıştır.⁸⁷

2.11. İsrail için yeni strateji

Yeni bir "Hittin Korkusu" İsrail'i yeni strateji arayışlarına itmiş, bekasını korumak için Türkiye de dahil olmak üzere tüm İslam dünyasının sınırlarını yeniden tanımlamak, toplumları etnik, dini, mezhepsel ve daha birçok açıdan küçük guruplara ayırarak adına "çoğulcu demokrasi" denen bir anlayışla direnci olmayan ve kolay idare edilebilir bir hale getirerek eritmek istemiştir. Bu şekilde kendisine "hayat sahası" bulabileceğini, Tevrat'ta işaret edilen sınırlara böylelikle ulaşabileceğini planlamıştır.⁸⁸ Bu strateji ile hareket den İsrail daha önceki konumundan daha güçlü bir konuma yükseldiğini göstermiştir. Yani tüm bölge için plan yapabilecek, bölgeyi dizayn etmek için bölgesel ve küresel aktörlerle bölgenin geleceği hakkında işbirliğine imza atabilecek konuma hem gelmiş, hem de gelmesi sağlanmıştır. Bu nedenle aktif

⁸⁶ Mahmut Rişvanoğlu, *İsrail'in İslam Ülkeleri İle İlgili Büyük Stratejisi*, Togan Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 14-15.

⁸⁷ Rişvanoğlu, a.g.e., s.16.

⁸⁸ Rişvanoğlu, a.g.e. s.17.

politika izleyebilecek bir konumda olması ve hedeflediği tüm stratejileri başarıyla uygulamaya koyabilmesi giderek güçlenen bir İsrail varlığını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

2.12. İsrail'in ekonomisi

Yukarıda İsrail'in kuruluşu ile birlikte izlediği stratejilere değinilmiş, bir asra yakın bir serüvenin parçaları birleştirilmeye çalışılmıştır. Bu öylesine bir serüvendir ki kayalık bir alanda tarım yapmak, bir akarsu yatağına şehir kurmak gibi zorlu bir seçenektir. Dört bir yanı etnik ve dini kimlikleri farklı bir toplumun orta yerine devlet kurma hayali ve buna Hristiyan Batı'yı kullanabilmek, dünyanın çapraşık düzeninin ortasından kendine yaşam alanı bulabilmek kolay değildir. Hatta biraz daha ileri giderek ifade etmek gerekirse Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonuçları açısından değerlendirildiğinde bu durumu kendi lehine çevirebilmek bile başlı başına bir başarıdır. Dolayısıyla bu savaşların çıkış sebeplerine ve daha birçok gelişmenin süreçlerinin incelenmesi halinde de İsrail lehine stratejik düşünen liderlerin olduğu görülebilir. Aşağıda kuruluşundan bu yana bahsettiğimiz tüm bu süreçleri gerçekleştiren ve günümüz Ortadoğu coğrafyasında bölgesel bir güç olarak varlığını sürdüren İsrail'in ekonomik yapısına değinilecektir.

Dünya Bankası'nın yapmış olduğu sınıflandırmaya göre oldukça iyi bir gelir sınıfında yer alan İsrail ekonomisi, ileri düzeyde teknoloji kullanılan bir ekonomidir.⁸⁹ İsrail'in 2000 yılından 2015 yılına kadarki yatırımları incelendiğinde Amerika Birleşik Devletlerindeki yatırımlarının %100' ü aşkın bir şekilde arttığı, yaklaşık 7 milyar dolara dayandığı görülmektedir. Yani Amerikan ve Avrupa ekonomilerindeki krizin İsrail ekonomisini ilginç bir şekilde etkilemediği anlaşılmaktadır. İsrail faktör gelirlerini üst seviyede elde ettiği, 2005 ve 2010 arasında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenmediği görülmektedir. Bunun nedeni, Amerikan ve Avrupa ekonomilerindeki gibi finansal girdilerle değil; inovasyonel ve teknik eksenli ekonomik faaliyetlerde bulunmasıdır. Yani İsrail ekonomisi yüksek teknolojiye dayalı askeri ve tıbbi yatırımlar yapmıştır. Kuruluşundan bu yana bir savaş ekonomisi

⁸⁹ The World Bank, Data, World Bank Country and Lending Groups, Country Classification, <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/a-short-history> adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

sürdüren İsrail için bu süreci yönetmek elbette kolay değildir. Ancak bunu çözümü çatışma ekonomisinin içinde, milli politika geliştirmekten uzak kalsa da uluslararası sistemle entegre olmuştur. Bu da açık ekonomi modeliyle, sürekli bir savaşa entegre devletçi yatırım politikalarıyla ve her bireyinin asker olarak yetiştiği sınıfı olmayan bir toplum yetiştirerek çevresindeki devletlerle mücadele etmektedir. Yani bir savaşı finanse etmekten ziyade savaşa entegre bir ekonomik sistem dizayn edilmiştir.⁹⁰ Dış politikadaki güvenlikçi anlayışının ekonomik sistemine yansımaları olarak; bir bakıma kendi silah sanayisine bir pazar oluşturmuş durumdadır.

İsrail ekonomisi planlı bir ekonomi iken serbest piyasa düzenine geçmesi 1985 yılında olmuştur. Ekonomiye devlet müdahalesinin önüne geçebilmek için bazı adımlar atılmış, yenilik paketleri düzenlenmiş, birçok alandan ticaret kısıtları kaldırılmış ve özelleştirmeye önem verilmiştir. Dış sermayenin ülkeye sokulması da 2002 sonrasına tekabül etmektedir. Yine 2002’de gelir vergisi oranı düşürülmüş, özelleştirmeye ivme kazandırılmış, altyapının iyileştirilmesi, eğitim sisteminde de revizyona gidilmesi gibi birçok reform paketi hayata geçirilmiştir. Ayrıca döviz kuru bandı tamamen kaldırılarak serbest kura geçilmesi kararı alınmıştır. Böylece İsrail Merkez Bankası ekonomi politikalarında belirleyici rol üstlenmiştir. 2010 yılına gelindiğinde de limanların %15’lik kısmı özelleştirilmiştir. GCO olarak bilinen, İsrail Devlet Şirketleri Kuruluşu, halen Haifa ve Ashod limanlarını özelleştirmeye çalışmaktadır.⁹¹ Limanların önemi ihracat ve ithalatı etkilemesi noktasında tartışma götürmez bir konudur. Çünkü denizyolu ticarete maliyetleri oldukça düşürmektedir. Aksi durumda karayolu ile taşımacılık işlemlerinde gümrük maliyetleri de katlanmaktadır. İsrail’in tarım ürünü ihracatının Avrupa ve Amerika yönlü olması hemen batısında bulunan Akdeniz limanlarına bu denli önem vermesinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İsrail tarımının dünyanın ileri ülkelerinden biri haline gelmesi tarım alanında yakalanan yüksek teknolojinin iyi uygulanmasına bağlıdır. Esasen uluslararası

⁹⁰ Harun Öztürkler, “İsrail Ekonomisinin Genel Özellikleri,” *Orta Doğu Analiz*, Aralık 2011, Cilt, 3, Sayı 36, s. 73-78. <http://www.orsam.org.tr/files/OA/36/7harun.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

⁹¹ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ülke Duyuruları, Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Hükümeti Arasında Sınai AR-GE Alanında İşbirliği Anlaşması, <https://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Sayfalar/israil.php> adresinden 12.08.2017 tarihinde alınmıştır.

ekonomik anlaşmalar, dış ticarete uygulanan düşük vergi oranları, kıyasıya varlığını sürdüren küresel rekabetin olması, susuzluğun İsrail topraklarında üst seviyelerde yaşanması ve ülke genelinde giderek artan yapılaşmanın da etkisiyle tarım alanlarının sürekli daralması, İsrail’de tarım sektörü için beklenen bir düşüşün yaşanması ile sonuçlanmıştır. Ancak bunun ikame edilebilmesi için kuraklığa karşı devlet desteğiyle ayakta duran çiftçi kesimi bu duruma kısa zamanda entegre edilerek, sonunda kaliteli ürün alımı başarıyla sağlanmıştır. Buna rağmen her geçen yıl tarımın milli gelir içerisindeki ve istihdam oranındaki payı azalmaya devam etmektedir. Ülkede tarım ihracat odaklı yapılarak, sürekli genişleyen turunçgil tarım alanları, ihracattaki payları artan birçok meyve sebze gibi ürünlerin de diğer ihracat ürünleridir. Yine Amerika’ya raf ömrü uzatılmış kesme çiçek ihracatı yapılırken; İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinde de özel koşullarda yetiştirilen biber, mini patates ve birçok meyve türüne olan talep arttıkça bunların yüksek fiyattan satışı yapılmaktadır. Galile Bölgesi’nde üretilen kayısı ve erik gibi birçok ürünün raf ömrünün uzatılması için araştırma – geliştirme çalışmaları, bu ürünlerin denizaşırı ülkelere ihracındaki navlun giderlerini düşürmesi açısından önem taşımaktadır. Ankara’da Temmuz 2004’te yapılan Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı sonunda Türkiye ile bir Mutabakat Zaptı imzalanmış, oluşturulan serbest ticaret anlaşmalarına tarım ürünlerinin de dahil edilmesi kararlaştırılmıştır.⁹² Coğrafyasının küçük olduğu düşünüldüğünde, tüm tesis faaliyetlerini kendi bünyesinde yapmak istemeyen bir İsrail daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca bölge her zaman savaşa açık olduğundan ve geçmiş tarihi tecrübeleri sayesinde tam tesis edilmiş bir istikrar olmadığından mevcut topraklarda maliyetli bir yatırımın olmayışı anlaşılabilir bir durumdur.

İsrail sanayisinde ileri teknoloji kullanımının ilk sinyalleri 1990’lı yılların başlarında görülmüştür. Sektörde yapısal bir dönüşüm hedeflenmiş, giyim, deri ürünleri, ağaç işleri ve kağıt benzeri ana sektörler kollayıcı önlemlerin sonlandırılmasıyla ortadan kalkmaya başlamıştır. Bunun yerine gümrük vergisi ödemediği halde mallarını Amerika’ya ihraç edebilen Ürdün ve Mısır gibi en az maliyet ile tekstil üretimi yapabilen ülkeler bu alanda ön plana çıkmıştır. İsrail,

⁹² Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ülke Duyuruları, Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Hükümeti Arasında Sınai AR-GE Alanında İşbirliği Anlaşması, <https://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Sayfalar/israil.php>. adresinden 12.08.2017 tarihinde alınmıştır.

sanayide altyapısının iyileşmesi ve yüksek Ar – Ge düzeyi ile uluslararası arenada yer edinmeye başlamıştır. Böylece yerli ve yabancı yatırımcılar İsrail’de sanayi sektörüne girmek istemişlerdir. Özel şirketler Ar – Ge sektörüne 2/3 oranının üzerinde bir yükselişle yatırımlarını artırmışlardır. Yerli yazılım firmaları, veri tabanı yazılımı, eğitim yazılımı, internet yazılımı, koruma ve güvenlik yazılımı alanlarındaki rekabet eder hale gelmişlerdir. Fiber optik ve elektro optik sistemlerde, termal görüntüleme sistemlerinde, otomasyon sistemlerinde İsrail dünyada lider seviyeye yükselmiştir. Hükümet, Ar-Ge harcamalarının %30 – %66’sını desteklemekte, projenin başarılı olması halinde de üreticiler devlete telif ücreti ödemektedir. İsrail dünya biyoteknolojide en fazla patene sahip 4. ülke olmasının yanı sıra sektördeki payı %2,5’tur. Tarım teknolojisi, seracılık, yazılım sistemleri, Ar – Ge faaliyetleri, telekomünikasyon sistemleri, elektronik ürünleri ve internet uygulamaları sektörlerinde de dünya ölçeğinde ileri seviyeleri yakalamış durumdadır.⁹³ Bahsedilen alanlarda İsrail’in konumu başka bir çalışma konusu olarak çeşitlendirilebilir. Çalışmamıza esas olan, İsrail’in kendi kısıtlı ve saldırıya açık topraklarında yapabileceği en iyi yatırımın popülerliğini uzun yıllar kaybetmeyecek inovasyonel ürünlere yönelmiş olmasına dikkat çekmektir.

Yarım asrı geçkin tarihinde İsrail, doğal kaynaklarının kıtlığına rağmen, yaklaşık üç trilyon dolara yakın bir ekonomi oluşturmuştur. Bu başarıyı sağlarken bir taraftan da etrafındaki ülkelerle savaşmaya devam etmiştir. Kendisinden daha büyük ekonomilerle boy ölçüşerek birçok şirkete ev sahipliği yapmıştır. NASDAQ Borsasındaki birçok dünya devi ülkeden daha fazla iş hacmi gören şirketleri bulunmaktadır.⁹⁴

Netice itibariyle Dünya Bankası sıralamasında kişi başına düşen 30 bin dolarlık bir gelir düzeyinin var olduğu görüldüğünde, İsrail ekonomisinin kuruluşundan bu yana sürekli savaştan savaşa sürüklendiği halde nasıl böyle bir gelir düzeyini

⁹³ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ülke Duyuruları, Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Hükümeti Arasında Sınai AR-GE Alanında İşbirliği Anlaşması, <https://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Sayfalar/israil.php>. adresinden 12.08.2017 tarihinde alınmıştır.

⁹⁴ Yaman Törüner, 11.05.2010. İsrail’in Ekonomik Mucizesi, Milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/israil-in-ekonomik-mucizesi-1236233/> adresinden 10 Ağustos 2018 tarihinde alınmıştır.

yakalayabildiği sorunu akıllara getirmektedir.⁹⁵ Küresel sermayenin bu alandaki desteği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca dünyanın hemen hemen her yerinde aktif olarak ticaret yapan İsrail şirketlerinin bunda etken olduğu, bölgenin aktif bir bölge olması dolayısıyla İsrail'in işgalle birlikte elde ettiği bölgesel kaynaklar ve bölgede sömürgeci ülkelerle girdiği ilişkinin sonucu olarak bu gelir düzeyini elde ettiği düşünülmektedir.

Bu bölümde İsrail'in kuruluş süreci ve bölgesel varlığı incelenmiş, bölgesel varlığını dayandığı politik düzlem, güvenlik politikaları, ekonomik yapısı ve stratejik bakış açılarına değinilmiştir. Küresel perspektiften İsrail'in yeri ve etkileşim içerisinde olduğu bölge ülkeleri ile ilişkileri üçüncü bölümde ele alınacaktır. Bu başlık altında yine İsrail'in temel politik ilkeleri, dış politikası ve dış politik tutumunun zaman içindeki seyri ve Filistin'e etkileri üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde güvenlikçi tutumu ele alınmış, yayılmacı politikasının dış politikasına yansımalarına değinilmiştir. Dış politikada küresel ve bölgesel güçlerle etkileşimine üçüncü bölümde değinilecektir.

⁹⁵ Harun Öztürkler, a.g.m., s. 75.

3. BÖLÜM

BÖLGESEL VE KÜRESEL AKTÖRLERİN ÇIKARLARI VE İSRAİL'İN ÖNEMİ

Bu bölümde bölgesel ve küresel aktörlerin kendi çıkarlarının ne olduğuna ve bu çıkarların İsrail ilişkilerine ne derece etki ettiğine değinilecektir. Dünyanın hangi coğrafyasında yer alırsa alsın Ortadoğu'da sözü geçmeyen bir devletin küresel ölçekte izleyeceği politikaların kendisine çok büyük bir kazanım sağlamayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle Ortadoğu'ya kayıtsız kalmak hiçbir küresel ve bölgesel aktörün kabul edebileceği bir tutum olmayacaktır.

Ortadoğu dörtlüsü olarak tanımlanan BM, ABD, AB ve Rusya, Filistin – İsrail uyumsuzluğu konusunda adeta kendilerini bu anlaşmazlığın çözümü için doğal birer kurul üyesi olarak kabul etmişlerdir.⁹⁶ Ancak halen bölgede kalıcı barışın tesisi noktasında atılmış somut bir adımın olmayışı ya da gerçekleştirilen politikalar, sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde Filistin lehine herhangi bir çözüme ulaşamamış olması; Filistin halkının, çözüm süreçlerinden adeta dışlanmış olması, beklenen ve özlenen çözümün bir türlü tesis edilememesi sonucunu doğurmuştur.

ABD “İsrail hamiliği” rolünü, geçtiğimiz yüzyılın ortalarında yaşanan ikinci dünya savaşından sonra devralarak tüm varlığıyla günümüze kadar sürdürmüştür. Tüm süreçleriyle bu vizyonunu başarıyla sürdürdüğü izlenmiştir. Sonuçları itibariyle Filistin tarafında haklı mücadelesinin sürekli törpülenmesi, işgaller, ölümler ve insanlarla dolup taşan mülteci kampları görülürken; İsrail tarafında sürekli güvensizlik

⁹⁶ Ilan Pappé, *Modern Filistin Tarihi*. (Çeviren: Nuri Plümer). Ankara: Phoenix Yayınları, 2007, s. 419.

tehdidi ile algı operasyonlarıyla terbiye edilmeye çalışılan bir Yahudi toplumunun varlığı görülmektedir. İki ayrı halkın dramı da bu noktada kendi geleceklerinin başkaları tarafından belirlenmesine seyirci kalmaktadırlar. ABD yardımlarıyla sürekli desteklenen İsrail ekonomisi, Ortadoğu'da yakaladığı ezici üstünlükle bölge ekonomilerine galebe çalmakta, bölgede yaşanan kaos ve çatışma ortamı tüm çevre ülkeleri güvensizlik ve ekonomik darboğazlara iterken; İsrail lehine sürekli çıtası yükselen bir seyir izlemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin uyguladığı bölge politikası nedeniyle başta Türkiye olmak üzere tüm Ortadoğu halkları nezdinde, özellikle de bu politikanın en çok mağdur ettiği insanlar olan, Filistin davasına gönül veren, Sünni Araplar nezdinde bu saygınlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Özellikle geçtiğimiz günlerde yaşanan Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması konusundaki tutumu ABD'nin kabul edilebilir bir uzlaştırmacı rolünün meşruiyetini güçleştirmiştir.

3.1. ABD'nin Ortadoğu Politikası ve İsrail'in Önemi

ABD, bünyesinde barındırdığı güçlü Yahudi Lobisinin de etkisi ile İsrail'i birkaç dakika içerisinde tanıyan ilk ülkedir. Ekonomik bağımsızlığını İngiliz himayesinden kurtarmak ve korumak isteyen zenginlerin mücadelesiyle kurulan göçmenler ülkesi ABD, kuruluşundan itibaren zenginlerinin kamu kurumlarının işleyişine müdahale edebildiği bir bürokrasi ile yönetildiği bilinmektedir. Amerika'da suçluların kefaletle serbest kalması ekonomik çıkarların ne denli ön planda tutulduğunun uygulamadaki bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yetişme çağındaki bir gencin doğu toplumlarından önce ekonomik bağımsızlığını kazanması ile kendi hayatına yön verebiliyor olması da ekonomik bağımsızlığın ABD kültüründe ne denli önemli olduğuna örnek teşkil etmesi bakımından dikkat çekicidir.

ABD iç ve dış siyasetinde etkili olan lobilerin en güçlüsü olarak bilinen Yahudi Lobisinin istekleri de şüphesiz ABD hükümetlerinin faaliyetlerini etkilemektedir. İsrail ulusal güvenliğini desteklemenin yanı sıra, ABD'deki Yahudi grupların haklarını savunmanın mücadelesini vermektedirler.⁹⁷ Arap – İsrail Savaşlarında İsrail'e açık

⁹⁷ Oğuz Çelikkol, 13.03.2018, Hürriyet, Lobiler ve ABD Dış Politikası, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/lobiler-ve-abd-dis-politikasi-40769989> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

destek veren ABD, bu yanlı tutumu yüzünden bölgedeki üstünlüğünü Sovyet Rusya karşısında kaybetmemek adına, barış görüşmelerine de öncülük etmeye çalışmıştır. Bu politik tutum tüm ABD başkanları döneminde sürmüştür, Suriye iç savaşında Rusya'nın doğrudan müdahale ederek bölgeye askeri sevkiyat ve rejim yanlısı tutumuyla operasyon yapması ile geri adım atmaya başlamıştır. Ancak İsrail konusunda hiç taviz vermeyen tutumundan vaz geçmemiştir. Tüm ABD başkanları İsrail konusundaki hassasiyetlerini her daim vurgulamak zorunda kalmışlardır.

Irak ve Afganistan'da güç kaybeden ABD, benzer hataları daha büyük bir bataklık haline gelen Ortadoğu'da yapmak istemeyerek, kendince haklı bir adım atmaya çalışmış, küresel çapta yaşanan kriz nedeniyle kademeli bir çekilme modeli sergilemiştir.⁹⁸ Bu ülkelerdeki faaliyetleri ABD'nin İslam coğrafyasını kendi haline bırakamayacağı konusundaki en büyük örnektir. Tam da bu noktada İslam coğrafyasının ortasında farklı bir kimlikle varlık gösteren İsrail, tek demokratik rejim olarak ABD için bir politik denge unsuru olarak Ortadoğu denkleminde önemli bir yer elde etmektedir.

ABD Başkanı Trump'ın 73. BMGK'da Sosyalizmin ülkeleri sefaletle sürüklediğini açıklayarak, sosyalizme karşı direnme mesajı vermesi dikkat çekmiştir.⁹⁹ ABD Başkanlarının demokrasi eksenli açıklamalarında kendi ulusal çıkarlarını korumaya yönelik olduğu bilinmektedir. Bu türden demokratik söylemlerle kapitalizmin korunmaya çalışılması kapitalist piramidin en tepesindeki ABD'nin çıkarlarına hizmet etmektedir.

İsrail'in yedi milyonluk nüfusunun beş milyonu aşkın kısmı Yahudi iken; ABD'de yaşayan Yahudi nüfusu beş milyonu aşkın durumdadır. Yani İsrail dışında en çok Yahudi nüfusun bulunduğu ülke olan Amerika'da bu nüfusun genelde iş dünyasından olması ve küresel sermayenin hatırı sayılır kısmını ellerinde tutuyor olmaları Amerikan iç siyasetini de etkilemektedir.¹⁰⁰ ABD basınının önde gelen basın – yayın organlarından New York Times, Wall Street Journal ve Washington Post gibi

⁹⁸ Oğuzlu, a.g.m. s. 59-65.

⁹⁹ Sol haber, Trump, BM Genel Kurulunu güldüren konuşmasında İran ve Venezuela'yı hedef aldı. <http://haber.sol.org.tr/dunya/trump-bm-genel-kurulunu-gulduren-konusmasinda-iran-ve-venezuelayi-hedef-aldi-248208> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁰⁰ https://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2010/08/26/abd_icin_en_buyuk_tehlike_yahudiler

isimlerin Yahudi kökenli olması da ABD iç ve dış siyasetinde önemli bir denge unsurudur.

Güncelden geriye doğru bakıldığında, iş birliğine dayalı bir bölgesel güvenlik anlayışının ortaya çıkacağına ilişkin fazla bir emare görülmemektedir. Ayrıca çeşitli ülkelerde yaşanan istikrarsızlıklar da böyle bir düzene önemli bir engel teşkil etmektedir. Öte yandan, bölgesel düzen oluşturacak güce ve etkiye sahip bir bölgesel gücün henüz oluşmadığı görülmektedir. Aksine, bölgesel güçlerin hepsi “Arap Baharı” sonrasında sınırlı avantajlar elde etmiş olsalar da, genel olarak yeni ve önemli meydan okumalarla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda bölgede istikrarsızlığın ve bölgesel güçler arasında rekabetin devam edeceği öngörülebilir hale gelmiştir. Ancak, “Arap Baharı” sonrası bölgesel güvenlik açısından önemli ve birbirini tetikleyen aşağıdaki gelişmelere de dikkat etmek gerekmektedir. ABD bölgeye ilişkin çıkarlarını bir anlamda yeniden tanımlarken, dış politika araçlarını da revize etmektedir. Bu bağlamda ABD’nin, Clinton döneminin çifte kuşatma politikası ve Bush döneminin bölgeyi dönüştürme ve rejim değiştirme politikalarından vazgeçtiği görülmektedir. ABD’nin Irak’tan çekilmesi, Libya müdahalesindeki sınırlı rolü, Suriye’de Yönetimi devirme iradesini Rusya’ya rağmen sürdürememesi ve İran ile anlaşma sürecine girmesi, bu yeni politikanın örnekleri olarak sayılabilir. ABD kamuoyunun müdahalelere ilişkin gittikçe artan olumsuz tutumu, ekonomik kriz, Asya’ya odaklanma isteği, ABD’nin ithal petrole azalan bağımlılığı gibi nedenlerin hepsi, yeni ABD politikasında etkili durumdadır. Ancak burada önemli olan, ABD’nin Ortadoğu bölgesinden kendisini tamamen çekmesi değil, çıkarlarını ve bu çıkarlara ulaşmak için uygulayacağı politikaları yeniden tanımlamasıdır.¹⁰¹ Yine İsrail’in Ortadoğu’daki tek demokratik devlet oluşu, ABD’nin desteğini almasını sağlamaktadır. Bu şekilde bölge ülkelerinin Batı nazarında daha fazla demokrasi ve insan hakları noktasında özendirilmesi amaçlandığı düşünülmektedir. Aynı zamanda Yahudilerin ikinci dünya savaşında soykırıma uğradıkları algısının dünya kamuoyuna yayılması özellikle güvenlik noktasında desteklenmesini sağlamaktadır.

¹⁰¹ Ramirez, Luis, (03.02.2015). ABD’nin Ortadoğu Politikası Değişiyor mu? Voice of America. <http://www.amerikaninseesi.com/content/abd-nin-ortadogu-politikasi-degisoryumu/2625109.html>. adresinden 18.05.2018 tarihinde alınmıştır.

ABD'nin İsrail'e olan koşulsuz desteği, orada üs edinmesi, her şart ve durum altında İsrail'e koşulsuz desteğini vurgulaması dikkate değer bir gerçektir. Bu koşulsuz desteğin nedeni İsrail'in Ortadoğu petrollerine açılan bir kapı olmasından, Ortadoğu'nun ortasında İslamiyet'ten arındırılmış tek bir bölge olmasından, Yahudi – Hristiyan ittifakından, İslam karşıtlığından, İsrail ile Amerika'nın ortak tarihi geçmişleri olduğundan değildir. Milyarlarca dolar yardımın ve askeri desteğin gerekçesi olarak ABD'de faaliyet gösteren güçlü ve etkin İsrail lobisinin onayını almak ve Ortadoğu'daki Sovyet popülaritesine karşılık verebilmek de önemli bir etken olarak kabul edilmelidir. Tüm süreçlerin sonunda koşulsuz desteğin getirisi olarak bölge İsrail ve komşuları için güvensiz, istikrarsız bir bölge haline gelmiştir. Tarihi boyunca İsrail'in diplomasiyi ön planda tutan, barışçıl bir dış politik tecrübesi olmamıştır. ABD'nin bu tutumunun nasıl ulusal devlet politikası haline geldiği ve nasıl sonlandırılabilirdiği tartışılmalıdır. ABD, uzlaşmadan uzak ve düşmanca saldıran bir İsrail'i koşulsuz desteklemek yerine, evrensel insan hakları beyannamesine uygun hareket etmelidir. Ortadoğu halklarındaki demokratikleşme anlayışı ile demokratik duyarlılık artacağı ve İsrail'in komşu devletlerle bir masaya oturmak zorunda kalacağı göz ardı edilmemelidir. ABD ise yersiz ve gereksiz bir antisemitizm dedikodusu nedeniyle bir savaş ile burun buruna gelmeden bu özel ilişki sorgulanmalıdır.¹⁰² Amerikan kamuoyunda ulusal çıkarları pahasına sürdürülen bu İsrail desteğinin anlamlandırılması tartışılmaya başlanmıştır.

Yakın geçmiş gözden geçirildiğinde ABD'nin Ortadoğu politikasının sonuçları olarak;

- Saddam rejiminin askeri müdahale ile değiştirilmesi ve bölgede yıllardır süren karışıklıklar devam etmektedir.
- Amerika'nın İsrail'in bölgesel güvenliğini esas alan ve bundan taviz vermeyen tutum içerisinde olması dikkat çekicidir.

¹⁰² Liam Fox, News Junkie Post, 01.06.2011, Çev.: Oğuz Eser, Timeturk.com, <https://www.timeturk.com/tr/2011/06/01/amerika-nin-neden-israil-le-ozel-bir-iliskisi-var.html> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

- Bölgedeki kaos ortamının durulmaması ve ABD'nin İsrail yanlısı tutumu ile Müslüman Araplarda oluşan çözümsüzlük beklentisi olarak sayılabilir. Şüphesiz bu durum Türkiye için de zor bir durum olmuştur. Çünkü bu karmaşanın içerisinden sıyrılıp kendine yol haritası çizmek oldukça külfetli olmuştur. ABD – Irak Savaşı sırasında Türkiye kendine çıkar yol çizmek için epey mücadele etmiştir.¹⁰³ Irak'ın ve Arap Baharı ayaklanmalarından etkilenen tüm komşularının toprak bütünlüğünü kendi bekası için desteklemiş, komşularıyla eşgüdümlü politika izlemeye dikkat etmiştir.

3.2. Avrupa Birliği için İsrail'in Önemi

İsrail'in kurulduğu yıllarda, Filistin'de İngiliz mandasının hakim olduğu, Arap ülkelerinin genelini İngiliz ve Fransız sömürgesi oldukları, 1973 Arap – İsrail Savaşlarında İsrail'in yanında yer alarak Mısır'a saldırdıkları ve İsrail'e yapılan göçlerin Alman Nazi yönetimi ile başladığı biliniyor olsa da Avrupa Birliği lider ülkeleri genel olarak İsrail – Filistin ilişkilerinde iki devletli bir çözümü benimsemiş, bu kararlarında da nispeten tarafsız olmaya çalışarak güvenliğin ve istikrarın bölgeye bu şekilde hakim olabileceğini savunmuşlardır. Örneğin, ABD'nin Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşımaları kararını desteklememiş, kendi binalarının Tel Aviv'de kalacağını vurgulamışlardır. Hatta İngiltere ve Fransa İsrail'i şiddet uygulamaması noktasında uyarmıştır.¹⁰⁴ Elbette Türkiye'nin ve Erdoğan'ın İslam Konferansı Örgütü aracılığıyla yaptığı girişim bu alanda ABD'nin yalnız kalmasına neden olmuştur. ABD'deki Evanjelik kanadın İsrail'e yakın olması ile giriştiği bu işte, Erdoğan'ın Papa ile yaptığı görüşme Hristiyan ve Müslüman aleminin ortak hareket etmesini sağlamış, ABD'nin kararının uluslararası kamuoyundaki genel geçerliğinin sorgulanmasına neden olmuş, yine ABD için bir prestij kaybı ile sonuçlanmıştır.

Devletlerarası ilişkilerde diplomasinin ön planda tutulması daha rasyonel bir tutum olacağından Avrupa Birliği ile İsrail'in ekonomik ilişkileri kesintisiz sürmektedir. Aralık 2004'te kabul edilen AB – İsrail Eylem Planı çerçevesinde politik

¹⁰³ Tarık Oğuzlu, "Büyük Güçlerin Ortadoğu'ya İlişkin Politikaları ve Türkiye", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 14, s. 59-65.

¹⁰⁴ AVİM (Avrasya İncelemeleri Merkezi, Euro News, 14.05.2018, AB-İsrail ilişkileri nereye gidiyor? <https://avim.org.tr/tr/Bulten/AB-ISRAIL-ILISKILERI-NEREYE-GIDIYOR> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

işbirliği anlaşmaları yapılmış, ticaret ve tarım alanlarında serbest ticaret benimsenmiştir. Bu kapsamda 2015 yılında Kudüs'te yapılan bir toplantı ile yine politik işbirliği, sanayi, ticaret, pazarlama, ar-ge, vergi politikaları, enerji ve nakliyat konularında iki alt kurul oluşturularak bu konular tartışılmıştır.¹⁰⁵ Daha önce değinildiği üzere İsrail Avrupa'ya tarım ürünleri ihraç etmekte, ihtiyaç duyduğu teknoloji hammaddelerini sanayide ileride olan Avrupa'dan ithal etmektedir. Çünkü üretim için ihtiyacı olan enerjiyi kısıtlı topraklarında üretmesi imkansızdır. Zaten yetersiz toprakları yüzünden Ortadoğu'nun tamamına nüfuz etmeye çalışmaktadır. Bu türlü anlaşmaları ile karşılıklı kazan – kazan modeli üzerine oturarak vergi indirimi ve ticaret kolaylığı sağlama noktasında anlaşmalar yapılmaktadır.

İsrail, AB ile yapmış olduğu ortaklık anlaşması ile ticaret yapmaktadır. Avrupa ülkeleriyle serbest ticaret yapabilen İsrail, sanayi ve tarım ürünlerinde ağırlıklı olarak karşılıklı gümrük vergisi indirimi veya sınırsız ürün izni gibi avantajlar kazanmaktadır.¹⁰⁶

AB, Avrupalı devletlerin çıkarlarını korumak için bir araya gelerek oluşturdukları bir oluşum olarak, belki kendi başına bir aktör olarak kabul edilmeyebilir. Ancak bölgeye yakınlığıyla ve etkileşim içinde olmasıyla zoraki olarak yönünü buraya çevirmek durumundadır. Arap Baharı ile Ortadoğu'daki karışıklıklardan mülteci sorunları nedeniyle etkilenmiş olması bile başlı başına bir zorunluluktur. Bölgenin istikrara kavuşması Avrupa'nın da kabul edeceği bir beklentidir. Nasıl ki bölgede kullanılacak bir kitle imha silahı ya da uzun menzilli füze Avrupa'yı rahatsız edebilecekse, öylece bölgede istikrarın sağlanması da Avrupa'yı memnun edebilecek bir gelişme olabilecektir.

Avrupa Birliği'nin başını çeken ülkeler, Almanya, Fransa ve İngiltere bölgesel politikaları bakımından değerlendirildiğinde İngiltere, genellikle ABD'yi kendine daha yakın bulurken; Fransa kendisini Araplara daha yakın bulmaktadır. Almanya da

¹⁰⁵ Eskinazi, Sezin, (09.01.2008). Şalom Gazetesi, Şalom Turkey, İsrail – Avrupa Birliği İlişkileri, http://www.salom.com.tr/haber-63240-Israil__avrupa_birligi_Iliskileri.html. adresinden 15.05.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁰⁶ Eskinazi, Sezin, (09.01.2008). Şalom Gazetesi, Şalom Turkey, İsrail – Avrupa Birliği İlişkileri, http://www.salom.com.tr/haber-63240-Israil__avrupa_birligi_Iliskileri.html. adresinden 15.05.2018 tarihinde alınmıştır.

kendine bu iki ülkeye de yakın bir yol seçmektedir. Yine İran'a yaptırımlar konusunda İngiltere ABD ile ortak hareket etmeyi tercih ederken, Almanya ekonomik bağlantılarından dolayı İran yanlısı kalmaktadır. Fransa ise bu ikisi arasında bir politika gütmektedir. Bu denge siyasetinin içerisinde Ortadoğu'daki sorunlarda son sözü söyleme yetkisinin her nedense ABD'de olduğu inancı AB'nin genelinde hakimdir. Bu tutum soğuk savaş yıllarından kalma bir hiyerarşi sayılabilir. Arap – İsrail sorunu söz konusu olduğunda AB, ABD'ye göre daha ılımlı bir konum tercih etmektedir. Yani İsrail'e daha çok tenkit ve yerine göre kınama yapabilmektedir. Örneğin, HAMAS ile barış için masaya oturulabileceği, İran'ın ve Suriye'nin bir şekilde küresel denge siyasetine uyumlu hale getirilebilecekleri diplomasisinin sağlanabileceği, doğalgaz rezervleri olan İran'ın kazanılması gerektiğini vurgulamaktadır. AB'yi bu tutuma iten nedenin, bölgenin siyasi dengelerinin değişmesi konusundaki hassasiyetinin olabileceği düşünülmektedir.¹⁰⁷

AB genel olarak halen bölgenin dönüştürülerek kazanılabileceğini düşünmekte, politikalarını bu zemine oturtmaktadır. Bölgedeki istikrarsızlıktan olumsuz etkilenmesi bu türden bir politika benimsemesinde en büyük etken olmakla beraber, bölgeye istikrar gelmesinin sonuçları açısından AB ile Türkiye'nin de bu zeminde çıkarlarının örtüştüğü görülmektedir.¹⁰⁸

Avrupa Birliği içerisinde İngiltere, Hindistan'daki eski sömürgeleri ile arasında kalan Filistin bölgesini önemsemektedir. Fransa, Lübnan'da da Suriye'de de belli bir nüfusu tutundurmayı başarmış ve Filistin bölgesi Fransa için de önemsenir hale gelmiştir. Almanlar için Filistin bölgesi doğunun kapısı olarak belenmiştir. Almanlar, Filistin'de denizcilik ve bankacılık alanında faaliyette bulunmuşlardır. Benzer şekilde Rusya da bölgedeki Hristiyan Ortodoks nüfusu kendine yakın görerek, politikalar geliştirmektedir.¹⁰⁹

İngiltere'nin, petrol zengini Araplara karşı daha temkinli davranarak, bölgeye yapılan Yahudi göçlerine sınırlama uygulamasına gittiği bilinmektedir. Bu

¹⁰⁷ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

¹⁰⁸ Selen Tonkuş Kareem, (02.02.2010). Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Yayınlar, Dış Politika Analiz, Türkiye – İsrail İlişkileri: Durum Değerlendirmesi, adresinden 21.02.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁰⁹ Öke, *Osmanlı imparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, s. 18-19.

uygulamayla başta Mısır olmak üzere Arap Devletlerinin sempatisini kazanmayı ve asıl amaç olarak da Süveyş Kanalı'nın kapatılmasının önüne geçmek istediği düşünülmektedir.¹¹⁰

Yahudilerin bölgeye yerleşerek, yurt edinmelerini sağlamada ve her zaman ABD'den önceki hamileri olmada İngiltere'nin oynadığı rol büyüktür. Her zaman Yahudilerin hamisi rolünü severek üstlenmişlerdir. Sultan II. Abdülhamid ile yapılan mücadelenin ardından Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla, Filistin topraklarında başlayan manda yönetimi ile Yahudi göçlerinin düzenli yapılmasını sağlamışlardır. İngiltere esasen Yahudilerin Filistin'e kabileler halinde gemilerle göçmesini gayri meşru olarak kabul etmiş, bunu önlemek için de meşru/gayri meşru önlemler almıştır. Çünkü bölgeye doğru sürekli yaşanan Yahudi göçleri petrol zengini Arapları kızdıracak bir hareket olmakta ve İngiltere bundan uzak durmaya çalışmıştır. Öyle ki bölgede artan Yahudi nüfusun yerli Araplarla sürtüşmeleri ve İsrail'in bir devlet olarak uygulayacağı dış politikanın bölgede müttefikleri Araplara karşı İngilizleri zora sokacağından bunun önünü almak için İngiltere, bölgeye Yahudi göçlerini önlemek için birçok yonteme başvurmuştur. Bu önlemler içinde bölgeye kabileler halinde gelen Yahudi göçmen gemilerinin batırılarak, Avrupa genelinde yaklaşık 5.100.000 Yahudi'nin öldürülmesine neden olan Almanların suçlanmasının sağlanması da sayılmaktadır.¹¹¹ Benzer şekilde Avrupa Birliği ülkelerinin Filistin'deki hukuk ihlallerine sesiz kalarak, İsrail'in bölge politikasına destek olması, HAMAS'a mesafeli durması, uluslararası kamuoyunda AB aleyhine oluşabilecek bir Hitler algısının önüne geçmek amacı taşıdığı anlaşılmaktadır.

İngiltere için bölgenin gaz ve petrol yatakları ile dolu olması ve İsrail'in istikrarının ve hakim pozisyonu ile bir merkez konumunda olması vazgeçilmezlik atfedilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle ABD'nin bölgede etkin politikalarına sessiz kalmakta, benzer çıkarları gütmeye çalışmaktadır. ABD'nin 2003 yılındaki Irak müdahalesi, İngiliz halkı tepkiyle karşılaşmış, bu durum ülkede büyük eleştiri konusu olmuştur. Daha sonrasında yaşanan Arap Baharı ayaklanmalarına ise İngiltere

¹¹⁰ Ulvi Keser, a.g.e., s. 192-193.

¹¹¹ Ulvi Keser, *1945 – 1948 Sürecinde Türkiye – Kıbrıs – Filistin Ekseninde Yahudiler*, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları. 2012, s. 34-35.

doğrudan müdahil olmamıştır. Ancak bölge ile olan gaz, petrol ve silah anlaşmaları gibi ticari faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiş, Suriye krizinin patlak vermesi ile ABD ile birlikte müdahale kararını meclise taşımıştır. Bu tasarının İngiliz meclisinde reddedilmesi ile bu fikirden de vazgeçilmiştir.¹¹² Bu tutumuyla İngiltere ABD'ye paralel siyasi tutumunu sürdürmüş, Ortadoğu'daki çıkarlarını ön planda tutarak biraz daha geri planda kalmayı tercih etmiştir. Böylece iç ve dış politikadaki dengeleri koruma imkanı bulmuştur.

3.3. Çin İçin İsrail'in Önemi

Çin'in İsrail – Filistin ilişkileri ile yakından ilgilenmesi 2000'li yılların başlarında olmuştur. 2002 yılında bir bölge için oluşturulan ve ataması yapılan 'Ortadoğu Özel Elçiliği', 2003 yılında düzenlenen 'Filistin Sorunu Üzerine Asya – Pasifik Bölgesel Konferansı', 2004 yılında oluşturulan 'Çin – Arap İşbirliği Forumu', Çin'in üretim girdisi olarak gördüğü, Ortadoğu'daki enerji kaynakları olan petrol ve doğalgaza doğru talep çitasını kaydırması bölgeye verdiği önemi anlamamıza yardımcı olacaktır.¹¹³ Orta ve Uzun vade de Çin – Arap ilişkilerinin ve Çin – İsrail ilişkilerinin artarak ve gelişerek devam edeceği beklenmektedir. Bu nedenle Çin, İsrail ve Arap uyumsuzluklarında dengeli bir politika gütmek zorundadır. Arapların ve İran'ın petrol ve doğalgazına ihtiyacı olduğundan, İsrail'in büyüyen ekonomisine ve siyasi nüfuzuna da duyarsız kalamamaktadır.

Çin'in geçmişte çok eleştirilen üretim kalitesinin çeşitlenmesiyle her çeşit piyasaya uygun ürünü yerli ve yabancı pazarlara sunması ekonomik büyümesine katkı sağlamıştır. Çin'in büyüyen ekonomisinin önemli bir girdisi olacak hammadde kaynakları için aktif Ortadoğu kaynaklarına yönelmesi muhtemeldir. Bu nedenle bölge politikasından soyut kalamayacağı beklenmektedir. Ayrıca uzun vadede bölgede siyasi

¹¹² Zeliha Sağlam, İngiltere'nin Ortadoğu Politikası, *IHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, s.1-12.

https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/34485549/Ingilterenin_Ortadogu_Politikasi.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1527935255&Signature=GDwM7uBYEspKwH9FjoDysHhcsP4%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DINGILTERE_NIN_ORTADOGU_POLITIKASI.pdf
adresinden 02.06.2018 tarihinde alınmıştır.

¹¹³ Alimcan Ablet, a.g.e., s. 70-72.

düzenin oturması ile istikrar sağlandığında Çin bölgeye yakın bir pazar olarak bakabilecektir.

Çin ve İsrail ilişkileri son yirmi yıldır kurulan diplomatik girişimler sayesinde büyük bir ivme kazanmıştır. Çin'in dış politikasında esasen İsrail'e yönelik bir kültürel diplomasi pek olmamıştır. Bunun nedeni aralarındaki tarihi, kültürel, politik, din eksenli veya başka bir nedene bağlı bir uyuşmazlık değil; İsrail'in Arap dünyası ile olan mücadelesi ve bu mücadelenin İngiltere ve ABD gibi partnerler eşliğinde yürüyor olmasıdır. Artık Çin ve İsrail arasında kardeş kent, ortak tarım politikaları, öğrenci değişimi, bilimsel ve teknolojik alandaki ortak atılımlar uygulamaya konulmaya başlanmıştır.¹¹⁴ Çin de Rusya gibi bölgedeki yönetim şekilleri konusunda hassasiyetini koruyan küresel bir güçtür. Ticaret yapılan ülkenin yönetim biçimi onların iç işlerine karışarak rejimlerine müdahil olmayı gerektirmemektedir. Birleşmiş Milletler mevzuatına aykırı olan bu tutum Çin tarafından benimsenmiş bir disiplin değildir. Yine ticaret yapılan ülkenin piyasa düzeni ile de ilgilenmemektedir. Ekonomik sistemin kurallarına göre işliyor olup olmadığı daha önemlidir.¹¹⁵

Geçtiğimiz yüzyılda ekonomisini dışa kapalı tutan Çin en büyük ticari faaliyetini İngiltere ile yapmış, 1796'da aralarında yaşanan ve Afyon Savaşı olarak literatüre giren savaşın ardından İngilizler galip gelmişler ve Çin'in yaklaşık iki yüzyıl süren ekonomi modeli batılı devletlere açılmaya başlamıştır.¹¹⁶ Coğrafi Keşiflerle yeni ticaret yollarının oluşturulması, tarihi ipek yolunun önemini kaybetmesine neden olduğu gibi, Sovyet Rusya'nın çöküşü ve Çin'in Doğu Türkistan'ı işgali ile bölge ekonomik, kültürel, sosyolojik ve diğer birçok yönlerden bir yağmalama dönemine girmiştir.¹¹⁷

Yukarıda değinildiği üzere rejimlerin, ticaret hacmini etkileyen yanının olmadığına en büyük örnek Çin'dir. Ortadoğu bölgesindeki petrol ve doğalgaz kaynakları tüm küresel güçler gibi Çin'in de iştahını kabartmaktadır. Hem de Çin, bu kaynaklara diğer küresel güçlerden daha az muhtaç değildir. İran, Sudan ve Suudi Arabistan ile kurduğu ittifaklar sayesinde yakın gelecekte beklediği enerji ihtiyacını

¹¹⁴ Alimcan Ablet, (2016). *Çin – İsrail İlişkileri*, İstanbul: İyidüşün Yayınları, s. 185.

¹¹⁵ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

¹¹⁶ Harun Bodur, a.g.e., s. 34.

¹¹⁷ Davutoğlu, a.g.e., s 462 – 465.

gidermeyi planlamaktadır. Bu nedenle bölgesel müttefiki İran'ın ekonomik yaptırımlarla yıpratılmasını istememektedir. Çünkü böyle bir durumda petrolün dünya piyasalarındaki azalmasından dolayı artan petrol fiyatları Çin'in karlılığını düşürecektir.¹¹⁸ Dolayısıyla İran – İsrail sürtüşmesi Çin'i girdi maliyetlerinin artacak olması nedeniyle olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bölgesel müttefiki konumundaki İran'ın istikrarsızlaştırılması Çin'i de etkileyecektir. Diğer taraftan Batı blokuna karşı Çin'i zayıflatabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Çin'in yakın gelecekte ABD ile ilişkilerini kademeli olarak azaltan İsrail'in yeni stratejik partneri olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir.

3.4. Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşü ve İsrail'in Önemi

Sovyetler Birliği, bağımsız İsrail'i ilk tanıyan ülkelerden biri olmasının yanı sıra, Arap – İsrail sürtüşmelerinin her zaman barışçıl bir zeminden hareketle çözülmesi taraftarı olmuştur.¹¹⁹ Etkili bölgesel nüfuzu sayesinde bölgede etkili olan ve her kesimle ilişki geliştirebilen Rusya, Batı blokuna karşı Arap müttefiklerinin zayıf düşmesini istememiştir. Bunun yanı sıra sosyalizmin bölgede yayılması için Arap – İsrail Savaşlarında İsrail'e silah satarak duruma müdahil olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ise Rusya, Ortadoğu'da aktif bir aktör olmaktan uzaklaşmıştır. 1990'lı yıllarda önce iç sorunlarına, sonra da “yakın çevresine” odaklanan Moskova, ancak 2000'li yılların başında Ortadoğu politikasına sınırlı şekilde müdahil olabilmiş, İkinci İntifada'dan sonra barış sürecini yeniden canlandırmaya çalışmış, “Arap Baharı”nın Suriye'ye sıçramasıyla birlikte bu krizin taraflarından biri hâline gelmiştir.

İran'ın uranyum zenginleştirme çalışmalarından dolayı cezalandırılmasını kendi lehine bir fırsat olarak kabul eden Rusya, İran'ın petrol arz edemeyecek olmasından dolayı petrol fiyatlarının yükselmesini kendi lehine bir durum olarak kabul etmektedir. Ancak bu durum onun İran ile müttefik olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. İran ise Batı'nın baskılarına karşı Rusya'yı yanında görmek pahasına bunu kabul ederek Rusya'ya sığınmaktadır. Rusya hem İran'ı müttefiki

¹¹⁸ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

¹¹⁹ Abzal Dosbolov, *Arap – İsrail sorununda Rusya Federasyonu'nun rolü*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203077> adresinden 21.09.2018 tarihinde alınmıştır.

olarak hem de rekabet ettiği bir ticari ortağı olarak değerlendirmektedir.¹²⁰ Ancak yine Çin de olduğu gibi İsrail'e karşı hem dünya kamuoyunda genel kabul görmüş bir ilke

Rusya, 2011 baharından itibaren Esad rejimini desteklemiş, muhalefete karşı rejime her türlü desteği sağlamış ve Suriye'ye BM Güvenlik Konseyi (BMGK) eliyle gerçekleştirilecek herhangi bir yaptırım ve müdahaleyi önlemeye çalışmıştır. Rusya'nın Suriye politikasının iki önemli amacı olduğu görülmektedir: Özellikle krizin ilk aylarında, Rusya'nın Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Batı ülkelerince desteklenen insani müdahale normuna karşı çıkışının altını çizmek gerekir. Daha önce Libya konusunda BMGK'da alınan karara dayanarak NATO ülkelerinin müdahalesi konusunda yanıldığını düşünen Rusya, başından beri aynı durumun Suriye'de tekrarlanmaması için çabalamaktadır. Rusya açısından insani müdahale normu, birgün Rusya'ya karşı da kullanılabilir tehlikeli bir araç haline gelmiştir. Kriz ilerledikçe önem kazanan diğer neden de Rusya'nın Esad sonrası dönemle ilgili duyduğu kaygılardır. Esad rejimini "Arap dünyasının tek laik rejimi" olarak niteleyen Rusya, Esad sonrası Suriye'de İslamcıların, hatta radikal grupların etkinliklerini arttırmasından endişe duymaktadır. Böylece, Batı ülkelerinin etkisizliğinden de faydalanarak Suriye krizinin çözüm sürecinde de olmazsa olmaz bir aktör olarak anılmayı başarmıştır. Hem Cenevre sürecinde, hem de kimyasal silahların yok edilmesinde Rusya kilit bir rol oynamıştır. Kısacası, Rusya'nın Suriye politikası bir bakıma Rusya'nın Arap dünyasındaki reformcular tarafından ve Suriye rejimi karşıtlarınca eleştirilmesine neden olsa da bölgenin hâlen en kritik sorunlarından biri olan Suriye krizinde kilit bir rol almasına yol açmıştır. Bu anlamda yeni dönemde Rusya'nın Ortadoğu'ya yeniden dönüşünden söz edilebilir. Bu geri dönüşün uzun vadeli olup olmayacağı ya da Suriye krizinin ötesine geçip geçmeyeceği henüz kesin olmamakla beraber Rusya'nın kısa dönemde bölge politikasında dikkate değer bir aktör olacağı görülmektedir. Ancak Soğuk Savaş döneminden farklı olarak Rusya ile ABD'nin açık bir mücadeledense müzakere ve uzlaşma yöntemleriyle ilişkilerini geliştirdikleri gözlenebilir.¹²¹ Ayrıca yakın vadede Rusya'nın Ortadoğu politikalarının

¹²⁰ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

¹²¹ Patrick Seale, (25.02.2012) Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşü, Dünya Bülteni Haber Portalı. <http://www.dunyabulteni.net/yazar/patrick-seale/17427/rusyanin-ortadoguya-donusu> adresinden 18.05.2018 tarihinde alınmıştır.

çıkış noktası Suriye olduğu için diğer bölgesel gelişmelere de Rusya bu eksen üzerinden yaklaşacaktır. Sünni Araplarla ve İsrail ile de ilişkileri bu eksen üzerinden seyir alacağı düşünülmektedir.

Suriye’de ateşkesin sağlanması, ayırım gözetmeksizin insani yardımın ulaştırılması, barış ve uzlaşma ekseninde Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunması ve istikrarın sağlanmasına vurgu yapılarak buna yönelik adımların atılması temalı Cenevre, Astana ve Soçi görüşmelerinde bölgesel müttefik olarak katılan Türkiye, Rusya ve İran’ın temas halinde olmaları küresel ölçekte önem arz etmiştir. Tüm dünya kamuoyunun dikkatini çeken bu girişimler neticesinde terör örgütlerine karşı ortak mücadele, Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunması, silahlı yabancı unsur bulundurulmaması gibi ana başlıklar dikkat çekmiş, ABD’nin görüşmelere temsil düzeyinde katılmış olması da ABD’ye alternatif bir blokun varlığını gözler önüne sermiştir.

Rusya – İsrail ilişkileri, Rusya’nın Suriye konusundaki hassas tavrını İsrail’in anlayışla karşılıyor olması ve İsrail’in Golan Tepeleri ve Hizbullah konusundaki tavrına da Rusya’nın saygı göstermesi iki devletin aralarındaki ilişki düzeyinin iyi olduğuna işaret etmektedir. Daha önce de İsrail’in Gazze’ye düzenlediği büyük saldırı Rusya tarafında güvenlik gerekçesi ile haklı bulunmuş, İsrail tarafından da Kırım’ın durumu Birleşmiş Milletler Meclisi’nde görüşülmesine katılım sağlanmayarak Rusya’nın hassasiyetleri çiğnenmemiştir. Elbette Rus Yahudileri olarak bilinen kesimin bu iyi ilişkilere katkısı olmuştur.

3.5. Türkiye dış politikasında İsrail’in Önemi

Türkiye, İsrail’i tanıyan ilk Müslüman ülke olarak, İsrail’in varlığını anlayışla karşılamış, ABD ile inişli çıkışlı ilişkileri olsa da batıya dönük yüzü ile yaklaşarak bölgede barışçıl ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Aynı şekilde Filistin’in de devlet olarak konuşulması ve kabul edilmesi gereken varlığını savunmuştur. Türkiye’nin bu tutumunda insan hakları penceresinden bakmış olması da elbette etkili olmuştur.

Geçtiğimiz yüzyılın sonuna doğru, Körfez Savaşı ve Sovyetlerin çöküşü Türkiye’yi yakından ilgilendiren iki gelişme olarak bilinmektedir. Körfez Savaşıyla

Türkiye, ABD'nin bölgesel müttefiki olarak önem kazanmış; Sovyetlerin çöküşü de Türkiye'yi stratejik bir kayba sokmuştur.¹²²

Türkiye, Sovyetlerin dağılmasından sonra bölgede Amerika'nın da desteklediği İsrail'e kayıtsız kalamayarak; Müslüman Araplardan hariç, Arap – İsrail çatışmasından uzak, kendine has bir dış politika geliştirerek İsrail ile temaslar kurmuştur. Bu temaslar iktisadi, politik ve askeri olarak genişletilmiştir. Başka bir açıdan bakılırsa böyle bir Türkiye barışın tesisi için Filistin'e daha faydalı olabileceği düşünülmüştür. İsrail ile ilişkileri olan bir Türkiye'nin Filistin sorununa daha az duyarlı olacağına dair bir görüş stratejik bir değerlendirme olmaktan oldukça uzak görünmektedir.¹²³ Dış politikada iyi bir strateji oluşturarak dengeli bir politika izleyebildiği takdirde Türkiye hem Filistin sorununa duyarsız kalmamış hem de İsrail gibi önemli bir bölgesel güce sırtını dönmemiş olacaktır.

Kuruluşundan sonra İsrail'in tanınma çağrısına olumlu cevap veren Türkiye, 1948 yılındaki Arap – İsrail Savaşı'nda iki taraf için de savaşmak için buralara gitmek isteyen vatandaşlarını göndermeyerek tarafsızlığını kanıtlamıştır.¹²⁴ Müslüman Araplar, Müslüman Türk halkı tarafından uluslararası platformlarda hemen hemen her koşulda ve her zaman desteklenmiştir. Ancak dış politikada karar alma mekanizması başka etkenlere de bağlı olduğundan, hesap edilemeyen gelişmelerin yaşanmaması için hassas dengeler korunmalıdır. Bu nedenle Türkiye, zamanın süper gücü olan Amerika Birleşik Devletleri tarafından finanse edilerek alenen desteklenen bir İsrail'e diplomatik kaidelere kayıtsız kalma uğruna karşı çıkmamıştır.

Türkiye, Menderes iktidarı zamanında NATO'ya girerek bölgede aktivitesini artırmaya çalışmıştır. 1958'de Irak'ta yaşanan iktidar ve rejim değişikliği Türkiye'nin önemini bölgede artırmıştır. 1967 Arap – İsrail Savaşında da mesafeli tutumunu bozmayan Türkiye – İsrail ilişkileri çeyrek asra yakın bir zaman mesafeli olmuştur. Bunun nedeni İsrail düşmanlığının Türkiye'de yükselmesi ya da Türk dış politikasının o yıllarda İsrail düşmanlığı üzerine kurulu olmasından ziyade her iki tarafa eşit

¹²² Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)*, s.32-64.

¹²³ Öke, *Osmanlı İmparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, s.39.

¹²⁴ Işık, *Uluslararası Sorunlar: İslam Dünyası ve Türkiye*, s.110.

mesafedeki bir Türk dış politikasının bir sonucu olarak okunmalıdır.¹²⁵ Türkiye o dönemde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler ve NATO gibi ittifaklara dahil olmuş uluslararası arenada kendine yer aramaya başlamıştır. Bölgesel sorunları için de yalnız kalmamayı tercih etmiştir. Türkiye'nin Osmanlı'dan kalma birçok sorunla boğuşması, yine iç politikadaki istikrarsızlıklar, askeri müdahaleler ve ekonomik sorunlarla boğuşması dış desteğe de ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Türkiye, on yıllardır bölgede yaşanan istikrarsızlıktan nasibini olumsuz şekilde almaktadır. Bir an önce bölgeye kalıcı barışın ve istikrarın gelmesi beklenmektedir. Bölgesel bakış açıları içerisinde Avrupalı bir bakış Türkiye'ye faydaları açısından en ideal bakıştır. Kendi içinde liberal demokratik bir tutumla kendi sistemini oluşturmaya çalışmış, Rusya ve Çin modeli bir politikaya yaklaşmadığı gibi Amerikan dış siyasetinde olduğu gibi diğer ülkelerin yönetim şekillerine dikey bir müdahaleyi de hoş görmemektedir. Komşularıyla sıfır sorun ilkesinden taviz vermemesi beklenen Türkiye'nin İran'ın Batı ile yaşadığı diplomatik sorunlarda da çok önemsenen arabulucu rolünün üzerine düşmesi beklenmektedir. Bölgede küresel güçlerin mücadele ettiği bir zeminin oluşması Türkiye'yi çıkmaza sokabilecektir. Türkiye böyle bir durumun muhtemel olması halinde Avrupa tipi bir güvenlik modelini benimsemelidir. Yine bölgenin uluslararası sisteme uyumlu hale gelmesi de önem arz etmektedir. Türkiye bölgede büyük güçlerin mücadeleye girerek istikrarsızlığın artmasından, İran'ın bölgede dışlanması ile yapılacak ekonomik boykot ve daha da kötüsü askeri müdahalelerden olumsuz etkilenecektir.¹²⁶

Türkiye, hem İsrail ile olan ilişkilerinde hem de Araplar ile olan ilişkilerinde bu ülkelerin kendi hassasiyetlerini oluşturmalarına olanak tanımalıdır. Çünkü Türkiye hem İsrail ile hem de Araplar ile aynı bölgede ortak bir geçmişe sahiptir. Her bir ülke ile aynı anda bölgesel müttefik ve stratejik ortak olmanın, çıkar birlikteliğini ön plana çıkarmanın planını yapmalıdır. Bu planı yine Avrupa perspektifinden yapması Türkiye'nin lehine olacağını düşündürmektedir.¹²⁷ Bu noktada demokratik yaşam tarzının içsel bir durum olduğu, dışarıdan getirilemeyeceği yeniden vurgulanmalıdır.

¹²⁵ Bülent Aras, *Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye*, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997.s.25-27.

¹²⁶ Balcı, a.g.e., s.56.

¹²⁷ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

Bu yüzden Ortadoğu'ya barışın yine bu kadim topraklardan doğan insanlar eliyle gelebileceği düşünülmektedir.

Kuruluşunun akabinde İsrail'i ilk tanıyan ülkelerden biri olan Türkiye, komşularıyla iyi ilişkiler geliştirmeyi amaçlayarak, tüm bölge ülkeleriyle sıfır sorun ilkesiyle hareket etmiştir. Elbette bunda o yıllarda NATO'ya kabul edilme ve ABD ile iyi ilişkiler içerisinde olma çabası ve Nazi Almanyasından kaçan masum Yahudilerin istikrar bulma çabalarına olumlu bakan insani tutumunun da etkisi olmuştur. İsrail nezdinde ilk Türk temsilciliği, 1950 yılında açılmıştır. Ancak 1956 yılında Süveyş kanalı konusunda bölgede çıkan savaş nedeniyle Türkiye, temsil seviyesini maslahatgüzar konumuna çekmiştir. 1963'te tekrar elçilik seviyesine çıkan temsilcilik, 1980 yılı başından itibaren büyükelçilik olarak yürütülmeye başlanmıştır. Aynı yıl İsrail Doğu Kudüs'ü aldığını ilan etmiş, şehrin tamamını sonsuza dek başken olarak kabul edince, Türkiye temsil düzeyini ikinci katipliğe düşürülmüştür. 1990'ların başında Madrid Barış Konferansı'nın olumlu havası ile 1991 yılında temsil düzeyi tekrar büyükelçilik olarak düzenlenmiştir. Bu tarihten itibaren karşılıklı çıkar ekseninde birçok alanda anlaşmalar yapılarak ilişkiler sürmüştür. Kamuoyunda Mavi Marmara Krizi olarak bilinen ve Gazze'ye yardım götüren Türk konvoyuna 2010 yılında uluslararası sulara saldırması sonucu, 10 Türk'ün şehit olması iki ülke ilişkilerini yeniden germiş, Türkiye Tel Aviv Büyükelçisini Ankara'ya çağırarak, temsil düzeyini Geçici Maslahatgüzar seviyesine çekmiştir. Türkiye bu krize neden İsrail ile ilişkilerini yavaşlatarak Gazze Ablukasının kaldırılmasını talep etmiş, askeri alandaki anlaşmaları durdurmuş, diplomatik ilişkilerini soğutma yoluna gitmiştir.¹²⁸ Türkiye, bu konuda kendisinden özür beklemiş, ilişkilerini eski düzeyine yükseltmek için şehitlerin ailelerine tazminat ödenmesi konusunda kararlı tutum sergilemiştir.¹²⁹

¹²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dış Politika, Türkiye – İsrail İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden 20.09.2017 tarihinde alınmıştır.

¹²⁹ 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, (19.01.2011). Türk – İsrail Krizinin Arka Planı ve Geleceği, Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Vakfı. <http://www.21yyte.org/arastirma/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/2011/01/19/6064/turk-israil-krizinin-arka-planı-ve-gelecegi> 22.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Başbakan Netanyahu, Obama'nın Mart 2013 tarihindeki İsrail ziyareti sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Telefon temasında Mavi Marmara olayında yapılan operasyonel hatadan dolayı İsrail adına özür dileyerek, can kayıpları için şehitlerin ailelerine tazminat ödemeyi taahhüt etmiş, Gazze'ye uygulanan insanlık dışı tutuma son verilmesi ve Filistin genelinde insani koşulların iyileştirilmesi için beraber hareket etmenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.¹³⁰

ABD Başkanı Donald Trump, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul ettiğini açıklaması üzerine, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın dönem Başkanı ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da İslam İşbirliği Teşkilatını İstanbul'da acil toplayarak, tamamına yakınının aldığı kararla bunun kabul edilemez olduğunu, Doğu Kudüs'ü Filistin'in Başkenti olarak kabul ettiklerini ilan etmiştir.¹³¹ Daha sonra Hristiyan aleminin ruhani lideri Papa ile de görüşülerek Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ABD'nin bu teklifinin reddedilmesi sağlanmıştır. ABD'nin tüm tehditlerine rağmen Genel Kurul üyesi ülkelerin ezici çoğunluğuyla böyle bir şeyin kabul edilemez olduğu kararlaştırılmıştır.¹³² ABD, politik bir tutumla Kudüs'ü İsrail'e bağışlamaya çalışmıştır. Müslümanların ve Hristiyanların gönlünde Kudüs'ün hala köklü bir kültür mirasının başkenti olarak kalmaya devam ettiği anlaşılmıştır. Trump'ın kendisi aleyhinde uluslararası basında ve Amerikan kamuoyunda dolaşan sansasyonel haberlerin önüne geçebilmek ve politik bazı dengeleri sağlayabilmek adına bu girişimde bulunduğu düşünülmektedir.

Türkiye, son yıllarda sanayinin birkaç kolunda birden yaptığı atılımlarla pek yakın bir süreçte ihracat için pazara ihtiyaç duyacağı kestirilebildiğinden, bu pazarların elde edilebilmesi için aktif dış politikadaki tavrının tarihi misyonlarını da göz önünde bulundurarak bu pazarları bulmakta zorluk çekmeyeceği anlaşılmaktadır.¹³³

¹³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dış Politika, Türkiye – İsrail İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden 20.09.2017 tarihinde alınmıştır.

¹³¹ TRT Haber, Türkiye, 'İT'den Kudüs için tarihi karar: 'Doğu Kudüs, Filistin Devleti'nin Başkenti ilan edilmiştir.' 13.12.2017. <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/iitden-kudus-icin-tarihi-karar-dogu-kudus-filistin-devletinin-baskenti-ilan-edilmistir-343360.html> adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.

¹³² Ntv Haber, Dünya Haberleri, 'BM, ABD'nin kararına karşı Kudüs tasarısını kabul etti.' 22.12.2017, https://www.ntv.com.tr/dunya/bm-abdnin-kararina-karsi-kudus-tasarisini-kabul-etti,d8a8cIEE_USv1-eB-wfvpQ?_ref=infinite adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.

¹³³ Raif Karadağ, *İsrail, Ortadoğu ve Amerika*, (1. Basım), Fesan Matbaacılık, İstanbul, 2004, s. 320.

Türkiye'nin geçtiğimiz günlerde gerçekleştirdiği El Bab ve Afrin hareketlerinde Türk Silahlı Kuvvetlerince kullanılan silah ve mühimmatın pek çoğunun yerli yapım olduğu göz önünde bulundurulduğunda ekonomik ve askeri egemenliğini sağlam temeller üzerine oturtmakta olduğu görülmektedir. Dışa bağımlılıktan kurtulan Büyük Türkiye'nin inşa sürecinin tamamlandığı, dış politikada bağımsız karar alabilen, yapmış olduğu bölgesel ittifaklarda karar alma aşamalarında sözü geçen bir duruma gelmeye çalışmaktadır. Her şeyden önce kendi ayakları üzerine durabilen ve iç sorunlarının üstesinden gelmiş bir Türkiye'nin bölgede karar alma mekanizması içerisinde eskiye nazaran ağırlığını daha çok hissettireceği kaçınılmaz olacaktır. Yine alınan bölgesel kararların Türkiye'nin çıkarlarına da uygun olacağı, bölgesel sorunlardan etkilenmek yerine bu sorunların çözümü için gerektiğinde alternatif ittifaklar kurup, bu bağlantıları ile müdahalede bulunabileceği düşüncesi yakın ve uzak gelecekte olası görülmektedir.

3.6. İran İçin İsrail'in Önemi

İsrail, bölgesel hakimiyeti karşısında İran'ı bölgede asli düşman olarak kabul etmektedir. İran da aynı tutum içerisinde İsrail'e karşı söylemlerini her gün yinelemektedir. İsrail ve İsrail'in batılı müttefikleri karşısında tehditkâr tutumundan vazgeçmeyen İran, bu tutumuyla uzun yıllar Filistin direnişi konusunda daha hassas oldukları izlenimini vermiş, karşısında Sünni bir blok oluşmasını böylece engellemiştir. Bu tutumu günümüzde de devam etmekte olan İran, esasen İsrail'i Hizbullah ve Şii Suriye yönetimiyle de tehdit etmektedir. Çünkü burada bir Şii blok oluşmuş durumdadır. İran, mevcut Irak hükümeti, Esat yönetimi ve Hizbullah'ın bu kanat eliyle desteklenmesi İsrail için yeni bir cephe anlamına geleceği için, İsrail bölgede Esat'ın düşerek Suriye'nin bölünmesinin kendi lehine olacağı görüşünde olabileceği düşünülmektedir.

İsrail, İran'ın nükleer faaliyetlerine son vermesi için sürdürdüğü karşı tutum ile dikkat çekmektedir. Bu konuda Birleşmiş Milletler kararlarına uymayarak nükleer denemeler yapan İran boykot edilmiş, Türkiye ise İran – İsrail geriliminde arabulucu pozisyonunda görev yapmıştır. Nihayet geçtiğimiz yıllarda Stuxnet isimli bir virüsün İran'ın teknik altyapı sistemlerine sızdırılması ile Natanz üssünde tahminen 9000'e yakın santrifüjün zarar görmesi sağlanarak nükleer çalışmaları baltalanmaya

çalışılmıştır. Bu bilgilerin uluslararası basın kanalı ile dünya kamuoyu tarafından öğrenilmesi İsrail’de askeri kanat ile politikacıların arasını açmış, böyle istihbarat bilgilerinin basına sızması ile politik malzeme olarak kullanılması tartışmalara sebep olmuştur. UAEK, çalışmaları İran’ın bu hasarın %10’luk kısmını onardığı ve azalan uranyum zenginleştirme faaliyetlerine birkaç yıl içinde hız verebileceği belirtilmiştir.¹³⁴

Batılı müttefiklerinin de desteğiyle İsrail, dış politikasını bölgede egemen hiçbir güç bırakmayacak şekilde kurmaya çalışmaktadır. İran’ın yönetim şeklinin demokratik olmakta uzak olduğu, insan hak ve özgürlüklerinin kısıtlandığı, günümüz modern dünyasından uzak olduğu eleştirileriyle karşı karşıya bırakılan İran, bölgede İsrail’in en büyük rakibi olarak görülmektedir. Bunun muhtemel bir cevabı aranacak olursa; İsrail gibi İran da etnik ve mezhepsel olarak Sünni Araplardan hem inanç hem kültür hem de etnik olarak farklı olduğu gerçeğine dikkat edilmelidir. Bu üç bileşen bir arada olunca, iki ülke (İran ve İsrail) küresel güçlerin desteğini alma yönünde birbirine alternatif olabilecek düzeydedir. Türkiye ise sadece etnik olarak farklıdır. Ama dini ve kültürel açılarından Sünni Araplardan ayrışacak bir farkları yoktur. Bu da Türkiye’ye Batı gözünde İsrail’e alternatif olma yolunu kapatmaktadır. Hatta Osmanlı örneği göz önünde bulundurulursa böyle bir ihtimalin hiç oluşamayacağı anlaşılacaktır. İsrail için rakip olmak kadar alternatif olmak da önemlidir. Rakip iken çıkar ortaklığı yapılabilir, ancak alternatif iken bunu yapmak oldukça zor olacağı düşünülmektedir.

İran Ahmedinejat sonrası bölge politikasında İsrail’in en büyük hamisi ABD ile yaptığı nükleer anlaşmalarla ön plana çıkmıştır. Bölgesel güçler arasındaki mücadele açısından büyük önem taşıyan İran’ın bölgedeki konumunda yaşanmaya başlayan değişim önemlidir. Hasan Ruhani’nin Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra İran, hem bölge politikası hem de küresel ilişkileri konusunda Ahmedinejad döneminden farklı mesajlar vermeye başlamıştır. Tahran’ın Suriye krizi konusundaki mesajları ve daha da önemlisi Batı ile nükleer kriz konusunda müzakere sürecine girmesi ile İran’ın 1979’dan beri ilk defa bölge politikasında “meşru” bir aktör olarak ortaya çıkmasının yolu açılmıştır. Ancak ABD’de Obama’nın gidip, Trump’ın

¹³⁴ Nur Cafağlu, “Saldırmak ya da Saldırmamak”, *21. Yüzyıl*, Mart 11 • Sayı: 27, 2011, s. 1-3.

gelmesinden sonra beklenen uzlaşma zemininden uzaklaşmıştır. Bu olasılığın farkında olan bölge ülkeleri de İran ile ilişkilerini yeniden gözden geçirme gereği duymaya başlamıştır. Örneğin; Körfez İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkeler, bir yandan gelişmeleri İran'a verilen bir ödün olarak algılamakta bir yandan da pragmatik davranarak İran ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Öte yandan İran ile ilişkileri inişli – çıkışlı seyreden, ancak Suriye krizinin çözülmesinde kaçınılmaz bir müzakereci konumundan dolayı İran'ı göz ardı edemeyen Türkiye de Ruhani yönetimi ile ilişkilerini geliştirme çabası içerisindedir. Bu noktada İsrail'in tutumu dikkatli izlenirse Başbakan Netanyahu'nun açıkça eleştirel sözlerine, görüşmeleri engelleme çabalarına ve İsrail ile İran arasında İran devriminden beri yaşanan husumete rağmen, pragmatizm gereği İran ile ilişki geliştirilmenin yollarını aradığı gözlenecektir. Elbette ki bu politikada da en başı çeken faktör ekonomik çıkarlardır.¹³⁵ Hizbullah örgütüne açık destek veren İran, İsrail için bir karşıt denge unsuru olarak İsrail'in söylem ve tutumlarının sertleşmesi halinde hemen aktive olabilecek bir durumda olduğundan dolayı bu hassas dengeyi de göz önünde bulunduran İsrail, İran politikasında oluşturduğu hassas dengeyi zorunlu olarak gözetmek durumundadır.

ABD ve İsrail karşıtı politikalar gütmek, İran'ın dış politika araçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Etnik ve inanç olarak Sünni Araplardan oldukça farklı olan İran bu politikası ile İslam dünyasında kabul görebilmiştir. Esasen Suudi Arabistan'ın da ABD eksenli politikaları İran'ı tehdit etmektedir. Türkiye ile de belli ölçüde ilişkileri olan İran bölge ülkelerinin Şii nüfusları üzerinden politika gütmekte; örneğin, İsrail'e karşı Lübnan Hizbullah'ını, Yemen'de ise muhalefette bulunan ve hem Yemen için doğrudan tehdit hem de Suudi Arabistan için dolaylı bir tehdit olabilecek Husi guruba destek vermektedir. ABD'ye karşı ise Rusya'nın ve Şangay İşbirliği Örgütü'nün desteğiyle mücadele etmektedir.¹³⁶ Bu karmaşık durum yeni dengeleri doğurmuş ve bölgede sürekli dinamik bir denklem oluşmuştur. Yaşanan son gelişmelere bakıldığında denklemin çok hassas bir terazi ile dengelendiğini ve giderek

¹³⁵ Sedide Kayrak, (27.02.2012). Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu Politikası. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.bilgesam.org/incele/103/-rusya-federasyonu'nun-ortadogu-politikasi/#.VolNIfmLTIU>. adresinden 19.05.2018 tarihinde alınmıştır.

¹³⁶ Yıldırım Deniz, (Ocak,2016). Ortadoğu'daki Çatışmalara Devletlerin ve Devlet Dışı Aktörlerin Etkileri, *TESAM Akademi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, s. 129 – 149*. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/138023> adresinden 31.05.2018 tarihinde alınmıştır.

de gerilen bir durum izlenmektedir. Örneğin İran'da 1979 yılında yaşanan İslam Devriminden sonra geçtiğimiz günlerde bazı ekonomik şartlar ve insani haklar noktasında birçok kentte çıkan ayaklanmalar, İran'a küresel bir operasyon yapıldığı algısının yayılmasına neden olmuştur. Çünkü çağımızda ülkelerde, ekonomik nedenlerin bahane edilmesi ve insan hakları ihlallerin olduğu gerekçeleriyle ayaklanmalar çıkarılabilmektedir. Bunun en son net örneği Türkiye'de 2013 yılında yaşanan 'Gezi Eylemleri'dir. Sonuç olarak, bu eylemlerin, İran'ın bölge politikasında etkili olmasına tepki olarak gizli örgütler eliyle yapıldığı düşünülmektedir. ABD'nin kendi çıkarlarına aykırı hareket eden ülkelerin demokratik yeterince demokratik olmadığı gerekçesi ile yönetimlerine müdahil olduğuna daha önce değinilmiştir.

Sonuç olarak; İran bir uzlaşma ve denge unsuru olarak İsrail'in yakın ve uzak vadede hafife alamayacağı bir güç konumundadır. Bu konumunu da bölgesel müttefiki Rusya, yönetimi Şii olan ülkeler ve örgütler ile bölgedeki Şii nüfusun da desteğiyle oluşturmuş yine aynı aktörler sayesinde korumaktadır. İsrail'i en büyük rakibi ve düşmanı olarak gören İran bu politikası ile bölgesel müttefiklerinin desteğini ve iç istikrarını kaybetmeden sürdürebilirse, Ortadoğu'da özellikle İsrail'in kayda değer dikkat sarf etmesini sağlayacak bir denge unsuru olmaya devam edeceği beklenmektedir.

3.7. Suudi Arabistan İçin İsrail'in Önemi

Ortadoğu'nun en önemli ekonomisi durumundaki Arabistan, Sünni Müslümanların liderliği algısını yayma uğraşındadır. Suudi hanedanlığı olarak ülkedeki konumlarını korumaya çalışan yönetim, reformdan uzak bir tutum içerisine girmektedir. Müslüman halkın tepkisiyle karşı karşıya gelmekten kaçınan yönetim, İsrail ile iyi ilişkiler kurma uğraşına bu nedenle girememektedir. Dış politikada üç boyutlu bir denklem kuran Arabistan, ABD ilişkilerini oldukça önemsemektedir. Petrol ihraç eden ülke konumunda olması ve Askeri güç noktasında ABD ile paralel hareket etmektedir. Buna Uluslararası denklem de denebilir. Bölgesel denklem oluştururken, mezhepsel bir politika izlemekte, Arap Birliği ile oluşturulan ittifakların Suud ailesinin bekasını tehdit etmesinin önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu nedenle mezhep farklılıklarına önem vererek hassas bir politika gütmektedir. Yine önemli bir dikkat edilmesi gereken nokta ise Arabistan'ın Körfez ülkelerine karşı tutumudur. Bu

bölgede kendi çıkarlarına aykırı yapılanmaların önüne geçmek için, Bahreyn, Yemen ve Lübnan gibi Şii halkın azımsanmayacak derecede çok olduğu bölgelere doğrudan müdahale ederek, mezhepsel bir denge kurmakta;¹³⁷ çevresinde Şii bloku oluşmasının önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu türden bir Şii oluşumu doğrudan İran'ın elini güçlendirecektir. Aynı zamanda İsrail – İran denklemi göz önünde bulundurulduğunda, İran'a karşı İsrail'e daha yakın durarak hem ABD'yi hem de onun bölgesel müttefiki İsrail'i yanında tutmaya ve elini güçlendirmeye çalışmaktadır. Şüphesiz bu kısa vadede izlenebilecek rasyonel bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC), petrol fiyatlarını yukarı çekmek isterken; Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği (OAPEC) üyesi olarak Suudi Arabistan da 1973 Arap – İsrail Savaşında İsrail ve ABD'ye petrol ambargosu uygulayarak İslam Dünyasının liderliğine oynamıştır.¹³⁸ Dolayısıyla Arabistan, İsrail'in kuruluşu ile ve Arap – İsrail Savaşları yıllarında İsrail'e tam anlamıyla karşı bir tutum içerisinde olmuştur. Ancak zamanla müttefiki olmak durumunda kaldığı ABD'nin tepkisini çekmemek adına, İsrail'in eylemlerini ve Filistin işgalini görmezden gelmeye başlamış ve son dönemde de Kudüs'ün başkent ilan edilmesi gelişmesine verdiği tepki ile de İsrail'e karşı daha yumuşak bir tutum içerisine girdiğinin sinyalini vermiştir.

Suudi Arabistan ve Mısır, Küresel ve Bölgesel aktörlerin bölge politikası oluştururken mutlaka önemsemesi gereken iki büyük bölgesel aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İsrail'in bölgesel politikalarını belirlemesinde ve izlemesinde büyük öneme sahip bu iki aktör etnik ve mezhepsel olarak Sünni kanatta yer alsalar da kendi çıkarları söz konusu olduğunda ve Arap milliyetçiliğinin liderliği söz konusu olduğunda tarihi seyir içerisinde zaman zaman birbirinden bağımsız ve karşıt politikalar da izlemişlerdir. İşte bu hassas dengeyi iyi izleyen İsrail ve hamisi ABD,

¹³⁷ Ertan Efeğil, “Suudi Arabistan’ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler” *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Mayıs 2013, Cilt:5, Sayı:53, s.104-113. <https://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2014/08/Suudi-Arabistanin-Dis-Politikasini-Sekillendiren-Faktorler.pdf>. Adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹³⁸ Asiye Gül Arslan, 02.02.2011, OPEC ve petrol krizi, TÜİÇ Akademi (Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği), <http://www.tuicakademi.org/opec-ve-petrol-krizi/> adresinden 10.09.2018 tarihinde alınmıştır.

bu ülkelerin yönetimlerini yakından takip etmişlerdir. Ekonomik, askeri ve nüfus gücü olarak öneme sahip olduklarından sürekli izlenmesi gereken bir ülke olduğu kabul edilmektedir. Hatta, İsrail'in geçmişte olduğu gibi savaşlarla ya da herhangi bir politik zorlukla karşı karşıya kalmaması için birçok farklı politika ile müdahalede bulunmuşlardır. Arap Baharı bunun en güzel örneklerinden bir tehdit unsuru olarak kabul edilmelidir.

Arap Baharı ile gelen dalgaların sonucunda yaşanan iktidar değişimleri ile 2015'te iktidara gelen Kral Selman önceki döneme oranla daha sert siyasi tedbirler alınmaya başlanmıştır. Müslüman Kardeşler hareketi Arap Devrimleri ile daha çok ön plana çıkmaya başlamış, Arabistan bu durumu kendi geleceği açısından olumlu bulmamıştır. Bu mecrada Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri gibi müttefikler bulmuş, 2013 Yılında yaşanan Mısır darbesinin en büyük taraftarı olmuştur.¹³⁹

Mısır'da Arap Baharı ile iktidar değişikliği olunca İsrail'in çıkarları tehlikeye girmiştir. İsrail bölgede 2003 yılındaki Irak operasyonuna destek vermiş, İran karşıtı tutumu ile bölgede Batı'nın gönüllü görevlisi konumuna sahip olmuştur. Mısır'da Muhammet Mursi döneminde İhvan'ın iktidara gelme olasılığı Mısır'ın İsrail için tamamen müttefik olmaktan çıkması anlamına geldiğinden, askeri darbe ile Mısır İsrail'e yakın bir çizgiye tekrar getirilmiştir. Üstelik halen bölge çalkantılı bir dönemden geçtiğinden iktidar kargaşası yaşayan tüm bölge ülkelerinin Mısır örneğinde olduğu gibi kaybedilmeleri olasılığı İsrail dış politikasının seyrini derinden etkilemektedir.¹⁴⁰ Elbette İsrail geçmiş tecrübeleriyle bu hassas dengeyi takip edebilecek dış politik vizyona sahiptir. Aynı zamanda derin ilişkileri dolayısıyla sürecin seyrine ilişkin önlemlerini zamanında alabileceği düşünülmektedir.

Arap – İsrail Savaşları sonucunda Filistinlilerin hamiliğini Mısır'dan devralan Suudi Arabistan son dönemde, ABD'nin bölgenin geleceğine ilişkin faaliyetlerinden rahatsız olmakla, bazı bağımsız faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu bağımsızlık ikinci körfez savaşından sonra küresel ölçekte seyretmeye başlamıştır.¹⁴¹ ABD Suudi

¹³⁹ Star Açık Görüş, SETA, (24.02.2018) "Suudi Arabistan siyasetinde yaşanan dönüşüm ve Körfez'in geleceği, <https://www.setav.org/suudi-arabistan-siyasetinde-yasanan-donusum-ve-korfezin-gelecegi/> adresinden 02.06.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁴⁰ Efegil, a.g.m. s.59-60.

¹⁴¹ Akbaş, a.g.e., s 231.

Arabistan'ın kendinden bağımsız hareket etmesini önce Arap Baharı ile frenlemiş ve kraliyet ailesinin bekası açısından hassas dengelerin söz konusu olduğunu hatırlatmıştır. Daha sonra da Arabistan'da yapılan 'prensler operasyonu' ile¹⁴² petrol gelirlerine karşılık silah satmış, ABD ekonomisine katkı yapması karşılığı kraliyet ailesinin bekası bir müddet daha garanti altına alınmıştır. Görülmektedir ki İsrail'e karşı Suudi Arabistan'da izlenecek bir politik tutuma ABD'nin vereceği tepki çok önemlidir. Bunun ABD katında nasıl karşılanacağı, destek bulup bulmayacağı Suudi Arabistan'ın politik tutumunu doğrudan etkilemektedir.

Sonuç olarak, Müslüman bir halkı olan Arabistan kamuoyu tepkisi oluşmaması için Arap Birliği'nden yana İslami bir bakış ekseninde durarak, İsrail ile ilişkilerini daha mesafeli tutmak zorunda kalmaktadır. Bu da Filistin sorununda İsrail karşıtı gibi hareket etmektedir. Ancak ABD ile olan ilişkilerinde daha hassas davranmaktadır.¹⁴³

3.8. Mısır İçin İsrail'in Önemi

İsrail'in devlet statüsünü ilan edişi esasen Mısır topraklarının ve hakimiyetinin olduğu bölgede olması ile kabul edilemez bir varlık olarak algılandığından hemen akabinde Mısır tarafından İsrail'e karşı savaş açılmıştır. Mısır'ın İsrail ile mücadelesi günümüze kadar devam etmiştir. İsrail'in toprak olarak büyüme planları arasında Mısır'ın da bir bölümünün olması uyumsuzluğun temel nedenleri arasındadır. Coğrafi olarak büyüyen bir İsrail'in hakimiyet ve nüfuz alanı genişleyeceğinden Mısır için aynı durum tam tersine işleyecektir. Mısır'ın mücadelesi de bu yönde günümüze kadar sürmüştür. Ancak günümüzde özellikle Sisi iktidarıyla iki ülke ilişkilerinin oldukça iyi bir seyir izlediği düşünülmektedir. Bu iki ülke ilişkileri Küresel ve bölgesel aktörlerin bölgeye yönelik politikalarından etkilendiği gibi bu iki ülke arasındaki ilişkiler zaman zaman küresel ve bölgesel aktörlerin bölge politikalarını da etkileyebilmektedir. Çünkü Mısır diğer Arap devletlerine göre jeopolitik önemi biraz daha fazla olan bir konumunda olması ile İsrail'i zora sokabilecek bir durumdadır. Örneğin Ürdün,

¹⁴² Sputnik Türkiye, Ortadoğu, (06.01.2018). “Suudi Arabistan'da yeni operasyon: Prensler gözaltında”. <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201801061031700597-suudi-arabistanda-yeni-operasyon-prensler-gozaltinda/>. adresinden 21.05.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁴³ Ertan Efeğil, “Suudi Arabistan'ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler” *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Mayıs 2013, Cilt:5, Sayı:53, s.104-113. <https://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2014/08/Suudi-Arabistanin-Dis-Politikasini-Sekillendiren-Faktorler.pdf>. Adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Lübnan veya Suriye’de olduğu gibi İsrail’in en azından yakın bir gelecek için genişleme perspektifinde olmayan bir konumdadır. Mısır için İsrail, bölgede belli ölçüde ilişki içerisinde olmak zorunda olduğu bir devlet konumundadır.

Mısır ve İsrail’in bölgede üstünlük mücadelelerinin en büyük örneklerinden biri Nasır döneminde kamulaştırılma kararı alınan Suveyş Kanal Şirketi ve bu durum üzerinden gelişen krizdir. 1956 yılındaki bu kriz döneminde İsrail, İngiltere ve Fransa ile iş birliği yaparak Mısır’ı işgal ettiyse de ABD ve Sovyet Rusya’nın tepkileriyle geri çekilmiştir. Bu gelişmeden sonra eski bir sömürge olmadığını kanıtlayan Mısır’ın bu tutumu, diğer İngiliz ve Fransız sömürgelerinin bağımsızlık sürecine katkı sağlamıştır.¹⁴⁴

Mısır – İsrail ilişkilerinin temeli sayılan 1977 yılında Enver Sedat döneminde imzalanan Camp David Anlaşmaları ile iki ülke arasında resmi ziyaretler başlamıştır. O tarihten bu yana Mısır’a ABD tarafından çeşitli yardımlar yapılmıştır. ABD’nin Mısır’a İsrail adına böyle bir ödemede bulunması aslında dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Hem bölgede istikrarın İsrail lehine sağlanması açısından hem de İsrail’in güvenliği ve çıkarlarının ABD tarafından önemsenmekte olduğuna işaret etmektedir. Daha sonra İsrail’in Kahire’de büyük elçilik açması ve ilişkilerin gelişmesi ile Mısır’ın İsrail için askeri bir tehdit olmaktan uzaklaşması, İsrail’in günümüze kadar savunma harcamalarını %23’ten %9’a düşürmesini sağlamıştır.¹⁴⁵ Nasıl ki İsrail anlaşma yaptığı komşu devletleri tehdit olarak algılamıyorsa, çevresindeki devletlerle oluşturacağı barış eksenli tutumun da İsrail’i bölgede bir tehdit unsuru olarak görülmekten uzaklaştıracağı çıkarımı buradan anlaşılmaktadır. Mısır’ın bu anlaşmaya yaklaşması da İsrail’in arkasındaki küresel desteğin en büyük kanıtlarındandır. İsrail ile uzlaşmayan bir Mısır’ın bölgesel ve küresel ilişkilerinde desteklenmeyeceği, çıkarlarının küresel güçler tarafından korunmayacağı gerçeği gözler önündeyken küresel güçlere rağmen İsrail aleyhtarlığı politikasından uzaklaşmak Mısır için zorunlu olmuştur.

¹⁴⁴ Vikisosyalizm, Suveyş Krizi, https://www.wikisosyalizm.org/S%C3%BCvey%C5%9F_Krizi adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁴⁵ Al-Jazeera Turk, Ortadoğu, 12.09.2011,“Geçmişten Günümüze İsrail – Mısır İlişkileri” <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gecmisten-gunumuze-israil-misir-iliskileri> adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Mısır, Arap Baharı denilen ve Ortadoğu’da yerleşik düzeni alt üst halk ayaklanmalarının sonucunda Mübarek yönetiminin devrilmesiyle kalmamış, aynı zamanda yapılan demokratik seçimler sonucunda Müslüman Kardeşler yanlısı bir lider olan Muhammed Mursi yönetimi ile tanışmıştır. Bu şüphesiz halk iradesinin açık bir tezahürü olmuş, eski yönetimi deviren halk yeni bir yönetim kurmuştur. Ancak küresel güçler bu kendi başına, bu başına buyrukluğa bir yere kadar müsaade edebilmişlerdir. Daha doğru bir ifade ile müsaade etmeyerek General Abdülfettah Sisi önderliğinde yapılan darbe ile Mısır’da yönetimi değiştirmişler, Ortadoğu’ya kader çizme rollerinin gereğini yerine getirmişlerdir. ABD ve AB’de medya eliyle yapılan propagandalar Sisi darbesine destek vermiştir. Sisi yönetimini meşru gören ve kendi halklarına ve tüm dünya kamuoyuna, Ortadoğu’nun daha fazla demokrasi ile tanışması uğraşı verdiği izlenimi veren ve bu yolla kendi halkını yönlendirebilen Batı, demokrasi ile asla bağdaşmayacak bir darbeyi meşru kabul etmiştir.¹⁴⁶

Mısır İsrail arasındaki sınırın göçmenler ve HAMAS’a silah temininin bu yolla yapıldığı gerekçesiyle bölgeyi kontrol altına almak için bir duvar inşasına başlamış, Mısır’ın kontrolünün zayıf olmasından şikayet etmiştir. Halen 2005 yılında imzalanan anlaşmaya göre Mısır, İsrail’e doğalgaz ihraç etmektedir. Mısır – İsrail ticaret hacmi 2010 yılında 502 milyon dolar, Mısır’ın İsrail’den yılda 335 milyon dolarlık bir ürün ithali söz konusudur. İsrail’in mısır’dan aldığı ürünlerin ithalatı da yıllık 147 milyon dolar olarak İsrail Devlet İstatistik Enstitüsü’nce açıklanmış, böylece Mısır İsrail için en önemli ihracat ülkesi haline gelmiştir.¹⁴⁷

Mısırda’ki demokratikleşme süreci ile ilişkili olarak, 11 Eylül saldırılarının faillerinden Eyman Elzevahi’nin Mısırlı oluşu, bunun sonucu olarak da ABD bu tarihten sonra dış politikada iki stratejiyi; askeri güvenlik stratejisi ile liberal demokrasinin yaygınlaştırılması mücadelesini birlikte yürütmüştür.¹⁴⁸ Muhtemeldir ki Arap Baharı’nın temelleri bu tarihlerde atılmış, Ortadoğu’nun yeni yönetim biçimleri

¹⁴⁶ Muhammet Cemal Şahinoğlu ve Ahmet Ateş, a.g.m. s. 123-124.

¹⁴⁷ Al-Jazeera Turk, Ortadoğu, 12.09.2011, “Geçmişten Günümüze İsrail – Mısır İlişkileri” <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gecmisten-gunumuze-israil-misir-iliskileri> adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁴⁸ Veysel Ayhan, *Arap Baharı, İsyandar, Devrimler ve Değişim*, MKM Yayınları, Bursa, 2012, s. 84-85

ile ya da daha farklı bir yönetim biçimi için geçiş süreci kabul edilebilecek mevcut yönetimlere evrilmesinin önü açılmıştır.

Musevilerin, Hristiyanların ve Müslümanların birlikte yaşayabildiği kadim medeniyetler ülkesi Mısır, İsrail'in bölgede izleyeceği politikayı yakından izlemek durumundadır. Çünkü hemen sınırındaki Yahudi ülkesi İsrail'in atacağı her türlü adıma Mısırlı yöneticilerin vereceği tepkinin ve her durumda kuracakları ilişki boyutunun Mısır'ın Müslüman kamuoyunda nasıl bir tepkiyle karşılanacağı Mısırlı siyasiler için önem taşımaktadır.

3.9. Irak İçin İsrail'in Önemi

Arap – İsrail Savaşları ile birçok defa karşı karşıya gelen Irak ve İsrail ilişkileri hiçbir zaman barışçıl bir zeminde olmamıştır. Irak'ın devrik lideri Saddam Hüseyin'in 1991 Körfez Savaşı sırasında İsrail'e füze atması ile de nefret zirve yapmıştır.¹⁴⁹ Yine iki ülke arasındaki gerilim Irak'ın Filistinli direniş örgütlerine verdiği destekle daha da çok tırmanmıştır. Bu iki ülke birbirini bölgede sürekli tehdit olarak görmüşlerdir. Irak'ın petrol arz eden kaynak ülkelerden biri olması nedeniyle İsrail, hiçbir zaman her zaman oradaki egemen bir Irak'ı desteklemeyeceği için bakımından

Iraklı Kürtlerin, İsrail'in kuruluşu yıllarında memleketlerini bırakarak İsrail'e göç eden 120 bine yakınının Yahudi olduğu ve köklerini kaybetmemek adına memleketleri ile ilişki içerisinde oldukları ve özerkliği bu kitlenin desteklediği anlaşılmıştır. İsrail'in bölgede "bağımsız Kürdistan" istemesinin toplumsal kaynağını bu gerçeğin oluşturduğu varsayımı dikkat çekicidir.¹⁵⁰ ABD'nin bölgesel müttefiki olarak Ortadoğu'da en iyi etkileşim içinde olduğu ülke olan İsrail, Irak'ta iktidarı elinde bulunduran Saddam Hüseyin'den büyük tehditler almıştır. İsrail ile ABD arasındaki ilişkinin karşılıklı çıkar ilişkisine dayalı olması ABD'yi İsrail'in güvenliğini sağlamak için buraya müdahale etmeye zorlamıştır.¹⁵¹ Dolayısıyla

¹⁴⁹ Hasan Ersel, Açık Radyo, 02.08.2002, *Irak, nereden nereye*, <http://acikradyo.com.tr/arsiv-icerigi/irak-nereden-nereye> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁰ Ayşe Karabat, 02.07.2014, Aljazeera Turk, *İsrail'in Kürdistan arayışı*, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/israilin-kurdistan-arayisi> adresinden 12.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁵¹ Zafer Akbaş, (2011). *Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, (1. Basım). Ankara: Barış Kitap Yayıncılık, s. 75.

bölgedeki İsrail varlığı Irak için her zaman bir tehdit olmaktan öteye geçememiştir. Bu nedenle Irak açısından İsrail düşman olarak algılanmıştır. Aynı şekilde Irak da İsrail için bir tehdit ve petrol ve su kaynakları açısından ganimetlerle dolu bir düşman olarak algılanmıştır.

ABD, 2003 yılında Irak'a müdahale ederken, savaşın beklenenden daha kısa sürede tamamlanacağını planlamış olsa da savaş çabuk bitmiş ancak istikrar beklenen sürede sağlanamayınca savaşın maliyeti de katlanmıştır.¹⁵² ABD ekonomisi bu tür beklenmeyen durumların yaşanması ile de yıpranmış bulunmaktadır. Daha sonra Obama döneminde daha az saldırgan bir politika güdülmesi biraz da bu tür operasyonları finanse edememenin getirmiş olduğu zorunluluk olduğu düşünülmektedir.

ABD'nin Irak'a müdahalesiyle çökme derecesine gelen Irak merkezi otoritesi, Suriye'de olduğu gibi ülkenin kuzey kesimindeki Kürt yapılanmasının lideri Mesut Barzani'nin özerklik çıkışıyla daha çok sarsılmıştır. Üstelik, daha önce değinildiği üzere, Suriye'deki oluşuma İsrail Başbakanı Netanyahu'nun destek verdiği uluslararası kamuoyunda tartışılacaktır; bu kez de İsrail Dışişleri Bakanı Lieberman'ın kurulacak bir Kürt devletine koşulsuz onay verdiğini ve destek olacağını açıklaması da yukarıdaki görüşü teyit eder durumda olması nedeniyle önem arz etmektedir.¹⁵³ İsrail devlet adamlarının kişisel görüş değil de bir ülke politikası olarak Irak'ın kuzeyindeki böyle etnik oluşumları desteklemeleri dikkat edilmesi gereken bir husustur. Çünkü Kerkük ve Musul'daki petrol yataklarının Irak merkezi otoritesinin elinden alınarak IŞİD'e verilmesi, sonra da bölgede azımsanmayacak bir nüfusa sahip olan Kürtler tarafından teröristlerden temizlenmek suretiyle kazanılmış gibi gösterilmek istenmesi de yine bölgede özerk Kürdistan hesapları yapan politik çevrelerce geliştirilmek istenen bir teori olarak görülmektedir.

Bush dönemi ABD politikaları, Ortadoğu bölgesindeki düzeni alt üst edercesine uygulamaya konduğunda, Türkiye yine bölgesel müttefiki yanında

¹⁵² Akbaş, a.g.e., s 218-219.

¹⁵³ Dilek Yiğit, (30.06.2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD ve Kürtler. İntizar Portalı. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1959/israil-in-suriye-politikasi--isid-ve-kurtler#.Voz9sfmLTIU>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

kendisini yalnız hissetmiştir. Üstelik Saddam rejiminden ya da Ortadoğu'daki başka bir düzenden Türkiye rahatsız değilken, Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulmasıyla Kuzey Irak'taki Kürt etnik oluşumu Türkiye için doğrudan tehdit düzeyine gelmiş ya da getirilmiştir. Ayrıca Irak'ta yükselen Şii iktidarlar, İran'ı bölgede daha güçlü kılacağından dolayı Türkiye, müttefik kabul ettiği ABD karşısında tekrardan kendini tehdit edilmiş ve rahatsız hissetmiştir.¹⁵⁴

ABD, Ortadoğu'nun demokratik olmayan diğer rejimlerini sorgulamadan doğrudan Irak'a yönelmiştir. Lübnan'da Hizbullah iktidarı ve Filistin'deki HAMAS iktidarı tamamen demokratik seçimlerle sağlandığı halde ABD'nin bu yönetimlerin meşruiyetini sorgulamasının demokratik bir yaklaşım olup olmadığı da sorgulanmalıdır.

Bağımsız Kürdistan vaadinin, Birinci dünya savaşını kazanan büyük güçlerin verdikleri bir söz olduğu iddia edilmiş, Irak topraklarında bağımsız Kürdistan hayalini İsrail gibi Suudi Arabistan'ın da desteklediği anlaşılmıştır.¹⁵⁵ Şüphesiz Suudi Arabistan'ın bu tutumu ABD ve dolayısıyla İsrail yanlısı politika izlemesinin bir sonucudur. Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki bölgede siyaset yapabilmek için adet ABD onayına muhtaç olmak gerçeği gözler önündedir. Siyasi çevreler için ABD'nin ve İsrail'in çıkarlarına ters düşecek bir politika izlemek imkansız hale getirilmeye çalışılmış ya da ağır bedelleri olan sorumluluklar olarak irdelenmiştir.

3.10. Suriye İçin İsrail'in Önemi

Suriye – İsrail ilişkileri Arap – İsrail Savaşlarından kalma bir kutuplaşma ve İsrail'in sürekli yayılmacı tutumundan dolayı 1967 Golan Tepeleri işgali ile zirve yapmıştır. Golan Tepeleri işgali halen Suriye ile İsrail arasında devam eden bir anlaşmazlık olarak devam etmekte; ancak Suriye iç karışıklıklarından dolayı bu konuya eğilememektedir. İki devlet arasında uzun yıllar çeşitli düzeylerde müzakere

¹⁵⁴ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

¹⁵⁵ Mepa News, 06.07.2018. "İsrail ve Suudi Arabistan Bağımsız Kürdistan'ı destekliyor" <https://www.mepanews.com/israil-ve-suudi-arabistan-bagimsiz-kurdistani-destekliyor-7118h.htm> adresinden 20.07.2018 tarihinde alınmıştır.

edildiyse de yeterli sonuç elde edilememiştir.¹⁵⁶ Dolayısıyla İsrail, Suriye için de bir tehdit ve işgalci konumundadır. Esasen mezhepsel ve kültürel açıdan bölge ülkelerinden farklı olarak Şii Müslümanların ve Hristiyan Arapların da olduğu bir sosyal örüntüye sahip olan Suriye için İsrail, bir müttefik ve denge unsuru olabileceken İsrail'in aşırı milliyetçi ve işgalci tutumu Suriye'nin bu dengeyi İran ile aramasına ve böyle bir denklemin sadece teoride kalmasına yol açmaktadır.

İsrail ile 76 km sınırı bulunan Suriye'de¹⁵⁷ adına Arap Baharı denilen ayaklanmalarla Ortadoğu'daki karışıklıklar Suriye'de diğerlerinden biraz farklı seyretmiştir. Ülke bölgesel ve küresel aktörlerin kozlarını paylaştıkları bir meydan yerine dönmüştür. Bölgesel çalkantılar ve zaman zaman yükselen tansiyon, aşırı dinci örgütlerin faaliyetleri, bölgesinde zaten istenmeyen İsrail'i de sıkıntıya sokmuştur. İsrail'de bazı teorisyenler, "bildiğimiz şeytan bilmediğimizden iyidir" mantığıyla Esad rejiminin, kendileri için tehdit olan aşırı dinci örgütlere tercih edilmesi taraftarırken, bazıları da Esad'ın İran'la ve Hizbullah'la olan bağlantısının İsrail için önemli bir tehdit kaynağı olduğunu kabul etmişlerdir. Böyleyken İsrail, konuya müdahil olmadığı politik perspektifte olduğu izlenimi vermeye çalışsa da uluslararası çevrelerde Suriye'ye olası bir İsrail müdahalesinin konuşulduğu bir gerçektir.¹⁵⁸

İsrail, hemen yanı başındaki düşmanı Hizbullah'ı İran'ın ve Suriye'nin desteklediğini bildiği için Suriye'nin iç karışıklıklarına seyirci kalamamaktadır. Buradaki karışıklıklar sayesinde Hizbullah'a militan akışı sağlanmaktadır. Bu durumun bazı etkileri veya sonuçlarından bahsetmek gerekirse, Hizbullah'ın İsrail için tehdit olduğu temelinden hareketle, Suriye'deki karışıklıklar neticesinde Hizbullah savaş tecrübesi kazandırdığı, daha çok militan topladığı ve bölgedeki İsrail nefreti sayesinde Arap halkının da desteğini kazandığı varsayılmaktadır.¹⁵⁹ Bu görüşün aksini

¹⁵⁶ Hürriyet Dünya Haberleri, 06.10.2003, *1947'den bu yana İsrail Suriye ilişkileri*, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/1947den-bu-yana-israil-suriye-iliskileri-175466> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁷ Suriye Ülke Raporu, Mart, 2012, <http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Suriye.pdf> adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁸ Dilek Yiğit, (30.06.2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD ve Kürtler. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1959/israil-in-suriye-politikasi--isid-ve-kurtler#.Voz9sfmLTIU>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁹ Dilek Yiğit, (30.06.2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD ve Kürtler. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1959/israil-in-suriye-politikasi--isid-ve-kurtler#.Voz9sfmLTIU>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

savunanlar bölgedeki Şii – Sünni çatışmasının Hizbullah’a zarar vereceğini, bu da İslam’ın tümüne şümül olmak yerine, mezhepsel bir daralmaya dönerek güç kaybı yaşayacağını savunmaktadırlar. Ancak bu çatışmaların sonunda Hizbullah’ın bazı teknik detaylarda kendisini ilerletmesi durumunda; daha açık bir ifade ile İran ve Suriye tarafından Hizbullah’a kitle imha silahı ya da diğer üst düzey teknoloji aktarılması halinde İsrail, güç kullanacağını ifade etmiştir.¹⁶⁰

Yukarıda bahsedilen tehdit algısının üzerine İsrail, Şam’da bulunan hava limanını ve diğer bazı önemli merkezleri vurmuştur. Öyle ki Esad rejiminin devrilmesi ile veya başka bir şekilde Suriye yönetiminin elinde bulunan silahların bölgedeki terör gruplarına intikal etmesi tehdidi İsrail’i bu türden bir önleme sevk etmiş olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Yine bu türden bir tehdit yüzünden İsrail’in Esad’a ve onun uzantısı Hizbullah’a karşı Suriye’deki muhaliflere tıbbi, askeri ve teknik destek sağlamış olabileceği söylentilerini güçlendirmektedir. Hatta IŞİD’e karşı düzenlenen uluslararası koalisyona destek vermemesi de IŞİD’e destek verdiği söylentilerinin yayılmasına sebep olmuştur.¹⁶¹ IŞİD’in de bölgede Yahudi aleyhtarlığı dışında tüm terör faaliyetlerini gerçekleştirmiş olması, Müslüman ve Hristiyan kesimlere saldırması, diplomat veya basın mensubu gibi savaş dışı unsurları ayırt etmeksizin terör eylemleri yapması bu ihtimali güçlendirmektedir. Ayrıca da bu denli bir örgütün bölgede ve uluslararası kamuoyu nezdinde İslam düşmanlığını körüklemesi, İsrail’in dünya kamuoyuna ve kendi halkına kendi doğrularını kabullendirme, operasyonlarının meşruiyetini vurgulama, istediği desteği sağlama imkanı doğurmaktadır.

IŞİD’in bölgedeki diğer örgütlerin aksine İsrail karşıtlığı yapmıyor olması alışıl gelmiş bir tutum olmamaktadır. Bu konuda IŞİD yetkililerine atfedilen ve uluslararası basında dolaşan şu söylemler dikkat çekicidir: “Biz, İsrailileri ve Yahudileri öldürme emri vermedik. İmana isyan bayrağı açmış (mürted) daha yakın düşmana karşı yürütülen savaş çok daha önemlidir. Allah, Kur’an’da bize münafıklarla savaşmamızı emrediyor. Çünkü onlar kâfirlere çok daha tehlikelidirler.” Bu

¹⁶⁰ Matthew Levitt, “The Syrian War, Israel and Hezbollah's Ideological Crisis”, içinde No Good Outcome: How Israel Could Be Drawn into the Syrian Conflict, The Washington Institute for Near East Policy, Kasım 2013.

¹⁶¹ Justine Drennan, (12.11.2014), Who Has Contributed What in The Coalition Against The Islamic State, Foreign Policy. <http://foreignpolicy.com/2014/11/12/who-has-contributed-what-in-the-coalition-against-the-islamic-state/> adresinden 06.10.2017 tarihinde alınmıştır.

fikirlerin gerekçesi olarak dinden dönenlerle savaşıyan Hz Ebubekir ve Kudüs'ü almadan önce Mısır'daki Şiilere yönelik Selahaddin Eyyubi'nin yapmış olduğu savaşlar delil olarak gösterilmektedir.¹⁶² Sonuç olarak IŞİD'in bölgedeki eylemleri politik alanda ve uzun vadede coğrafi alan açmıştır. Bu ve benzeri söylemler IŞİD ve İsrail arasında iş birliği algısı oluşturmaktan öteye geçememiştir.

Kafirleri değil münafıkları esas düşman olarak algılayan,¹⁶³ bölgede yaratmış olduğu kargaşa ve ayrıştırma politikası ile İsrail'e karşı oluşan Arap blokunu parçalayarak İsrail'e dönük dış tehditleri yok eden, uluslararası kamuoyuna HAMAS örneği gibi sunulan ve İsrail'in Filistin işgalini meşrulaştırmasına yardım eden bir IŞİD'in İsrail'in düşmanı olduğunu varsaymak hiçbir akliselim sahibini ikna etmeye yetecek gibi görünmemektedir.¹⁶⁴

Savaş nedeniyle oldukça zor durumda olan Suriye ekonomik verileri net olarak yayınlanmamış olsa da güvenilir kaynaklardan elde edilen veriler Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının 2014 yılı için kişi başına 4.000 ABD Doları olduğu, Kore, Çin, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Hindistan ile ticaret yaparak; meyve, sebze, tuz, sülfür, pamuk, petrol, kahve, baharat, demir – çelik ihracatı ile makine, kazan, elektronik, plastik, demir – çelik mamülleri ithal ettiği bilinmektedir.¹⁶⁵ İç savaşın başladığı 2011 yılından itibaren ekonomisi alt üst olan Suriye'nin ekonomisi oldukça kötü etkilenmiştir. Maden ve inşaat sektöründeki 12 milyar dolarlık ihracat oranı sadece 2 milyar dolara düşmüş, ülkenin parası %80 oranında değer kaybetmiş, 2015 verilerine göre ekonomi %60 küçülerek kötü bir seyir izlemiştir.¹⁶⁶

¹⁶² Zvi Bar'el, İslami Analiz/Haber Merkezi, Ortadoğu, (18.05.2018). Haaretz başyazarı: "IŞİD'in neden İsrail'e saldırmak gibi bir telaşı yok?" Çeviren: İsmail Duman. <http://islamianaliz.com/haber/haaretz-basyazari-isidin-neden-israile-saldirmak-gibi-bir-telasi-yok-tercume-makale-6690#sthash.ZoT2Llck.AqWAmR74.dpbs>. adresinden 07.10.2017 tarihinde alınmıştır.

¹⁶³ Stephen J. Sniegowski, The Silence of the Israelis on ISIS, <http://consortiumnews.com> adresinden 06.10.2017 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁴ Dilek Yiğit, (30.06.2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD ve Kürtler. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1959/israil-in-suriye-politikasi--isid-ve-kurtler#.Voz9sfmLTIU>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Suriye'nin Ekonomisi, <http://www.mfa.gov.tr/suriye-ekonomisi.tr.mfa> adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁶ Mark Lobel, 24.06.2015, BBC News Türkçe, İç savaş Suriye ekonomisini nasıl etkiledi? https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150624_suriye_ekonomi adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Suriye'ye Arap Baharı ile gelen kargaşa iç çatışmaları tetiklemiş, otorite boşluğu dini ve etnik grupları tetiklemiştir. Suriye'de faaliyet gösteren Kürt milliyetçiliğine dayalı en güçlü grup olan PYD, Demokratik Birlik Partisi, 2013 yılı itibariyle aktif olmaya başlamış, ülkenin kuzeydoğu kesiminde özerklik arayışına girmiştir. Bu arayışa hem ülkedeki diğer muhalifler hem de başta Türkiye olmak üzere tüm komşu ülkeler karşı çıkmışlardır. Bu konuda İsrail Başbakanı Netanyahu'nun böyle bir oluşuma destek verdiği bilinmektedir. Bölgede Kürtleri özerkleştirme ve hem Şii İran'a karşı kullanma hem de kendine karşı var olan muhalefete kalkan yapmak için desteklemektedir. Kürt vatandaşı olan ülkelerde bölünmeler planlayarak kendi konumunu bölgenin egemen gücü haline getirme uğraşında olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda Kürtleri askeri ve istihbarat anlamında desteklemekte, IKBY, örneğinde olduğu gibi benzer planları Suriye için de planlamaktadır. Kuzey Suriye'nin zengin petrol yataklarını gelecekte Suriye Merkez Yönetimi ile paylaşmak istemeyen İsrail, özerk ya da bağımsız bir Kürt oluşumunu desteklemektedir. Ayrıca burada planlanan yönetim Kuzey Irak petrollerinin de Akdeniz'e ulaşma yolu olacaktır.¹⁶⁷

3.11. Ürdün İçin İsrail'in Önemi

Ürdün, İsrail'in sınır komşusu olarak, her zaman temas halinde olmak zorunda olduğu, bir ülke durumundadır. Bu yüzden Ürdün'ün iç ve dış politik dinamikleri, ekonomik durumu ve özellikle de güvenlik noktasında asla taviz vermeyen komşusu İsrail için olası bir tehdit oluşturup oluşturmadığına bakılmaksızın her türlü askeri faaliyeti, İsrail tarafından yakinen takip edilmektedir. İsrail, Ürdün topraklarında halen işgalci konumundadır.

Ürdün, İsrail'in hemen yanı başında küçük devlet kategorisindeki yapısıyla bölgesel dengeleri yerine getirerek varlığını sürdüren bir devlettir. Askeri, politik, ekonomik ve diğer birçok dengeyi gözeterek, incinebilirliğini gözetmeye çalıştığı söylenebilir. Özellikle İsrail'in yayılcı politikası karşısında bölgesel ittifaklarını iyi kurmalı, üzerindeki baskıyı iyi yönetebilmelidir. Esasen küçük devlet olmanın

¹⁶⁷ Dilek Yiğit, (30.06.2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD ve Kürtler. İntizar Portalı. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1959/israil-in-suriye-politikasi--isid-ve-kurtler#.Voz9sfmLTIU>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

avantajlarını ve dezavantajlarını birlikte bünyesinde barındıran bir siyasi bütünlük olması bakımından önemlidir.¹⁶⁸

İsrail'in kuruluşu ile patlak veren Arap – İsrail Savaşı sonunda Batı Kudüs İsrail tarafından işgal edilmiş, Doğu Kudüs de Ürdün'de kalmıştır. Ancak 1967 Savaşında İsrail Kudüs'ün tamamını işgal etmiştir. Bu nedenle İsrail, Ürdün topraklarında halen işgalci konumunda ve bu ülke ile ilişki düzeyi barışçıl bir zeminden uzakta seyir izlemektedir.¹⁶⁹

Ürdün ve İsrail toprak paylaşımı ve bazı sınır anlaşmazlıkları nedeniyle yıllar boyu yaklaşık 18,3 milyar doları bulan bir kayıp oluşmuştur. Bu kaybın önlenmesi için 1994 yılında iki ülke arasında bir barış anlaşması imzalanarak sorunlar aşılmaya çalışılmıştır. Ancak her halükarda Filistin'deki çatışma ortamından kaçan mülteciler için Ürdün de diğer komşu devletler gibi bir sığınak haline gelmiştir. Bu durum ülkenin kıt topraklarda nüfus yüzdesini ve kıt kaynaklarla ilerleyen ekonomik verilerinin değişmesine yol açmış, 2005'ten 2016'ya kadar nüfus yapısı beş milyondan sekiz milyona ulaşmıştır. Aynı şekilde son birkaç yılda ülkede kişi başına düşen milli gelirin 3.800 dolar'dan 3.200 dolar'a düşmesine neden olmuştur.¹⁷⁰

3.6.7. Lübnan İçin İsrail'in Önemi

Lübnan da İsrail'in yayılmacı ve işgalci politikasından nasibini almış hem sivil ve askeri can kayıpları yaşamış hem de İsrail'e toprak kaptırmıştır. Lübnan – İsrail ilişkilerinin çoğu da sınır anlaşmazlığı ekseninde seyretmiştir. Sınır anlaşmazlığı ve sürtüşmeler İsrail'in kurulduğu yıllardan günümüze kadar devam etmiştir. İsrail'in 87 km'lik sınır boyunca birçok kez ihlalinin söz konusu olduğu Lübnan Hükümetlerince iddia edilmiştir. İsrail'in Mısır sınırına çektiği güvenlik duvarı benzeri bir duvarın Lübnan sınırına çekilmesi ile Birleşmiş Milletler'in Lübnan'da 1978'den bu yana

¹⁶⁸ Nuri Yeşilyurt, a.g.m. s 396 -397.

¹⁶⁹ Akşam, 21.12.2017, *Kudüs nerede, tarihi haritası nasıl?* <https://www.aksam.com.tr/yasam/kudus-neden-onemli-son-dakika-karari-kudus-nerede-tarihi-haritasi/haber-686106> adresinden 07.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁷⁰ Hakkı Öcal, *Küçük Dev Ürdün*, 21.08.2017, [milliyet.com.tr](http://www.milliyet.com.tr), dünya, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/hakki-ocal/kucuk-dev-urdun--2505601/> adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.

görev yapan barış gücü UNIFIL tarafından sınır kontrol edilmektedir.¹⁷¹ Dolayısıyla İsrail, Lübnan için de bir tehdit unsuru ve işgalci durumundadır. Hem toprak işgali yapıp hem de güvenlik duvarı inşa eden İsrail, kendini uluslararası platformlarda haklı göstermeye çalışarak, dostane ilişki kurmaktan uzakta durmaktadır. İsrail'in saldırgan dış politikasının yansımaları iki ülke ilişkilerini de etkilemiştir. Bölgedeki Müslüman Sünni Arap ülkeleri ile etnik olarak ayrı olmasa dahi mezhepsel ve kültürel olarak öteki durumuna düşen Lübnan için Yahudi Milliyetçiliğine dayalı dış politika sürdüren İsrail ikinci bir soğuk savaş cephesi açmaktadır. Dolayısıyla arkasına İran ve (eski) Suriye desteğini garanti etmemiş bir Lübnan, sürekli yerleşim alanı kazanarak genişlemek isteyen İsrail için, Filistin'in tamamını kontrol altına aldıktan sonra, bölgedeki ilk ve en kolay lokma olabileceği düşünülmektedir.

Lübnan'da iktidarın kimin elinde olduğu İsrail'i çok yakından ilgilendirmektedir. Eğer yönetim Hizbullah'ın eline geçecek olursa bölgede İsrail açısından kargaşa ortamı yaratacak sonuçların çıkması ihtimali oldukça yüksektir. İsrail'in Lübnan'a bir bahane ile de olsa müdahalesi ihtimal dahilinde olacaktır. İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak ile Hizbullah Lideri Hasan Nasrallah'ın Şubat 2011'deki restleşmeleri ve birbirlerini 2006 yılında yaptıkları savaşla tehdit etmeleri bir kıvılcımın her şeyi rayından çıkarabileceğini kavramamıza yardımcı olmaktadır.¹⁷² İsrail için yeterli nüfusa erişmesi halinde güvenlik gerekçelerini veya kendisine yapılacak herhangi bir saldırıyı bahane ederek ama aslında artan nüfusu için yeni yerleşim yerleri elde etmek amacıyla Filistin örneğinde olduğu gibi Lübnan topraklarına doğru da genişlemek isteyebileceği ihtimali dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Yakın ve orta vadede İsrail'in bölgenin tamamına hakim olabilecek demografik yapıya ulaşması beklenmediğinden bölgeyi fiilen kontrol altına alması kısa vadede pek mümkün görünmemektedir. Ancak yine de kendi bekasını ve hakimiyetini sağlamlaştırmak, bölgenin tek süper gücü olmak ve öyle kalmak,

¹⁷¹ Muhammet Ali Akman, 23.02.2018 İsrail – Lübnan sınırındaki Mavi Hat ve UNIFIL, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-lubnan-sinirindaki-mavi-hat-ve-unifil/1071796> adresinden 05.09.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁷² Nur Cafoğlu, "İsrail Dış Politikası ve Tehdit Algılamaları" *21. Yüzyıl*, Sayı: 27, Mart 2011, s. 1-3. <http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/206.pdf> adresinden 15.05.2018 tarihinde alınmıştır.

bölgesel kaynaklardan herkesten çok faydalanabilmek ve bu durumunu daim kılmak için bölgede istikrar istemediği anlaşılmaktadır.

Lübnan'da İsrail'e karşı amansız bir savaş veren Hizbullah örgütü, son yıllarda askeri ve siyasi olarak güç kazanarak bölgede saygınlık elde etmiştir. Lübnan iç siyasetinde bu kazandığı güç sayesinde söz sahibi olma hakkı elde etmiştir. Öldürülen Başbakan Refik Hariri suikastı soruşturmasını yürüten uluslararası komisyonu reddetmiş, Suriye savaşına katılmış, Rusya, İran, Suriye blokunda yer alarak birçok çatışmaya girmiş, bölgesel aktivitesini artırarak, militan ve mühimmat açısından gelişme göstermiştir.¹⁷³ Hizbullah bölgede önemli bir durum arz ederken hem Şii kesimin, özellikle İsrail'e karşı durduğu düşünülen İran'ın bir bölgesel müttefiki konumundadır. Bu özelliğiyle İsrail'e karşı oluşu ve duruşu dolayısıyla İran'ı Hizbullah'ı Sünni kesime karşı meşrulaştırabileceği düşünülmektedir. Hizbullah'ı devre dışı etme noktasında da Lübnan hükümeti ile İsrail'in daha çok temas halinde olması ve Hizbullah'ın önüne geçme uğraşı vermelerini sağlamaktadır. Böylece Lübnan iç siyasetinde ve Sünni halk nezdinde İsrail meşru görülmekte, Hizbullah birinci düşman kategorisine alınmaktadır.

¹⁷³ BBC News Türkçe, 12.07.2016, *2006 İsrail – Lübnan savaşından bu güne: Beş başlıkta Hizbullah'ın dönüşümü*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36772501> adresinden 12.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Sonuç

İki kutuplu dünyanın sona ermesiyle birlikte Ortadoğu, Soğuk Savaş'ın galibi ABD'nin bu bölgede kendi çıkarları doğrultusunda yeni bir bölgesel düzen oluşturma çabalarına sahne olmuştur. Bu amaçla askerî gücünü de kullanmaktan çekinmeyen ABD, sonuç olarak bölgesel düzen yaratma çabalarında başarısız olmuştur. Sadece ABD karşıtı ülkeler değil, zaman zaman Washington'ın müttefikleri de bu politikaların bazılarında açık ya da örtülü biçimde karşı çıkmışlardır. Diğer taraftan, bölgedeki aktörlerin hiçbiri bölgesel bir düzenin parçası olamamışken; kendi istekleri doğrultusunda politik bir düzen de oluşturamamışlardır. Bunun başlıca iki nedeni olarak: Birincisi, bölgenin çok kutuplu yapısı ve hiçbir bölgesel aktörün liderliğe yetecek güç kapasitesine, sert ve yumuşak güç öğelerine sahip olmaması sayılabilir. Türkiye, İran, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail belli bir bölgesel etkinliğe sahip olmalarına rağmen, her birinin önemli sınırlılıkları da mevcuttur. İkincisi ise ABD'nin bölge politikasındaki etkisi nedeniyle bölgesel aktörlerin gücünün sınırlanması olarak yorumlanmaktadır. ABD kendisi bir bölgesel düzen yaratamazken, herhangi bir bölge ülkesinin hegemonya kurmasına da olumlu bakmamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, bölge için bir düzen kurucu ya da koruyucu unsur olmaktan uzak kalmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla bölgesel güvenlik bu nedenlerle gelişmeden doğrudan etkilenmektedir. Bu durum bölge ülkelerinin yeni bir "bölgesel düzen" oluşturmalarının önünü açıp açmadığı sorusunu akla getirmektedir. Öyle olduğu varsayımıyla hareket edilirse, böyle bir durumun işbirliğini ya da bölgesel bir gücün önderliğini hedef alıp almadığı noktasında bir soru işaretinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.¹⁷⁴ Bu diplomatik barışçıl söylemler bir tarafa bırakılarak daha insani bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde bölgedeki şiddet eylemlerinin giderek artması barış umutlarının yok olmasına ve dengesizlik üzerine kurulu bir güvensizlik ortamının ve uluslararası bir gerilim hattının oluşumuna sebep olmaktadır.

¹⁷⁴ Oğuzlu, a.g.m., s. 59-65.

Tezimin giriş kısmında sunduğumuz hipotezlere tekrar atıf yapmak üzere dönecek olursak buraya kadarki incelememiz ile aşağıdaki sonuçlar anlaşılmıştır.

- Küresel güçlerin İsrail üzerinden bölgeyi kontrol etme çabası İsrail'in kuruluşundan itibaren artarak devam etmiştir
- Bölgesel güçler için herhangi bir şekilde istikrarın sağlanması ve barışçıl zemine dayalı diplomatik ilişkiler tesis edilememiştir.
- Küresel güçlerin desteğini bölgede üstlendiği misyonla yerine getirmeye çalışan İsrail, bölgesel güçlerin politik dengelerini bozmuş, komşuları tarafından tehdit ve düşman olarak algılanmıştır. Kuruluşundan itibaren işgalci konumundan öteye geçememiş, bölgede şiddetin artmasında en büyük pay sahibi olmuştur.
- Küresel ve bölgesel güçlerin İsrail'in çıkarlarını gözetmeksizin bir politika oluşturmaları bölgede neredeyse imkansız hale gelmiştir. Küresel güçler bölge politikalarında küresel sermayenin büyük kısmını elinde bulunduran Yahudi zenginlerine rağmen politika belirleyememektedirler. Bölgesel güçler de tüm ilişkilerinde bu engele takılmaktadırlar.

Batılı perspektifiyle 'Ortadoğulu' olmak, demokrasiden yoksun, dikta rejimlerin halklarını güttüğü bir köy gibi algılanmaktadır. Ancak bölge tarihi derinliği ile ele alındığında kıtaları oluşturan ülkelerin nüfus yapılarının ve sosyal örüntülerinin anlaşılmasında önemli rol oynayan büyük göçlerin merkezinde ya da göç yolları üzerinde olduğu anlaşılacaktır. Üç semavi dinin merkezi olan bölge büyük mücadelelere sahne olmuştur. Kökleri itibariyle Araplarla aynı soyağacından gelmekle birlikte İsrail, bölgenin dini ve etnik kimliği farklı olan tek devletidir. Bilindiği üzere Hz İbrahim'e kadar giden her iki milletin soyu burada tarih boyunca sürececek bir etnik çatışmanın çatallaştığı yerde, Hz İshak ve Hz. İsmail'de, birleşmektedir. Etnik temellere dayanan bu ayrışma aynı zamanda her ikisinin de Peygamber olması münasebetiyle dini ve ideolojik bir ayrışmaya da sebebiyet vermiştir.

Bölgede dinsel ekseninde üstünlük mücadeleleri ve Mescid-i Aksa' ya hakim olma yarışı kıyasıya devam etmektedir. Yüzyıllardır Hıristiyanlar ve Müslümanların elinde karşılıklı el değıştiren Kudüs şehri bugün İsrail egemenliğine girmek üzeredir. Meşru ya da gayri meşru zeminde bu mücadele İsrail Devleti tarafından bugün sürmektedir. Ancak son dönemde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda tartışılan Kudüs'ün durumu uluslararası kamuoyunun tepkisini ABD ve İsrail karşısında olacak nitelikte şekillendirmeye başlamıştır. Şüphesiz bu hususta Türkiye'nin arabulucuktan da öte öne düşme gayreti oldukça etkili olmuştur. Burada bir adım daha ileriye giderek şöyle bir tahminde bulunmak yersiz olmasa gerekir: Kudüs'te ve Mescid-i Aksa' da kurulacak kusursuz bir İsrail egemenliği, İsraililer kadar Amerikan Yönetimi tarafından da desteklenmektedir. Bu destek her zaman ve zeminde kendine karşılık bulabilmektedir. İsrail'in ulusal güvenliğini güvence altına alma adına yaptığı tüm eylemler, Amerikan Yönetimleri tarafından meşru kabul edilmiştir.

Şia'nın ve Sünni kesimin güç ve etkinlik mücadelesi İslam'ın ilk yüzyılından itibaren başlamış ve ayrışma bir üstünlük savaşı halini almıştır. Zaman zaman Batılı Güçlerle ittifaklar yapılmış, hatta daha doğru bir ifadeyle: Ortadoğu'daki diğer farklılıklar gibi bu farklılık da Batılı güçler tarafından kullanılarak bölgede etkin ve güçlü bir İslam hegemonyasının teşekkül etmesi önlenmiştir. Nitekim İsrail'in kurulması ve genişleme politikasının sonucu olarak bu gayri meşru mücadelenin, gayri meşru çocuğu olan terörizm meydana gelmiştir. Terör örgütleri eliyle bölge güvensiz ve istikrardan uzak bir yapıya bürünmüş, acımasızlık acımasızlığı doğurmuştur.

Bölgeye ilişkin ABD'nin dış politikalarının bir uzantısı olarak karşımıza çıkan ve adına Büyük Ortadoğu Projesi de denilen yeniden yapılandırma politikası ya da politikalar bütünü ABD'nin çıkarlarına hizmet etmesi yanında bölge ülkelerinin sorunlarının çözümü için de bir dönüm noktası olarak uygulanmaya çalışılmaktadır.¹⁷⁵ Büyük Ortadoğu Projesi, geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğine damgasını vurmuş ve ABD'nin bölge politikalarının bir bütünü olarak anlaşılmaktadır.

¹⁷⁵ Akbaş, a.g.e. s 169.

Bölgede yeni bir Osmanlı istemeyen Küresel Güçler bölgeyi bir an olsun kendi haline bırakmayarak bugün yaşanan amansız mücadelenin tetikleyicisi olmuşlardır. Genleriyle oynanan Ortadoğu, bugün terörün kol gezdiği, can ve mal güvenliğinin olmadığı bir bölge haline gelmiş, Batı ile ittifak halinde olmayan yönetimler derhal değiştirilmiştir. Küresel güçlerin bölgede bağımsız İsrail'i desteklemelerinin temelinde Ortadoğu'nun İslami kimliğinin içerisinde İsrail'i denge mekanizması olarak kabul eden politikaları da yatmaktadır. Küresel güçlerin kendi aralarındaki ilişkilerine de İsrail'e karşı olan bu tutumları dönemsel olarak etki etmiştir. Dolayısıyla kendi çıkarlarını da İsrail'in çıkarları ile birlikte gözeterek, bölge siyasetinde etkili olmuşlardır. Küresel güçlerin Ortadoğu'ya ilişkin planları İsrail'in çıkarları ile örtüştüğünde ise Bölgesel güçlerin çıkarları tehlikeye girmiş, dönem dönem savaşlar kaçınılmaz olmuştur. Savaşların da ötesinde Filistin bölgesinde İsrail'in kuruluşundan itibaren şiddet asla durulmamıştır. Tabi ki bunda İsrail'in izlediği dış politikası da etkili olmuştur. Sonuç olarak Bölgesel güçlerin çıkarları sürekli baskı altında olmuş, bölgede çok hassas kırılma noktaları oluşmuştur. Bölgesel güçlerin Küresel denklemlere dahil olmasında İsrail politikalarının etkileri de görülmektedir. İsrail'e karşı politik tutum içerisinde olan hiçbir devlet bölgede hegemonya oluşturamamakta, böyle bir anlayışı olan hiçbir yönetim bölge ülkelerinde iktidara gelememektedir. Dolayısıyla İsrail'in bölge siyasetinde etkili bir yeri olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ancak İsrail'in dış politikada izlediği yayılcı anlayışı nedeniyle bölgesel ittifaklara girmesi zor olmaktadır. Komşu devletlerle taban tabana zıt olan İsrail'in bölgede güvene dayalı ilişkiler kurması uzak görünmektedir.

İsrail açısından değerlendirildiğinde Küresel ve Bölgesel güçlerin çıkarlarını her zaman hassas bir denge ile takip ederek kendi yolunu çizdiği gözlenmektedir. Küresel güçlerin desteğini almadan bölge siyasetinde etkili olmasının zor olduğunun bilinciyle hareket eden İsrail, komşularıyla ilişkilerinde onların iç dinamiklerini iyi takip ederek politika izlemektedir. Dış politikasında bölgesel güçlerin hassas uçlarını iyi kullanarak, taviz alabileceği noktalardan bölge siyasetinde yer edinme uğraşındadır. Dolayısıyla umut edilen ve uluslararası çevrelerce dillendirildiği halde günümüz şartlarında konuşulması ve kabul edilebilir bir zemine oturtulması çok zor gibi görünen barışın her yönüyle ele alınabilmesi için İsrail'in sert yayılcı politikasını terk etmesi, bölgeyi Hristiyan ve Müslüman dünya ile paylaşması

gerektiğini kabul etmelidir. Irkçı ve dinci bir radikalizm anlayışı ile bezeli Yahudilik inancının deklare ettiği gibi arz-ı mev'ud olarak addedilen alanda yüzyıllardır çok çeşitli milletlerin hakimiyet kurduğu ve bu bölgenin egemenliğinin tek başına bir ulusun egemenliğine bırakılamayacağı kabul edilmelidir.

Demografik istatistiklerle hareket edilerek değerlendirildiğinde, Arap baharı ile gelen çatışma ve savaşlar durduğunda da bölgede azımsanamayacak büyüklükte bir Müslüman çoğunluğu olacaktır. İsrail'in demografik istatistikleri göz önünde bulundurarak da politika geliştirmesi gerekmektedir. Yine İsrail'in nüfus artış oranları göz önünde bulundurulduğunda çeyrek asır gibi bir süre içerisinde bölgeye tek başına hakim olacak bir nüfus çoğunluğu olamayacaktır. Savaşlarda silah gücünün yanı sıra nüfus yapısının da önemli olduğu gerçeğinden yola çıkarsak İsrail'in olası bir nüfus kaybı hem toplumsal olarak, hem de İsrail uygarlığının hakimiyeti açısından bölgedeki ilerleyişinin önünü tıkayacaktır. Dünya üzerindeki ekonomik ve siyasi dengelerin Yahudi zenginlerinin güdümünde olduğu inkar edilemeyecek bir gerçek olsa da her iki taraf açısından demografik yoğunluk ve buna bağlı kültürel doku birlikte değerlendirildiğinde var olduğuna inanılan İsrail üstünlüğünün bölgede kusursuz bir egemenlik kuramayacağı gerçeğini kabul etmek kaçınılmaz olmaktadır.

Öte yandan Ortadoğu'da barışın konuşulabilmesi için tamamen bağımsız ve egemen bir Filistin Devleti'nin kurulmasının zorunluluğu kabul edilmelidir.¹⁷⁶ Bunun haricindeki barış çağrıları, barış odaklı suni toplantılar ya da kınamalar, özlenen ve beklenen istikrarı getirmeyecektir. Ölümler, kayıp ve mülteci konumuna düşen insanların hakları yanında, İsrail'in resmi kolluk kuvvetleri eliyle yaraladığı ya da dolaylı yoldan da olsa ölümüne neden olduğu her insan için Uluslararası Ceza Mahkemelerinde yargılanmasının Birleşmiş Milletler eliyle yerine getirilmesi gerekmektedir.

Çalışmamızın tarafsız bir bakış açısıyla ele alındığı gerçeğinden yola çıkarak diyebiliriz ki: Sonuçları itibarıyla barışa özlem duyan bir Ortadoğu için İsrail'in Uluslararası Hukuk Kurallarını ve Evrensel İnsanlık Değerlerini dikkate alarak barışçıl bir tutumla hareket etmesi, dış politikadaki tutumunu gözden geçirerek, kendisini

¹⁷⁶ Aras, *Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye*, s.156.

bölge için bir tehdit unsuru olmaktan çıkarması gerekmektedir. Bölgedeki silahlı örgütlenmelerin de ancak Uluslararası Hukuk Kuralları doğrultusunda meşruiyet kazanabilecekleri unutulmamalıdır. Bugün uluslararası kamuoyunun da şahit olduğu üzere, Siyonizm'in meşruiyet kazanma adına, Filistin topraklarında gerçekleştirdiği vahşetin önlenmesi için sonuç odaklı yaptırımların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ablet, Alimcan, (2016). *Çin – İsrail İlişkileri*, (1. Basım). İstanbul: İyidüşün Yayınları.
- Akbaş, Zafer, (2011). *Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, (1. Basım). Ankara: Barış Kitap Yayıncılık.
- Aksoy, Nurşah, (2008). *Tarihe Yön Veren Olaylar*, (1. Basım). İstanbul: Karma Yayınları.
- Akşam, 21.12.2017, *Kudüs nerede, tarihi haritası nasıl?* <https://www.aksam.com.tr/yasam/kudus-neden-onemli-son-dakika-karari-kudus-nerede-tarihi-haritasi/haber-686106> adresinden 07.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Akman, Muhammet Ali, 23.02.2018 İsrail – Lübnan sınırındaki Mavi Hat ve UNIFIL, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-lubnan-sinirindaki-mavi-hat-ve-unifil/1071796> adresinden 05.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Al-Jazeera Turk, Ortadoğu, 12.09.2011, “Geçmişten Günümüze İsrail – Mısır İlişkileri” <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gecmisten-gunumuze-israil-misir-iliskileri> adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Alami, Musa, (1949). “The Lesson of Palestine”, *The Middle East Journal*, Cilt 3, Sayı 4, s. Middle East Institute, Washington D.C. 373-405.
- Arafat, Mohammad, (1998). *Yahudi ve Siyonistlerin Filistin’de Devlet Kurma Politikasına Karsı Osmanlı ve Batı Devletlerinin Tutumu, Siyasi Tarih*, Yayınlanmamış Doçentlik Çalışması, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Aras, Bülent, (1997). *Filistin-İsrail Barış Süreci ve Türkiye* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Arı, Tayyar, (2014). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, 2014, Cilt 1, 6. Basım, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Armaoğlu, Fahir, (1989). *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948–1988)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armağlu, Fahir, (1995). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914–1995* Ankara: Alkım Yayınevi, 2002.
- Kudüs Raporu 2016, YAİDER, Yeryüzü Adalet ve İnsan Hakları Derneği, Kudüs, 2016, s. 35. <https://www.yaider.org/wp-content/uploads/2016/05/kokookokok22222222.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.
- Ayhan, Veysel, (2012), *Arap Baharı, İsyancılar, Devrimler ve Değişim*, Bursa: MKM Yayınları.

- BBC News Türkçe, 12.07.2016, *2006 İsrail – Lübnan savaşından bu güne: Beş başlıkta Hizbullah'ın dönüşümü*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-36772501> adresinden 12.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Bar'el, Zvi, İslami Analiz/Haber Merkezi, Ortadoğu, (18.05.2018). Haaretz başyazarı: "İŞİD'in neden İsrail'e saldırmak gibi bir telaşı yok?" Çeviren: İsmail Duman. <http://islamianaliz.com/haber/haaretz-basyazari-isidin-neden-israile-saldirmak-gibi-bir-telasi-yok-tercume-makale-6690#sthash.ZoT2Llck.AqWAmR74.dpbs>. adresinden 07.10.2017 tarihinde alınmıştır.
- Balcı, Ali, (2010). "Yahudi yerleşimleri ve Filistin sorunu", *Ortadoğu Analiz*, 2, s. 52-57
- Balpinar, Zafer, "İsrail'in Güç Kullanımı Esaslı Güvenlik Anlayışının Thomas Hobbes'un "Doğa Hâli" Kavramıyla Analizi", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl: 9 Sayı: 17, İstanbul, s. 85-126. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/84491> adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.
- Brenner, Lenni, (1984). *"The Iron Wall – Zionist Revisionizm from Jabotinsky to Shamir"*, London: Zed Books.
- Bodur, Harun, (2013). *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, (2. Basım). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Buzan, Barry, (1983). *People States Fear, The National Security Problems in International Relations*, Sussex Wheats Books Ltd.
- Cafoğlu, Nur, (2011). "İsrail dış politikası ve tehdit algılamaları", *21. YÜZYIL*, Sayı: 27,
- Cafoğlu, Nur, (2015). "Saldırmak ya da saldırmamak", *21. YÜZYIL*, Sayı: 27, s. 2.
- Chomsky, Noam ve Ilan Pappé, (2011). *Yaşamla Ölüm Arasında Gazze*, Çev: Taylan Doğan, Ali Kerem Saysel, İstanbul: Bgst Yayınları.
- Çelikkol, Oğuz, 13.03.2018, *Hürriyet*, Lobiler ve ABD Dış Politikası, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/oguz-celikkol/lobiler-ve-abd-dis-politikasi-40769989> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Davutoğlu, Ahmet, (2001). *Stratejik Derinlik – Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, (109. Basım). İstanbul: Küre Yayınları.
- Deniz, Yıldırım, "Ortadoğu'daki Çatışmalara Devletlerin ve Devlet Dışı Aktörlerin Etkileri", *TESAM Akademi Dergisi*, Ocak 2016, Cilt:3, Sayı:1, s. 129-149.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2013). *Hadislerle İslam*, Cilt: 6, 2. Basım, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Diriöz, Ali Oğuz, "Körfez'de Katar Krizi sonucu bölgesel ayrışma ve ABD'nin bölgesel vizyon eksiklikleri," *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Temmuz, Ağustos 2017,

Cilt:9, Sayı:81, s.29-31. http://orsam.org.tr/files/OA/81/7_alioguzdirioz.pdf adresinden 02.06.2018 tarihinde alınmıştır.

Dosbolov, Abzal, *Arap – İsrail sorununda Rusya Federasyonu'nun rolü*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/203077> adresinden 21.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Drennan, Justine, (12.11.2014), Who Has Contributed What in The Coalition Against The Islamic State, Foreign Policy. <http://foreignpolicy.com/2014/11/12/who-has-contributed-what-in-the-coalition-against-the-islamic-state/> adresinden 06 Ekim 2017 tarihinde alınmıştır.

Efegil, Ertan, “İsrail’in Dış Politikasının Belirleyicileri,” *Ortadoğu Analiz*, Ocak 2013, Cilt:5, Sayı:49, ORSAM Yayınları, Ankara, <http://www.orsam.org.tr/files/OA/49/6ertanefegil.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır. s.53-68.

Efegil, Ertan, “Suudi Arabistan’ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler” *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Mayıs 2013, Cilt:5, Sayı:53, s.104-113. <https://www.turkishnews.com/tr/content/wp-content/uploads/2014/08/Suudi-Arabistanin-Dis-Politikasini-Sekillendiren-Faktorler.pdf>. Adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Ekinci Ekrem Buğra, (2008). *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, 1. Basım, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, s 498.

Eliçalışkan, Murat, *Coğrafya Dünyası*, (2007 – 2014). <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/israil.htm> adresinden 10 Ağustos 2018 tarihinde alınmıştır.

Ersel, Hasan, Açık Radyo, 02.08.2002, *Irak, nereden nereye*, <http://acikradyo.com.tr/arsiv-icerigi/irak-nereden-nereye> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Eskinazi, Sezin, (09.01.2008). *İsrail - Avrupa Birliği İlişkileri*, Şalom Haftalık Siyasi ve Kültürel Gazete, http://www.salom.com.tr/haber-63240-Israil_avrupa_birligi_IIiskileri.html. adresinden 21.05.2017 tarihinde alınmıştır.

Feuer, Guy, (1990). *Çağdaş Ortadoğu Araştırma Kılavuzu*, Çev: Davut Dursun, İstanbul: İşaret Yayınları.

Fukuyama, Francis, (2006). *Neo-Conların Sonu, Yol Ayrımındaki Amerika*, Çev: Hasan Kaya, İstanbul: Profil Yayıncılık.

Genç Öncüler, “Filistin’in işgal tarihi”, https://www.google.com.tr/search?q=F%C4%B0L%C4%B0ST%C4%B0N+%C4%B0C5%9EGAL+HAR%C4%B0TASI&safe=active&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=YMCsBcACktefEM%253A%252CtJx3R1rqp60_nM%252C_&usg=__DAGGcPF-

ey2zKd8hbKwuS8SHtaA%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjlr0t3bAhXEZlAKH
d_KCycQ9QEIKjAA#imgsrc=GZ5jKQhRKVlavM:

Haber Merkezi, (15.05.2018). Yeni Şafak Gazetesi, Ana Sayfa, Gündem, ‘Terör Devleti’. <https://www.yenisafak.com/gundem/teror-devleti-3311414> adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.

Halloum, Ribhi, (Abu Firas), (1989). *Belgelerle Filistin*, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Herzog, Chaim, (2005). *Shlomo Gazit The Arab-Israeli Wars War and Peace in the Middle East*, (2. Basım) Newyork: Random House.

Hürriyet Dünya Haberleri, 06.10.2003, *1947’den bu yana İsrail Suriye ilişkileri*, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/1947den-bu-yana-israil-suriye-iliskileri-175466> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Işık, İhsan, (1987). *Uluslararası Sorunlar İslam Dünyası ve Türkiye*, İstanbul: Girişim Yayınları.

“İsrail Utanç Duvarını Bitiriyor” Dünya Bülteni, Dünya Bülteni, Haber Merkezi, 08.08.2012, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=222126> 20 Mayıs 2016 tarihinde alınmıştır.

İşyar, Ömer Göksel, “Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama,” *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, Ankara-Bursa, 2008, s.1-42. <file:///C:/Users/BA%C5%9EKANIN%20%C3%87OCU%C4%9EU-2/Downloads/39-64-1-SM.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

Karadağ, Raif, (2004). *İsrail, Ortadoğu ve Amerika*, (1. Basım). İstanbul: Fesat Matbaacılık.

Mustafa Karakuş, Filistin’e Devlet Statüsü, 29.11.2012, Ntv Haber, https://www.ntv.com.tr/dunya/filistine-devlet-statusu,Et6eZvTUvUm_dMjS8rQAzg adresinden 22.11.2017 tarihinde alınmıştır.

Karasapan, Celal Tevfik, (1942). *Filistin ve Sarkü’l-Ürdün, C-I*, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası.

Kasalak, Kadir, İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2016/3, Sayı: 25, s. 65-78. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/276248> adresinden 21.05.2018 tarihinde alınmıştır.

Kayrak, Sedide, (27.02.2012). Rusya Federasyonu’nun Ortadoğu Politikası. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.bilgesam.org/incele/103/-rusya-federasyonu'nun-ortadogu-politikasi/#.VolNIfmLTIU>. adresinden 19.05.2018 tarihinde alınmıştır.

- Keser, Ulvi, (2012). *1945 – 1948 Sürecinde Türkiye – Kıbrıs – Filistin Ekseninde Yahudiler*, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Krauthammer, Charles, (2007-05-18). "Prelude to the Six Days". The Washington Post: ss. A23. ISSN 0740-5421. Erişim tarihi: 2017-06-20.
- Kutluay, Yaşar, (2010). *Siyonizm ve Türkiye*, (1. Basım). İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Koestler, Arthur, (1949). *Promise and Fulfillment: Palestine 1917-1949*, Londra, Macmillan,
- Korany, Bahgat. Noble, Paul ve Brynen, Rex. (1993). *The Many Faces of National Security In Arap World*, New York: St Martin's Press.
- Lobell, Steven E., (2006) "The International Realm, Framing Effects, and Security Strategies: Britain in Peace and War", *International Interactions, Cilt: 32*.
- Lobel, Mark, 24.06.2015, BBC News Türkçe, İç savaş Suriye ekonomisini nasıl etkiledi?
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150624_suriye_ekonomi
adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Martin, Lenore G., *New Frontiers in Middle East Security*, MacMillan Press Ltd., London, 1998.
- Mepa News, 06.07.2018. "İsrail ve Suudi Arabistan Bağımsız Kürdistan'ı destekliyor"
<https://www.mepanews.com/israil-ve-suudi-arabistan-bagimsiz-kurdistan-destekliyor-7118h.htm> adresinden 20.07.2018 tarihinde alınmıştır.
- Medzini, Meron, (1976). *Reflections on Israel's Asian Policy (İsrail'in Asya Politikası Üzerine düşünceler)*. s. 83.
- Ntv Haber, Dünya Haberleri, "BM, ABD'nin kararına karşı Kudüs tasarısını kabul etti." 22.12.2017, https://www.ntv.com.tr/dunya/bm-abdnin-kararina-karsi-kudus-tasarisini-kabul-etti,d8a8cIEE_USv1-eB-wfvpQ?_ref=infinite
adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.
- Oğuzlu, H. Tarık, (2010). "Büyük Güçlerin Ortadoğu'ya İlişkin Politikaları ve Türkiye", *Ortadoğu Analiz, Cilt 2, Sayı 14*, s. 59-65.
- Hakkı Öcal, *Küçük Dev Ürdün*, 21.08.2017, [milliyet.com.tr](http://www.milliyet.com.tr), dünya,
<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/hakki-ocal/kucuk-dev-urdun--2505601/>
adresinden 11.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Öke, Mim Kemal, (1981). *II. Abdülhamit Siyonistler ve Filistin Meselesi*, İstanbul: Kervan Kitapçılık.
- Öke, Mim Kemal, (1982). *Osmanlı İmparatorluğu Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1914)*, İstanbul: Üçdal Neşriyat.

- Özey, Ramazan, (1999). *Dünya Denkleminde Ortadoğu*, İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Özey, Ramazan, (2001). *Günümüz Dünya Sorunları*, İstanbul: Aktif Yayınları.
- Öztürkler, Harun, (2011) “İsrail ekonomisinin genel özellikleri”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 3, Sayı 36, s. 73-78. <http://www.orsam.org.tr/files/OA/36/7harun.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.
- Pappe, Ilan, (2007). *Modern Filistin Tarihi*. (Çeviren: Nuri Plümer). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Rişvanoğlu, Mahmut, (2012). *İsrail'in İslam Ülkeleri İle İlgili Büyük Stratejisi*, İstanbul, Togan Yayıncılık.
- Ramirez, Luis, (03.02.2015). ABD'nin Ortadoğu Politikası Değişiyor mu? Voice of America Portalı. <http://www.amerikaninsesi.com/content/abd-nin-ortadogu-politikasi-degisyormu/2625109.html>. adresinden 18.05.2018 tarihinde alınmıştır.
- Sağlam, Zeliha, İngiltere'nin Ortadoğu Politikası, İHH İnsani Araştırmalar Merkezi, s.1-12. https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/34485549/Ingilterenin_Ortadogu_Politikasi.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1527935255&Signature=GDwM7uBYEspKwH9FjoDysHhcsp4%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DINGiltere_NIN_ORTADOGU_POLITIKASI.pdf adresinden 02.06.2018 tarihinde alınmıştır.
- Sander, Oral, (2000). *Siyasi Tarih, 1918-1994*, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Seale, Patrick, (25.02.2012) Rusya'nın Ortadoğu'ya Dönüşü, Dünya Bülteni Haber Portalı. <http://www.dunyabulteni.net/yazar/patrick-seale/17427/rusyanin-ortadoguya-donusu> adresinden 18 Mayıs 2018 tarihinde alınmıştır.
- Schoenman, Ralph, (2005). “*Filistin'in Sömürgeleştirilmesi*” *Filistin – İsrail Dosyası*, Çev: Garbis Altınoğlu, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Schoenman, Ralph, (1992). *Siyonizmin Gizli Tarihi*, İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Seliktar, Ofira, (1986). *New Zionism and The Foreign Policy of Israel*, London: Croom Helm.
- Shahak, Israel, (1982). “The Zionist Plan for the Middle East”, Belmont, Massachusetts, Association of Arab – American University Graduates.
- Sol haber, Trump, BM Genel Kurulunu güldüren konuşmasında İran ve Venezuela'yı hedef aldı. <http://haber.sol.org.tr/dunya/trump-bm-genel-kurulunu-gulduren-konusmasinda-iran-ve-venezuelayi-hedef-aldi-248208> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

- Sputnik Türkiye, Ortadoğu, (06.01.2018). “*Suudi Arabistan’da yeni operasyon: Prensler gözetiminde*”.
<https://tr.sputniknews.com/ortadoğu/201801061031700597-suudi-arabistanda-yeni-operasyon-prensler-gozaltinda/>. adresinden 21.05.2018 tarihinde alınmıştır.
- Star Açık Görüş, SETA, (24.02.2018) “Suudi Arabistan siyasetinde yaşanan dönüşüm ve Körfez’in geleceği”, <https://www.setav.org/suudi-arabistan-siyasetinde-yasanan-donusum-ve-korfezin-gelecegi/> adresinden 02.06.2018 tarihinde alınmıştır.
- Stephen J. Sniegowski, The Silence of the Israelis on ISIS, <http://consortiumnews.com> adresinden 06.10.2017 tarihinde alınmıştır.
- Suriye Ülke Raporu, Mart, 2012, <http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Suriye.pdf> adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Süer, Berna ve Atmaca, Ayşe Ömür, (2007). *Arap – İsrail Uyuşmazlığı*, (1. Basım). Ankara: Odtü Yayıncılık.
- Şahinoğlu, Muhammet Cemal ve Ateş, Ahmet “Ortadoğu’da darbelerin arka planı: Mısır örneği,” *TESAM Akademi Dergisi*, Ocak-Haziran 2017, Cilt:4, Sayı:1, s.97-131
- Tarhan, Nevzat, (2008). *Psikolojik Savaş Gri Propaganda*, (10. Basım). İstanbul: Timaş Yayınları.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, Suriye’nin Ekonomisi, <http://www.mfa.gov.tr/suriye-ekonomisi.tr.mfa> adresinden 13.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- TDV (Türkiye Diyanet Vakfı), (1996). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:14*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Timetürk, 28.04.2016, “Golan Tepeleri İsrail için neden önemli?” <https://www.timeturk.com/golan-tepeleri-israil-icin-neden-onemli/haber-141636> adresinden 15 Ağustos 2018 tarihinde alınmıştır.
- “The Population of Palestine Prior to 1948” Population of Ottoman and Mandate Palestine, Statistical and Demographic Considerations <http://www.mideastweb.org/palpop.htm> adresinden 12.11.2017 tarihinde alınmıştır.
- The World Bank, Data, World Bank Country and Lending Groups, Country Classification, <http://data.worldbank.org/about/country-classifications/a-short-history>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.
- Törüner, Yaman, 11.05.2010. “İsrail’in Ekonomik Mucizesi,” Milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/yaman-toruner/israil-in-ekonomik-mucizesi-1236233/> adresinden 10 Ağustos 2018 tarihinde alınmıştır.

TRT Haber, Türkiye, 'İİT'den Kudüs için tarihi karar: 'Doğu Kudüs, Filistin Devleti'nin Başkenti ilan edilmiştir.' 13.12.2017. <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/iitden-kudus-icin-tarihi-karar-dogu-kudus-filistin-devletinin-baskenti-ilan-edilmistir-343360.html> adresinden 18.06.2018 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Dış Politika, Türkiye – İsrail İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-israil-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden 20.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Türkiye, 06.11.2017, Balfour Deklarasyonu ne demek ve nelere yol açtı (Filistin'e Yahudi göçü ve İsrail işgali) <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/editorunsectikleri/517354.aspx> adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Tsidon, Yoash, Chatto, (2001). "Israel-Arabia Eye to Eye with the Future," *Ariel Center for Research, Policy Paper*, Sayı 112, s.29.

Tonkuş Kareem, Selen, (02.02.2010). Türkiye – İsrail İlişkileri: Durum Değerlendirmesi, <http://orsam.org.tr/orsam/DPAAnaliz/12262?dil=tr>. adresinden 21.02.2018 tarihinde alınmıştır.

Umar, Ömer Osman, (2002). "Osmanlı döneminde Yahudiler'in Filistin'e yerleşme faaliyetleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 421-438.

Uğur, Ali, (2014). *Küresel Tehlike Siyonizm ve İsrail*, (1. Basım). İstanbul: Profil Yayıncılık.

Varol, Ahmet, FKÖ – İsrail Barışı ve Filistin Davasının Geleceği, www.vahdet.info.tr/filistin/dosya1/0014.htm adresinden 07.08.2017 tarihinde alınmıştır.

Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, 1948 Arap – İsrail Savaşı, <http://www.wiki-zero.net/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvMTk0OF9BcmFwLSVDNCVCMHNyYWlsX1NhdmElQzUIOUYlQzQlQjE> sitesinden 06.05.2018 tarihinde alınmıştır.

Vikisozyalizm, Suveys Krizi, https://www.wikisozyalizm.org/S%C3%BCvey%C5%9F_Krizi adresinden 15.09.2018 tarihinde alınmıştır.

Yeşiyurt, Nuri, (2015). Ürdün'ün Bölgesel Konumu: Küçük Devlet Kavramı Çerçevesinde Bir İnceleme, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt:70, No:2, s 377 – 401.

Yiğit, Dilek, (30.06.2015). İsrail'in Suriye Politikası, IŞİD ve Kürtler. İntizar Portalı. <http://intizar.web.tr/analiz/haber/1959/israil-in-suriye-politikasi--isid-ve-kurtler#.Voz9sfmLTIU>. adresinden 20.05.2018 tarihinde alınmıştır.

Yoash Tsiddon-Chatto, "Israel-Arabia: Eye to Eye with the Future," *Ariel Center for Research, Policy Paper*, No: 112, Ocak 2001, s.29. <http://www.acpr.org.il/pp/pp112-YTC-E.pdf> adresinden 19.06.2018 tarihinde alınmıştır.

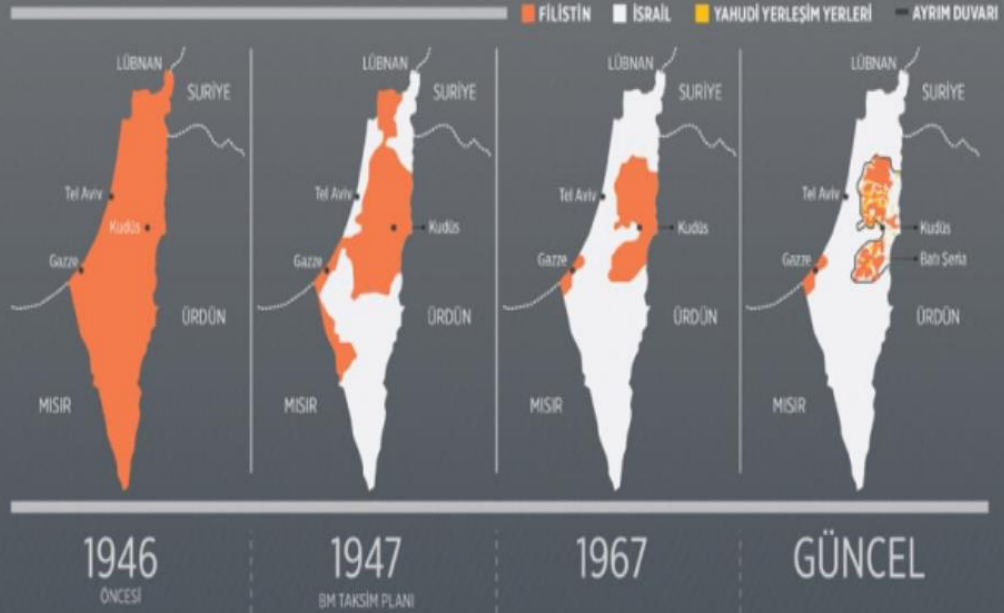
21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, (19.01.2011). Türk – İsrail Krizinin Arka Planı ve Geleceği, Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Vakfı. <http://www.21yyte.org/arastirma/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/2011/01/19/6064/turk-israil-krizinin-arka-planı-ve-gelecegi> 22.09.2017 tarihinde alınmıştır.

EK – 1;

KUDÜS YARIM ASIRDIR İŞGAL ALTINDA

50 yıl önce Doğu Kudüs'ü işgal eden İsrail bitmeyen bir kavganın da fitilini ateşlemiştir. Doğu Kudüs'ün statüsü bugün Filistin-İsrail meselesinin çözümünün önünde duran en büyük engellerden biri olarak görülüyor

1947 ■ BM'nin taksim planı. Plana göre Kudüs'ün özel bir statüye tabi tutularak uluslararası toplumun kontrolüne verilmesi öngörülmüyordu

1948 ■ İsrail kuruldu. İsrail Kudüs'ün batısını ele geçirdi

1967 ■ İsrail 5 Haziran'da Doğu Kudüs'ü işgal etti

1980 ■ İsrail Kudüs'ü "birleşik başkenti" ilan ederek ilhak ettiğini duyurdu

1980 ■ BM, İsrail'in Doğu Kudüs'ü ilhak ederek başkent ilan etmesini geçersiz sayan 478 sayılı bir karar aldı

2017 ■ ABD de dahil uluslararası toplum Doğu Kudüs'ü işgal altında sayıyor. Bugün itibarıyla İsrail'i tanıyan tüm ülkelerin büyükelçilikleri Tel Aviv'de bulunuyor

■ Doğu Kudüs'te 200 binin üzerinde Yahudi yerleşimci yaşıyor

■ İsrail, son olarak mayısta Doğu Kudüs'te 15 bin yeni konut inşa etme kararı aldı

■ İsrail Doğu Kudüs ve Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim birimlerine bugüne kadar 20 milyar dolar harcadı

■ Doğu Kudüs'te yaşayan 420 binin üzerindeki Filistinlinin hiç bir ülke vatandaşlığı bulunmuyor. 2003'te inşa edilen Ayırım Duvarı'yla nüfusun dörtte üçünün yaşadığı Doğu Kudüs'ün bazı mahallelerinin şehrin geri kalanı ile irtibatı kesildi

■ İsrail 1967'den buyana 14 bin Filistinlinin ikamet iznini iptal ederek Doğu Kudüs dışına sürdü

EK – 2;

